

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
IZGLĪTĪBAS ZINĀTŅU NODAĻA

**PEDAGOGA IESPĒJAS IEKĻAUJOŠAS VIDES VEIDOŠANĀ RĪGAS X
VIDUSSKOLĀ**

MAĢISTRA DARBS

Autore: **Annija Puķīte**

Studenta apliecības Nr.: ac12099

Darba vadītāja: Dr. paed., profesore Ilze Ivanova

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Par maģistra darba mērķi ir izvirzīts izzināt un analizēt, kādi ir galvenie priekšnosacījumi, lai pedagogs varētu veicināt iekļaujošas vides veidošanu Rīgas X vidusskolā un kā tas tiek īstenots praksē.

Maģistra darba teorētiskajā daļā analizēta iekļaujošās izglītības būtība, iekļaujošo izglītību reglamentējošie dokumenti, raksturotas sociālajai atstumtībai pakļautās riska grupas, kurām nepieciešama iekļaušana izglītībā, tiek raksturota izglītības vide, iekļaujošas izglītības pamatprincipi, kā arī, analizēts, cik liela loma iekļaujošās vides veicināšanā ir izglītības iestādes pedagogu darbam un skolēnu vecāku iesaitei izglītības procesos.

Maģistra darba pētnieciskajā daļā tika aptaujāti 90 izglītības iestādes pedagogi, intervēti 3 pedagogi, tika analizēta izglītības iestādes dokumentācija, kas saistīta ar iekļaujošās izglītības prakses nodrošināšanu.

Maģistra darbs sastāv no ievada, anotācijas, 6 nodaļām ar 5 apakšnodaļām, diskusijas, nobeiguma, literatūras un avotu saraksta ar 48 vienībām, 35 attēliem, 3 tabulām, 5 pielikumiem.

Atslēgas vārdi: *iekļaujošā izglītība, sociālās atstumtības riska grupas, pedagogi, vecāki, iekļaujoša vide, skolas vadība.*

ABSTRACT

The aim of the master's thesis is to find out and analyze what are the main preconditions for the pedagogue to promote the formation of an inclusive environment at the Rīga Secondary School No. X and how it is implemented in practice.

The theoretical part of the master's thesis describes the essence of inclusive education, the documents regulating inclusive education, characterizes the social exclusion groups, which require inclusion in education, describes the educational environment, the basic principles of inclusive education, analyzes pedagogues and parents role to promote inclusive environment in educational processes.

In research part of the master's thesis, 90 educators were surveyed, 3 pedagogues were interviewed, the educational institution's documentation related to the provision of inclusive education practice was analyzed.

Master's thesis consists of introduction, annotation, 6 chapters with 5 subchapters, discussion, conclusion, bibliography with 48 units, 35 pictures, 3 tables, 5 appendixes.

Key words: *inclusion education, risk groups of social exclusion, pedagogues, parents, inclusive environment, school management.*

SATURS

IEVADS	5
1. IEKĻAUJOŠĀS IZGLĪTĪBAS BŪTĪBA.....	8
1.1. Iekļaujošo izglītību reglamentējošie dokumenti	14
1.2. Citu valstu pieredze iekļaujošas izglītības jomā	16
2. SOCIĀLĀS ATSTUMTĪBAS RISKAM PAKĻAUTĀS GRUPAS, KURĀM NEPIECIEŠAMA IEKĻAUŠANA IZGLĪTĪBAS PROCESĀ UN TO RAKSTUROJUMS ..	20
3. IZGLĪTĪBAS PROCESA VIDE UN TĀS IEKĻAUJOŠIE ASPEKTI	27
4. IEKĻAUJOŠAS VIDES VEIDOŠANAS PAMATPRINCIPI.....	32
5. PEDAGOGA LOMA IEKĻAUJOŠAS VIDES VEIDOŠANĀ	35
5.1 Atbalsta komandas loma iekļaušanas procesu veicināšanā izglītības vidē.....	39
5.2 Vecāku loma iekļaušanas procesu veicināšanā izglītības vidē.....	41
6. PĒTĪJUMS PAR IEKĻAUJOŠAS VIDES VEIDOŠANU RĪGAS X VIDUSSKOLĀ.....	44
6.1. Pētījuma metodoloģijas raksturojums	44
6.2 Pētījumā iegūto rezultātu analīze un interpretācija.....	46
DISKUSIJA	69
NOBEIGUMS	71
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	73
PIELIKUMI.....	77
1. pielikums. Sociālās prasmes	78
2. pielikums. Anketa pedagogiem	82
3. pielikums. Intervijas jautājumi	86
4. pielikums. Skolas prioritātes.....	87
5. pielikums. Atbalsta plāns.....	90

IEVADS

Ikvienam cilvēkam ir svarīgi būt piederīgam sabiedrībai kopumā, dažādām sociālajām grupām, veidot sociālus kontaktus, uzkrāt pieredzi un zināšanas, plānot un realizēt savus mērķus un idejas, neatkarīgi no tā, kāds ir personu vecums, veselības stāvoklis, etniskā piederība vai kādas citas raksturojošas iezīmes, kas norādītu uz to, ka pastāv hierarhiska veida iedalījums personu starpā.

“Iekļaujošā izglītība nodrošina vienādas iespējas visiem bērniem un jauniešiem neatkarīgi no viņu vajadzībām un spējām, mantiskā, sociālā stāvokļa, rases, tautības, dzimuma, reliģijas un politiskās pārliecības, veselības stāvokļa, dzīvesvietas un nodarbošanās pieejamā, cenošā un atbalstošā vidē, iesaistoties un līdzdarbojoties izglītības procesā, tādējādi radot visus nepieciešamos apstākļus bērna attīstībai.”[31] Iekļaujošās izglītības būtība ir sniegt iespēju izglītoties ikvienam, kuram tas ir nepieciešams, lai realizētu savas vēlmes un vajadzības personības attīstības pilnveidē. Izglītošanās procesā tiek iesaistītas vairākas puses – skolēni, pedagogi, skolu vadība un personāls un skolēnu vecāki, ikvienam no iesaistītajiem ir jāuzņemas noteikta atbildība un iniciatīva tajā, lai izglītības ieguve notiktu pēc iespējas kvalitatīvāk.

Skola kā institūcija ir tā, kurā vadība, pedagogi un personāls var izlemt, vai par vienu no prioritātēm tiks izvirzīta iekļaujošās politikas ieviešana ikdienā un praksē ar visām skolēnu grupām un klasēm.

Iekļaujošās izglītības galvenos īstenošanas principus var realizēt, ja tiek veikts ilgstošs, sistemātisks darbs. Sākotnēji ir nepieciešams apzināt tos bērnus, darbā ar kuriem ir nepieciešama ‘īpaša’ pieeja, jāizvērtē situācija, lai spētu izprast problēmas cēloņus, nākamā darbība ir konkrēta rīcības plāna izveide, lai varētu realizēt mācību procesu, piemēram, mainīt mācību formu, veidu, izmantojot daudzveidīgas darba metodes, lai nodrošinātu iespēju apmierināt katra skolēna vajadzības. Diagnostikas veikšana ir viena no galvenajām pamatdarbībām, lai risinātu šo jautājumu, jo tikai tā ir iespējams noskaidrot, kā labot šāda veida situācijas un iekārtot atbilstošu vidi. Ja runa ir par to, ka bērnam ir grūtības iekļauties izglītības iestādē vai klasē, dažādu integrējošu pasākumu organizēšana var palīdzēt risināt radušās problēmas, tas var palīdzēt, lai konkrētais bērns justos labāk klases kolektīvā, spētu sadarboties, būt komandas loceklis.

Autore maģistra darba ietvaros izvēlējusies izpētīt tieši tās sociālajam atstumtības riskam pakļautās grupas, kas ir cieši saistāmas ar vispārīzglītojošajām izglītības iestādēm ar mērķi tās iekļaut klašu kolektīvos, mācību procesā, kā arī, skolas dzīvē kopumā.

Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014. – 2020. gadam par vienu no prioritātēm tiek izvirzīta iekļaujošas izglītības principu īstenošana skolas vidē, kas sevī ietver vienu no būtiskiem praktiskās darbības virzieniem – izglītojamo personu ar speciālajām vajadzībām iekļaušanu kopējā izglītības sistēmā, kā arī, atbilstoša nodrošinājuma piedāvājums izglītojamajiem, kas pakļauti sociālajam riskam. [18] Ilgtermiņā šo problēmu risināšana var aktualizēt iekļaujošas izglītības kā vērtīga resursa iespējas, ne tikai izglītības sfērā, bet arī citās dzīvei nozīmīgās sfērās, piemērām, darba vidē. Lai izdotos īstenot iekļaujošas izglītības un vides veidošanas pamatprincipus skolā bērniem, ir nepieciešama aktīva līdzdarbība arī no tiem skolēniem, kuriem nav šādu vajadzību, pedagogiem, skolēnu vecākiem un skolas vadības, kā konkrētās institūcijas pārstāvjiem.

Aplūkojot jaunākos datus, kas saistīti ar skolēnu, kuriem konstatētas speciālas vajadzības iekļaušanas nodrošināšanu, 2016. gada, Izglītības un zinātnes ministrijas Invalīdu lietu nacionālās padomes sēdes ietvaros sagatavotajā ziņojumā ‘’Esošie un plānotie pasākumi kvalitatīvas izglītības nodrošināšanai personām ar invaliditāti’’ minēts, ka izglītojamo skaits, kuri izglītību iegūst, mācoties vispārizglītojošajā mācību iestādē ir ievērojami mainīties, ja 2009./2010. gadā to skaits bija 575 skolēni, tad 2015./2016. mācību gadā to skaits sastāda 4581 izglītojamo, kuri tikuši integrēti vispārējās izglītības iestādēs. Taču, ņemot vērā faktu, ka uz 2015./2016. gadu, skolēnu ar speciālām vajadzībām skaits sastāda 11 846 personas un skolēnu, kuri vēl joprojām izglītību iegūst speciālajās skolās skaits ir 5830, ir iespējams secināt, ka iekļaujošas izglītības politiku skolās ir nepieciešams pilnveidot un uzlabot.[19] Protams, ir daļa skolēnu, kuri savu veselības problēmu vai citu pamatotu iemeslu dēļ nevar izglītoties kopā ar saviem vienaudžiem vienā klasē, jo bieži vien viņiem ir nepieciešama pastāvīga un tūlītēja medicīniska palīdzība, vai arī viņi ar savu rīcību var apdraudēt savu un citu cilvēku drošību un veselību. Ir saprotams, ka šādās situācijās, bērnam jāmacās, izmantojot speciālās izglītības programmas, ņemot vērā faktu, ka mācīšanās kopā ar viņa vienaudžiem varētu būt kā nevajadzīgs katalizators, lai radītu bērnam stresu, sarežģījumus, kas var pasliktināt viņa pašsajūtu, veselību un emocionālo stāvokli. Ir svarīgi izvērtēt, kāda palīdzība ir nepieciešama, lai tas būtu kā vērtīgs ieguldījums konkrētā bērna attīstības gaitā un dotu viņam iespēju veiksmīgi iekļauties savu vienaudžu vidū.

Jāuzsver, ka tieši personas ar speciālajām vajadzībām visbiežāk tiek saistītas ar iekļaušanas un integrācijas nepieciešamību, taču autore maģistra darba ietvaros vēlas paplašināt šo jēdzienu, par nozīmīgu uzskatot arī citu riska grupu iekļaušanas nepieciešamību izglītības iestāžu vidē – mācību procesā, klašu kolektīvos, ārpusstundu aktivitātēs un citos ar izglītību saistītos procesos.

Maģistra darba mērķis: izzināt un analizēt būtiskākos priekšnosacījumus iekļaujošas vides veidošanā Rīgas X vidusskolā.

Maģistra darba pētījuma jautājumi:

1. Kādi ir būtiskākie priekšnosacījumi iekļaujošas vides veidošanai skolā?
2. Kā pedagogs var veicināt iekļaujošas vides veidošanu skolā?

Maģistra darba pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt teorētisko literatūru par pētāmo problēmu;
2. Izstrādāt pētījuma metodoloģiju;
3. Veikt pētījumu, lai noskaidrotu, kāda ir situācija konkrētajā izglītības iestādē, kāda ir pedagogu attieksme un praktiskās darbības soļi iekļaujošas vides veidošanā skolā, analizēt un apkopot iegūtos datus.

Maģistra darba pētījuma metodes:

1. Zinātniskās literatūras analīze;
2. Anketēšana;
3. Intervēšana;
4. Dokumentu analīze.

Pētījuma bāze: Rīgas X vidusskola.

Maģistra darba struktūra: Maģistra darbs sastāv no ievada, 6 nodaļām ar 5 apakšnodaļām, diskusijas, nobeiguma, izmantotās literatūras un avotu saraksta ar 48 avotiem, 6 pielikumiem.

Maģistra darba pētījuma etapi :

1. **posms.** 2017. gada marts – jūnijs: teorētiskās literatūras analīze;
2. **posms.** 2017. gada jūnijs – augusts: pētījuma metodoloģijas izstrāde;
3. **posms.** 2017. gada augusts - septembris: pētījuma veikšana, pētījuma rezultātu apkopošana, analīze;
4. **posms.** 2017. gada oktobris – novembris: maģistra darba noformēšana.

1. IEKĻAUJOŠĀS IZGLĪTĪBAS BŪTĪBA

“Iekļaujošā izglītība nodrošina vienādas iespējas visiem bērniem un jauniešiem neatkarīgi no viņu vajadzībām un spējām, mantiskā, sociālā stāvokļa, rases, tautības, dzimuma, reliģijas un politiskās pārliecības, veselības stāvokļa, dzīvesvietas un nodarbošanās pieejamā, cenošā un atbalstošā vidē, iesaistoties un līdzdarbojoties izglītības procesā, tādējādi radot visus nepieciešamos apstākļus bērna attīstībai.” [35] Iekļaujošās izglītības būtība ir sniegt iespēju izglītoties ikvienam, kuram tas ir nepieciešams, lai realizētu savas vēlmes un vajadzības personības attīstības pilnveidē. Izglītošanās procesā tiek iesaistītas vairākas puses – skolēni, pedagogi, skolu vadība un personāls un skolēnu vecāki, ikvienam no iesaistītajiem ir jāuzņemas noteikta atbildība un iniciatīva tajā, lai izglītības ieguve notiktu pēc iespējas kvalitatīvāk. Jēdziena iekļaujošā izglītība un tās saistība ar izglītības procesiem teorētiskajā literatūrā tiek traktēta dažādi un šo tematu Latvijā aplūkojuši vairāki autori (D.Nīmante, S.Liepiņa, S. Tūbele, A. Tūna, B. Kolčanovs u.c.).

“Iekļaujoša izglītība veido integrālu vispārējās izglītības sistēmas komponentu, un to sniedz vispārīzglītojošās skolas, kas atbalsta atbilstošu izglītību visiem.” [2] Tieši skola kā institūcija ir tā, kurā vadība, pedagogi un personāls var izlemt, vai par vienu no prioritātēm tiks izvirzīta iekļaujošās politikas ieviešana ikdienā un praksē ar visa vecuma skolēniem. Iekļaujošās izglītības galvenos īstenošanas principus var realizēt, ja tiek veikts ilgstošs, sistemātisks darbs. Sākotnēji ir nepieciešams apzināt tos bērnus, darbā ar kuriem ir nepieciešama ‘īpaša’ pieeja, jāizvērtē situācija, lai spētu izprast problēmas cēloņus, nākamā darbība ir konkrēta rīcības plāna izveide, lai varētu realizēt mācību procesu, piemēram, mainīt mācību formu, veidu, palielinot atpūtas paužu ilgumu šiem skolēniem. Diagnostikas veikšana ir viena no galvenajām pamatdarbībām, lai risinātu šo jautājumu, jo tikai tā ir iespējams noskaidrot, kā labot šāda veida situācijas un iekārtot atbilstošu vidi. Ja runa ir par to, ka bērnam ir grūtības iekļauties izglītības iestādē vai klasē, dažādu integrējošu pasākumu organizēšana var palīdzēt risināt radušās problēmas, tas var palīdzēt, lai konkrētais bērns justos labāk klases kolektīvā, spētu sadarboties, būt komandas loceklim.

Vēsturiski, iekļaujošās izglītības hierarhija tika iedalīta 4 dažādos periodos:

- Izolācija (periods, kura ietvaros cilvēki, kuriem konstatētas speciālas un īpašas vajadzības, tiek pilnībā atdalīti no sabiedrības);
- Segregācija (bērni, kuri dzīvo tikai mājās, lielāko daļu laika pavada uz ielām, ‘izkritušie’ un tie, kuri neapmeklē skolu);

- Integrācija (bērni, kuriem tiek nodrošināta iespēja mācīties sociālās korekcijas iestādēs, vispārizglītojošas skolas korekcijas klasēs, vispārizglītojošas skolas speciālajās klasēs, elitārajās, specializētajās skolās, speciālajās skolās, ilgstoši slimojošie bērni, citās institūcijās, mājmacība, pašizlītība);

- Iekļaujošā izglītība (bērni, kuriem tiek piedāvātas iespējas mācīties vispārizglītojošās skolas vispārizglītojošās klasēs, vispārizglītojošās skolas integratīvās programmās, vispārizglītojošās skolas korekcijas klasēs, vispārizglītojošās skolas speciālās klasēs, vakarskolās vai arodskolās.[35] Darba autore atzīmē, ka šajā gadījumā, izglītības ieguve korekcijas un speciālajās klasēs nozīmē to, ka šajās klasēs mācās tie skolēni, kuri veselības stāvokļa vai citu, pamatotu iemeslu dēļ nevar apgūt izglītību vispārizglītojošajā klasē. Taču par galveno uzdevumu tiek izvirzīta iespējas nodrošināšana mācīties kopā ar saviem vienaudžiem, kuriem nav konstatēta nepieciešamība tikt iekļautam.

Iekļaujošo vidi veido ne tikai materiālais nodrošinājums un telpu fiziskais iekārtojums, pastiprināta uzmanība ir jāpievērš cilvēkresursiem – pedagogu, skolas vadības, bērnu, un viņu vecāku savtarpējai komunikācijai dažādu problēmu risināšanā, kā arī ir jādomā par to, kāds psiholoģiskais klimats ne tikai konkrētajos klašu kolektīvos, bet skolā kopumā. Ir jāveicina skolēnu komunikācija, skolēnos, kuriem nav konstatētas speciālas vai īpašas vajadzības, izpratne par šīm un citām problēmām, ar kurām nākas saskarties šai cilvēku kopienai, lai gūtu jaunas zināšanas un derīgu, praktisku pieredzi dzīvei.

Grāmatā ‘‘Skolu uzlabošana un iekļaušanas jaunattīstība’’ tiek minēti vairāki iedalījumi iekļaujošā virziena domāšanā:

- Iekļaušana kā rūpes par skolēniem ar īpašām vajadzībām un citiem, kam ir konstatētas speciālās izglītības vajadzības,
- Iekļaušana kā atbilde uz disciplināro izslēgšanu, Iekļaušana attiecībā uz visām grupām, kuras ir neaizsargātas pret izslēgšanu,
- Iekļaušana kā attīstības iespēja visiem,
- Iekļaušana kā izglītība visiem, Iekļaušana kā principiāla pieeja izglītībai un sabiedrībai.’’[1]

Augstākminētā definīcija skaidri atspoguļo to, ka iekļaušanu nevar uzskatīt tikai par nepieciešamību tiem, kuriem ir konstatētas noteiktas izglītības vajadzības, bet arī citām personu grupām, piemēram, sociāli atstumtajām grupām - ieslodzītajiem, bijušajiem likumpārkāpējiem, jaunajām māmiņām, vientuļajiem vecākiem, trūcīgajiem, u.c., jo arī šīs cilvēku grupas var tikt pakļautas sociālās atstumtības riskam, kas ilgtermiņā var novest pie tā, ka šiem cilvēkiem var būt grūtības atkārtoti iekļauties sabiedrībā un būtu ļoti vērtīgi sniegt

viņiem atbalstu, lai risinātu šāda veida problēmas. Šī maģistra darba ietvaros iekļaušanas jēdziens tiks saistīts ar vairākām sociālajai atstumtībai pakļautajām grupām, kas sastopamas tieši izglītības vidē, kā piemēram, skolēni ar speciālajām vajadzībām, etnisko minoritāšu pārstāvji, skolēni no nelabvēlīgajām ģimenēm, u.c.

Darba autore uzskata, ka iekļaušanas galvenā ideja saistīta ne tikai ar izglītības nozari, bet tai ir jābūt īstenotai ikvienā dzīves jomā. Jau sākotnēji ir jādomā par to, kā veidot vidi un apstākļus tā, lai noteiktas cilvēku grupas nebūtu izslēgšanas riska priekšā tikai tāpēc, ka apkārtējā vide nav sakārtota. Par vienu no pareizākajiem šīs problēmas risinājumiem būtu uzskatāms tas, ka jau sākotnēji tiktu sakārtota infrastruktūra - vide un apstākļi tiktu piemēroti jau pašā sākumā, lai būtu pieejami lifti, pacelāji, vai kāds cits nepieciešamais tehniskais nodrošinājums, lai gadu gaitā nerastos problēmas ar izglītības iestāžu pieejamību un nebūtu nepieciešama iestāžu rekonstrukcija, kas prasa lielu laika un resursu ieguldījumu. Pastāv uzskats, ka bērniem un jauniešiem ar īpašām izglītības vajadzībām ir daudz grūtāk integrēties vispārīglītojošajā skolā, tāpēc par pareizāko risinājumu tiek uzskatīts tas, ka bērns izglītību iegūst speciālajā izglītības iestādē, kopā ar citiem bērniem, kuriem ir konstatēta tāda pati vai līdzīga veselības problemātika. Lai uzlabotu šo situāciju, kā arī, sabiedrība un skolēnu vecāki mainītu savus uzskatus šajā jautājumā, ir valstiskā mērogā jāmaina un jāuzlabo skolu prioritātes, mērķi, darba plāni un izmantotās metodikas, lai būtu iespējams to praktiski pielāgot iekļaujošās izglītības pieejai un galvenajiem pamatprincipiem. Darba autore atzīmē, ka lielākajā daļā literatūras avotu jēdziens "iekļaušana" tiek saistīts ar nepieciešamību integrēt personas ar speciālajām vajadzībām.

Savukārt, S. Liepiņa grāmatā "Speciālā psiholoģija" ir aprakstījusi to, kādi ir galvenie integratīvās skolas darbības principi, ko nepieciešams ievērot, lai īstenotu iekļaujošo politiku izglītības iestādēs:

- *Humanitātes princips* – tiek pieņemta pamatnostādne par to, ka cilvēks ir unikāla parādība, visi cilvēki ir vienlīdz vērtīgi un tiem ir vienādas tiesības pilnvērtīgi attīstīties, dzīvot, mācīties un strādāt;
- *Mērķtiecīguma princips* – mērķi tiek izvirzīti, pieņemti un realizēti, orientējoties uz tādas personības veidošanu, kas būtu sagatavota patstāvīgai vai daļēji patstāvīgai dzīvei sabiedrībā;
- *Pēctecīguma un sistemātiskuma princips* – izglītošanas darbs tiek balstīts uz padziļinātu, skolēna izpēti un diagnostiku, ievērojot bērna veselības stāvokli, attīstības īpatnības un dinamiku, pakāpeniski paaugstinot mācību satura grūtības līmeni;

- *Teorijas un prakses vienotības princips* – balstoties uz demokrātiskām valstu pedagoģiskajām teorijām, mācību saturs tiek sagatavots tā, lai tiktu akcentēta praktiskā darbība izglītošanās procesā un saturs ir pielāgots bērna veselības un spēju pakāpei;
- *Individualizācijas un diferenciacijas princips* – mācību procesa ietvaros tiek ņemts vērā tas, kāds ir bērna iespēju līmenis un katram skolēnam, kuram tas ir nepieciešams, sadarbībā ar pedagoģisko personālu, vecākiem un medicīnisko personālu, tiek sagatavots individuālais attīstības plāns;
- *Sociālo attieksmju veicināšanas princips* – ir svarīgi izveidot pozitīvi virzītu emocionālo klimatu skolā un klasēs, īstenojot iesaistīto pušu savstarpējo sadarbību, svarīga ir arī sabiedrības informēšana. [25] Šie pamatprincipi ir saistīti ar iekļaujošas izglītības politikas īstenošanu kopumā, neapskatot tikai kādas konkrētas sociālā riska grupas integrāciju skolas vidē.

Šobrīd tiek izdalītas divas dažādas izglītības pieejas, viena no tām ir tradicionāli vērsta, otra – tendēta uz iekļaujošās izglītības filozofiju, ar mērķi izglītības procesā iekļaut visus bērnus un jauniešus, izņemot situācijas, ja bērna veselības stāvoklis var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību, kā arī, citu līdzcilvēku veselības stāvokli un drošību, kas rezultātā var novest pie tā, ka izglītības satura un zināšanu ieguve virzās nevis uz progresīvo, bet gan uz regresīvo virzienu. (sk. 1.1. tabulu.)

1.1. tabula. Divas atšķirīgas izglītības pieejas [2]

<i>Tradicionālās izglītības pieeja</i>	<i>Iekļaujošās izglītības pieeja</i>
Izglītība dažiem	Izglītība visiem
Statiska	Elastīga
Kolektīvā apmācība	Individualizētā apmācība
Mācīšanās segregētos veidos	Mācīšanās integrētos veidos
Uzsvars uz mācīšanu	Uzsvars uz mācīšanos
Centrēta uz subjektu	Centrēta uz bērnu
Diagnosticējoša/ar likumu noteikta	Holistiska
Iespējas, ko ierobežo atstumšana	Vienlīdzīgas iespējas visiem

Šajā attēlā ir uzskatāmi redzams, kādas ir galvenās atšķirības starp mācību procesu tradicionāli pieņemtajā formā un kādi ir galvenie iekļaujošās izglītības politikas elementi izglītības iestādes ietvaros. Viens no galvenajiem pamatprincipiem ir tas, ka uzsvars tiek likts uz mācīšanos, katra indivīda personīgo izaugsmi un sasniegumiem. Protams, nevar noliegt faktu, ka arī mācoties, izmantojot tradicionālo izglītības pieeju tiek pievērsta uzmanība

skolēnu sasniegumu un zināšanu līmenim, taču par svarīgāko zināšanu vērtēšanas mērauklu tiek uzskatīts tieši skaitliskais vērtējums. Pēc darba autores domām, izglītojoties, izmantojot iekļaujošās izglītības pieejas principus, par vērtīgāko tiek uzskatīts nevis skaitliskais zināšanu novērtējums baļļu formātā, bet gan aprakstošais un vārdiskais zināšanu vērtējums, kas varētu būt daudz vērtīgāks gan priekš paša bērna, gan viņa vecākiem, lai būtu iespējams pamanīt ikvienu bērna un jaunieša izglītošanās procesa progresu.

“Tiek minēti vairāki iemesli, kāpēc tieši iekļaujoša skola ir vislabākā vide visiem bērniem:

- Katram bērnam ir tiesības kopā mācīties ar saviem vienaudžiem, nav neviena objektīva vai tiesiska iemesla, kādēļ skolēni nedrīkstētu mācīties kopā;
- bērns nedrīkst būt no kaut kā šķirts tikai tādēļ, ka viņam ir kādas īpašas vajadzības vai citas problēmas;
- zinātnieki ir pierādījuši, ka visu skolēnu sasniegumi integrētā vidē ir augstāki kā akadēmiskajā, tā arī sociālajā jomā;
- nav tādas īpašas mācīšanas metodikas vai aprūpes, ko var piedāvāt speciālajās skolās, bet nevarētu piedāvāt vispārīzglītojošajās skolās;
- segregācija iemāca bērniem bailes, ignoranci un rada aizspriedumus;
- integrācija un iekļaujoša izglītība iemāca iecietību, līdzjūtību, cieņu un sapratni.”[44]

Šis citāts skaidri atspoguļo integrācijas nepieciešamību izglītības vidē, jo tas nozīmīgi ietekmē arī skolēnu savstarpējo saskarsmes attiecību veidošanos un to, kā viņi mācās risināt sarežģītas situācijas, kas savukārt, paplašina viņu zināšanas un palīdz viņiem gūt noderīgu pieredzi savai turpmākajai dzīvei.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas “Latvija 2030” ietvaros par dažādības vadības politikas īpašajiem pasākumiem tiek uzskaitīti:

- “dažādības situācijas noskaidrošanu (piemēram, vācot statistiku par dažādu vecumu, dzimumu un etnisko grupu pārstāvjiem, kas strādā valsts pārvaldē);
- To šķēršļu identificēšanu, kas traucē mazāk pārstāvētām vai aizsargātām grupām saņemt kvalitatīvus publiskos pakalpojumus (izglītību, sociālo palīdzību, citus), un šo šķēršļu mazināšanu;
- Jaunu procedūru ieviešanu, lai padarītu darba vidi (arī publiskajā pārvaldē) atvērtāku mazāk pārstāvētām grupām (piemēram, cilvēkiem ar kustību traucējumiem, minoritātēm).” [23]

Darba autore uzskata, ka liela nozīme ir tieši tam, kā skolēni jūtas klašu kolektīvos – ja viņi saprot, ka tiek pieņemti, atbalstīti un izjūt sapratni no citu cilvēku puses, arī viņi vēlēties

sasniegt vairāk, tiekties uz izaugsmi un progresu, vēlēties komunicēt, savu iespēju robežās piedalīties dažādās aktivitātēs un pasākumos, kā arī, dalīties ar zināšanām mācību procesa ietvaros.

Biedrības "Latvijas Pilsoniskas sabiedrības atbalsta centra" projekta "Salutoģenēze – nozīmīga sociālā atbalsta un iekļaušanās sabiedrībā metode bērniem un jauniešiem ar invaliditāti" sagatavotajā pētījuma ziņojumā tiek uzskatāmi attēlots, kādi ir autoru ieteikumi, lai veicinātu dažādu mērķgrupu labbūtības veicināšanu sabiedrībā. (sk.1.2.att.)

<p>Vienaudžiem (ar un bez veselības ierobežojumiem)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ieraudzīt kopīgo & draudzēties • Iemācīties palīdzēt • Izaicināt izaugsmei un izcilībai 	<p>Vecākiem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Augt pašiem kā vecākiem • Būt sava bērna terapeitiem • Uzticēties un atbalstīt • Neturēt "siltumnīcā" • Izaicināt izaugsmei un izcilībai
<p>Skolai</p> <ul style="list-style-type: none"> • Iekļaujoša sabiedrība sākas ar iekļaujošu izglītību • Izpratne un atbalsts – no direktora/-es līdz skolas dežurantam/-ei • Izaicināt izaugsmei un izcilībai 	<p>Visiem citiem sabiedrībā</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ieraudzīt kopīgo, • Pamanīt atšķirīgo, bet neskatīties kā uz «būtni no citas planētas» • Iemācīties palīdzēt tā, kā ir vajag palīdzēt • Izaicināt sevi izaugsmei un izcilībai
<p>Medijiem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stāstīt, rādīt, pārliecināt, ka LATVIJA VAR – ikviens un visi kopā! 	

1.2.att.Rekomendācijas labbūtības veicināšanai[23]

Darba autore uzskata, ka dažādības vadības politikas izvirzītie uzdevumi, kā arī augstāk redzamie praktiskie ieteikumi labbūtības veicināšanai ir attiecināmi uz ikvienu personu grupu, kurām nepieciešama iekļaušana skolā, piemēram, arī bērniem no nelabvēlīgajām ģimenēm, jo situācijas izvērtēšana un apstākļu novērtēšana bērna vidē (skolā, mājās), var norādīt uz to, kāda veida sociālā palīdzība var būt nepieciešama, lai veiksmīgi izglītos un realizētu sevi sabiedrībā.

Ir svarīgi strādāt ar visām procesos iesaistītajām pusēm – ne tikai ar skolēniem un klašu kolektīviem, uzlabojot viņu savstarpējo saskarsmi un sapratni, bet arī ar skolas vadību, pedagogiem, ikvienu, kas strādā skolā, skolēnu vecākiem, sabiedrību, medijiem, lai veicinātu empātijas spēju attīstību, aicinot nebaidīties no tā, kas mūsos ir atšķirīgs, bet gan koncentrēties uz to, kas ir kopīgs, tiecoties uz mērķu sasniegšanu un apbūspēju izaugsmi, lai uzlabotu savas dzīves kvalitāti.

Taču, lai šāda veida prakse tiktu ieviesta skolas vidē un tās ikdienā, ir svarīgi orientēties reglamentējošajos dokumentos, kas saistīti ar iekļaujošo izglītību vai tās aspektiem, tādēļ darba autore analizē un izvērtē tos nākamās apakšnodaļas ietvaros.

1.1. Iekļaujošo izglītību reglamentējošie dokumenti

1998. gada 22. jūlijā stājies spēkā Latvijas Republikas Saeimas pieņemtais *Bērnu tiesību aizsardzības likums*, kur 11. panta 2. punktā tiek atrunāts tas, ka "Bērnam ir tiesības uz bezmaksas pirmsskolas sagatavošanu, pamata un vidējo izglītību, kā arī arodizglītību"[26] kas nozīmē to, ka ikvienam sabiedrības loceklim ir jādod iespējas izglīties, strādāt algotu darbu un nodrošināt sevi visas dzīves garumā. Savukārt, 11. panta 1. punktā ir minēts, ka "Valsts nodrošina visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām."[26] Analizējot augstākminētā likuma punktu kontekstu iespējams secināt, ka neskatoties uz faktu, ka personai var tikt konstatēti noteikti spēju ierobežojumi, tas nedrīkst būt kā šķērslis tam, lai personai netiktu dota iespēja izmantot savu potenciālu un izglīties atbilstoši savu spēju līmenim.

Par vienu no aktuālākajiem dokumentiem iekļaujošas izglītības jomā šobrīd tiek uzskatītas *"Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014. – 2020. gadam"*, kura ietvaros tiek pastiprināti pievērsta uzmanība indivīdu izglītošanai un šo principu pastiprinātai ieviešanai praktiskajā darbībā. Šajā dokumentā tiek atrunāts, kas ir iekļaujošā izglītība – "Process, kurā tiek nodrošinātas atbilstošas visu izglītojamo daudzveidīgās vajadzības, palielinot ikviena izglītojamā līdzdalības iespējas mācību procesā, kultūrā un dažādās kopienās un samazinot izslēgšanas iespējas no izglītības un izglītības ieguves procesa."[19] Šis raksturojums iezīmē galveno darba autores uzskatu par to, ka iekļaujošas izglītības nepieciešamība nav būtiska tikai bērniem un jauniešiem ar speciālajām vajadzībām, bet arī citām sociālā riska atstumtības grupām, kurām tas ir svarīgi, lai iekļautos apkārtējā sabiedrībā un realizētu sevi tajā.

Vispārējās izglītības likumā, kas stājies spēkā 1999. gada 14. jūlijā, ir aprakstīts, kā likuma ietvaros tiek definēts jēdziens "speciālās izglītības programmas" – "Speciālās izglītības programmas nodrošina izglītojamajiem ar iegūtiem vai iedzimtiem funkcionāliem traucējumiem iespēju iegūt vispārējo izglītību atbilstoši viņu speciālajām vajadzībām."[31] Likuma ietvaros tiek aprakstīts tas, kāds ir mācību ilgums (gados), atkarībā no traucējumu smaguma pakāpes un speciālo izglītības programmu īstenošanas plāns. Speciālās izglītības programmas tiek izmantotas kā izglītošanas iespēja, situācijās, kad skolēna veselības stāvoklis ir tik smagā līmenī, kas var novest pie tā, ka persona apdraud savu un citu veselību un

drošību. Lai pieņemtu atbilstošu lēmumu par bērna izglītošanu vispārējā izglītības iestādē, ir nepieciešams "Pedagoģiski medicīniskās komisijas" atzinums par to, vai konkrēto personu ir iespējams izglītēt kopā ar viņa vienaudžiem, neizvēloties izglītošanu speciālās izglītības iestādēs.

Ministru kabineta noteikumos Nr. 591 "Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi" tiek noteikts, ka "Izglītojamo uzņem izglītības iestādē, pamatojoties attiecīgi uz vecāka vai likumiskā pārstāvja (turpmāk – vecāki), vai pilngadību sasnieguša izglītojamā, vai par ieslodzītā resocializāciju atbildīgās amatpersonas, vai Valsts robežsardzes atbildīgās amatpersonas (turpmāk – atbildīgā amatpersona) iesniegumu." [27] Tātad, bērnu, kam konstatētas veselības problēmas, iespējams izglītēt arī tad, ja skolā tiek realizēta speciālās izglītības programma. Šis var būt veiksmīgākais variants situācijās, kad pilnīga iekļaušana skolas vidē un mācību darbā nav iespējama, ņemot vērā noteiktus apstākļus. Piemēram, ja skolēnam konstatēti vidēji smagi garīgās attīstības traucējumi, ļoti iespējams, ka mācības kopā ar vienaudžiem pēc standarta izglītības programmām nav uzskatāmas par labāko risinājumu, lai iegūtu kvalitatīvu izglītību. Savukārt, ja skolēnam ir noteikti kustību traucējumi, taču tas būtiski neietekmē pārvietošanos kā arī, tas nav saistīts ar intelektuālo attīstību, skolēnam ir iespēja mācīties pēc vispārējās izglītības programmas.

Savukārt, izpētot starptautiska mēroga dokumentus, kas tiek saistīti ar iekļaušanas nozīmīgumu un nepieciešamību, par vienu no svarīgākajiem var uzskatīt 1994. gadā pieņemto *Salamankas deklarāciju*, kurā tiek runāts par iekļaujošās izglītības īstenošanu. Salamankas deklarācijā tiek aprakstītas galvenās pamatnostādnes:

- Ikvienam bērnam ir tiesības uz izglītību, neskatoties uz to, vai nepieciešams ilglaicīgs vai īslaicīgs atbalsts mācību mērķu sasniegšanai;
- Bērniem ir tiesības spēlēties un socializēties kopā;
- Iekļaujošās skolas var pieņemt ikvienu bērnu, neatkarīgi no viņa fiziskajām, intelektuālajām, emocionālajām, sociālajām un lingvistiskajām atšķirībām. [13]

Neskatoties uz to, ka deklarācija tika pieņemta vairāk kā pirms 20 gadiem, veiksmīgai skolēnu iekļaušanai izglītības vidē šiem aspektiem ir būtiska nozīme, jo iespējai izglītoties ir jābūt pieejamai ikvienam sabiedrības loceklim – protams, ir jādomā par to, ka tam var nākties veltīt vairāk laika un resursu, taču tas nedrīkst būt par pamatu tam, lai cilvēkam liegtu iespēju socializēties, apgūt profesionālās prasmes un iemaņas.

Vēl viens starptautiski atzīts dokuments ir UNESCO "Politikas vadlīnijas par iekļaušanu izglītībā (2009)", kur tiek uzsvērta ideja par to, ka izglītības vides pieejamība, tai skaitā arī iekļaušana un tās kvalitāte ir savstarpēji saistītas, kas uzskatāms par ilgtermiņa

ieguldījumu un var palīdzēt mainīt izglītības sistēmu kopumā, kā arī, veicinot sabiedrības līdzdarbību un atbalstu tiem, kam tas ir nepieciešams.[16]

Ņemot vērā to, ka iekļaujošās izglītības jēdziens Latvijā kļuvis aktuāls tikai 20. gadsimta beigās, par vērtīgu resursu iekļaušanas procesu īstenošanā var uzskatīt dažādu valstu izglītības iestāžu pieredzi un zināšanas. Autore atzīmē, ka dažādu valstu pārstāvji starptautisku projektu ietvaros organizē apmācības, kursus un nodarbības iekļaujošās izglītības jomā, tādēļ autore nākamās nodaļas ietvaros analizē, kāda ir citu valstu pieredze iekļaujošās izglītības sfērā.

1.2. Citu valstu pieredze iekļaujošās izglītības jomā

Pēdējo gadu laikā jautājums par iekļaušanu ir kļuvis arvien aktuālāks ne tikai Latvijā, bet arī citās valstīs. Darba autore vēlas izpētīt, kā tiek realizēta iekļaušana citviet, kā arī, kādas ir galvenās atšķirības praksē un kā tās ir saistāmas ar izglītības vidi.

2016. gada 28. - 29. janvārī Skotijā tika organizēta konference ar nosaukumu "Iekļaujošā izglītība Skotijā: no teorijas uz praksi", kuras ietvaros tika runāts par to, kādā kontekstā tiek izprasts "iekļaujošās izglītības" jēdziens konkrētās valsts ietvaros. Īstenojot iekļaujošo izglītību ir jāņem vērā tas, ka:

- Izglītība un tās procesi ieņem lielu lomu sociālā taisnīguma un vienlīdzības nodrošināšanā;
- Iekļaujošajai izglītībai ir jābūt par vienu no galvenajām prioritātēm, lai sabiedrību varētu uzskatīt par daudzveidīgu;
- Pedagogiem ir jābūt atbilstoši sagatavotiem, kā arī, ir jānodrošina viņiem nepieciešamais atbalsts, lai varētu praktiski attīstīt un uzturēt iekļaujošu praksi skolas vidē.[15]

Darba autore uzskata, ka minētie apgalvojumi ir cieši saistīti ar veiksmīgas iekļaujošās prakses veidošanu dažādās pasaules valstīs, tai skaitā arī Latvijā. Pedagogu profesionālajai sagatavotībai ir izšķiroša nozīme, jo tieši viņi ir tie, kas iekļaušanu padara par reālu un īsteno to izglītības vidē. Uzskatiem par šādu izglītošanas modeli ir jābūt vienotiem, ne tikai konkrētās skolas ietvaros, bet arī valstiskā mērogā, lai to varētu uzskatīt par iespēju un derīgu resursu ikvienam cilvēkam. Protams, tas nozīmē arī to, ka ir nepieciešamas ievērojamas pārmaiņas, jo iekļaujošā izglītība ir saistāma arī ar zināmiem izaicinājumiem. Kā atzīst Edinburgas universitātes profesors Lani Florians, ir vairāki praktiski izaicinājumi iekļaujošas pieejas realizācijā:

- *Dilema, kas saistīta ar personu atšķirībām* – ņemot vērā to, ka personu, kurām nepieciešama iekļaušana vajadzības ir ļoti dažādas, ir iespējamas grūtības, lai izglītības procesus padarītu pilnībā vienlīdzīgus ikvienam;
- *Kategoriskas pieejas* – iespējams, ka zināšanu un prasmu trūkuma iespaidā, daļa sabiedrības, tai skaitā pedagogu un citu, ar izglītības procesiem saistītu personu, uzskata, ka mācību procesa pielāgošana un daudzveidīgu metodiku izmantošana prasa pārāk daudz papildu resursu un laika;
- *Zvana līknes domāšana* – savstarpējā saistība ar personu inteligenci un savstarpējo apkārtējās vides faktoru ietekmi, jeb atšķirību starp uzskatiem un reālo situāciju, ņemot vērā pieredzi un apkārtējās vides ietekmējošos faktorus. [15]

Savukārt, runājot par citu valstu pieredzi, Austrālijā, īstenojot iekļaujošo izglītību, ir definēti trīs kritēriju bloki, kur tiek runāts par to, kā vērtēt iekļaušanas realizāciju praktiskajā darbā. Šie bloki ir:

- *Ieguldījums* – sistēmas nodrošinājums, lai īstenotu iekļaujošu izglītību, tai skaitā, finanšu resursi, politika, personāla komplektēšana, personāla apmācība, mācību programma, infrastruktūra, citu disciplīnu atbalsts, resursu centri, konsultanti, u.c.;
- *Procesi* - prakses skolu jurisdikcijās, skolās un klasēs, kas pārveido ieguldījumu par veidu, kā strādāt ar studentiem, kas beigās kļūst par rezultātiem. Tas sevī ietver apmācības praksi, pragmatismu, skolas līmeni, to, kā tiek izmantoti līdzekļi un resursi, u.c.;
- *Rezultāts* - ieguldījuma un procesa rezultāts, ieskaitot personu apmierinātību ieinteresēto personu grupās, akadēmisko sasniegumu rādītāji, rentabilitāte, skolas nodarbinātība vai studiju aktivitātes utt.[3]

Var secināt, ka Austrālijā iekļaušanas procesu īstenošana tiek iedalīta vairākos posmos, kuru ietvaros tiek strādāts pie tā, lai personu integrēšana noritētu pēc iespējas kvalitatīvāk un būtu iespējams efektīvi novērtēt iegūto rezultātu.

Analizējot pieejamo informāciju par iekļaujošas izglītības praksi Ziemeļu valstīs, tika izpētīts, kādi ir galvenie iekļaušanas principi Somijā, Norvēģijā un Zviedrijā. Runājot par iekļaušanu Somijā, jēdziens “iekļaušana” netiek konkrēti definēts, taču skolēniem, kuriem konstatēta šāda veida nepieciešamība, tiek sagatavoti individuālie plāni un piedāvāti atbilstoši atbalsta pasākumi, par ko rūpējās speciālais pedagogs, svarīga ir agra diagnostika, lai konstatētu, kāda palīdzība ir nepieciešama.

Norvēģijā iekļaušanas process tiek īstenots, izmantojot cilvēk-centrētu izglītību un speciālais skolotājs tiek uzskatīts par palīgu, lai sasniegtu šo mērķi. Par galveno uzdevumu tiek uzskatīts maksimāli minimizēt speciālās izglītības vidi un veikt izglītojošu izpēti. Darba

autore uzskata, ka tieši speciālās izglītības vides minimizēšana ir uzskatāma par galveno ieguvumu, ja iekļaušana tiek izvirzīta par prioritāti ne tikai konkrētās izglītības iestādes ietvaros, bet sistēmā kā kopveselumā.

Zviedrijā speciālie pedagogi un speciālie skolotāji ir divas atšķirīgas profesijas ar atšķirīgiem darba pienākumiem. Speciālie skolotāji ir atbildīgi par runas un valodas procesu attīstību, palīdz, ja skolēnam ir lasītprasmes, rakstītprasmes, un matemātiskas grūtības, tiek īstenots individuālais darbs ar skolēniem. Savukārt, speciālie pedagogi izstrādā vadlīnijas darbam ar skolēniem, novērš šķēršļus un grūtības, kas radušies mācību vidē, ar mērķi atvieglot iekļaušanas procesu, analizē grūtības, kas radušās dažādos kolektīvos (klasēs, grupās, kā arī individuāli), piedalās dažādu pasākumu organizēšanā. [39]

Darba autore atzīmē, ka iekļaujošās prakses veicināšanas prakse Latvijā ir samērā jauna nozare, kurā nepieciešams ieguldīt daudz resursu, lai tā kļūtu par ierastu darbības formu vispārizglītojošajās skolās. Salīdzinājumā ar iepriekšminēto valstu pieredzi, var secināt, ka īstenojot iekļaujošās izglītības praksi šeit, var nākties saskarties ar līdzīgiem vai pat tādiem pašiem riskiem izglītības vidē, piemēram, apkārtējās sabiedrības neizpratni, pedagogu nesagatavotību, praktisko iemaņu trūkuma rezultātā - kvalitatīva iekļaujošās politikas realizācija tiek būtiski apdraudēta, taču mainot pieeju iekļaušanai jau valstiskā mērogā, ir iespējams veidot to par vērtīgu resursu un iespēju skolēnu izglītošanā. Viena no šādām iespējām ir piedaloties dažādās starptautiskās programmās un projektos, piemēram, Erasmus + finansētajā programmā ar nosaukumu "EiTTT (Empowering Inclusive Teachers for Today and Tomorrow)", kur tiek aktualizēts jautājums par iekļaujošas mācību vides veidošanu, palīdzības un atbalsta sniegšanu gan skolēnu grupām, gan pedagogiem, kuri vēlas piedalīties un ieviest šo praksi savā darbā, kā arī, ar šādu projektu palīdzību pilnveidot savas iemaņas, zināšanas un prasmes, jāatzīmē, ka šobrīd šajā projektā piedalās arī Rīgas X vidusskolas pedagogi.[32]

Darba autore atzīmē, ka šis informācijas apskats ir bijis noderīgs, lai izprastu, kādus elementus būtu vērtīgi ieviest arī Latvijas skolu praksē, vai arī, ar kādiem riskiem var nākties saskarties, piemēram, ļoti svarīgi būtu popularizēt dažādu projektu un apmācību iespējas pedagogu kolektīvos, izglītības un profesionālā darba principus balstot humānisma idejās, jo kā min Latvijas Universitātes doktorante D. Nīmante, šāda izglītības pieeja, kas balstās uz principiem "cilvēcisko vērtību attīstīšana, pašapziņas, pašvērtības, pašrefleksijas un citu izpratnes palielināšana, skolēnu aktīva iesaistīšanās mācību procesā"[36] ir uzskatāmas par svarīgām, lai izglītības procesa centrā būtu bērns un viņa izglītošana, kas pēc darba autores domām ir viens no galvenajiem priekšnoteikumiem, lai īstenotu iekļaujošu izglītību skolās.

Neskatoties uz to, ka lielākajā daļā literatūras avotu, iekļaujošās izglītības jēdziens tiek saistīts ar personu, kurām ir speciālās vajadzības integrēšanu sabiedrībā, darba autore maģistra darba ietvaros izvēlējusies paplašināt šo jēdzienu, uzskatot, ka ir vairākas sociālās atstumtības riskam pakļautās personu grupas, kurām tas ir nepieciešams, minot un raksturojot tās nākamās nodaļas ietvaros.

2. SOCIĀLĀS ATSTUMTĪBAS RISKAM PAKĻAUTĀS GRUPAS, KURĀM NEPIECIEŠAMA IEKĻAUŠANA IZGLĪTĪBAS PROCESĀ UN TO RAKSTUROJUMS

Ģimenē bērns apgūst pirmās prasmes, normas un gūst savu pirmo socializācijas pieredzi, kas veido viņa tālākos dzīves uzskatus, taču neskatoties uz to, sabiedrībā pastāv vairākas cilvēku kopas, kas dažādu, neatkarīgu apstākļu rezultātā ir uzskatāmas par riska grupu pārstāvjiem, jo tās tiek pakļautas tam, ka var tikt izstumtas vai nepieņemtas citu personu vidū. Darba autore izvēlējusies aprakstīt tās riska grupas, kas ir cieši saistītāmas ar izglītības iestādēm.

Šīs riska grupas ir:

- Bērni ar speciālajām vajadzībām;
- Bērni no nelabvēlīgajām ģimenēm;
- Etnisko minoritāšu pārstāvju ģimenes;
- Bērni ar uzmanības deficīta / hiperaktivitātes sindromu;
- Bērni – otrgadnieki, trešgadnieki;
- Bērni, kas ir ilgstoši kavējuši skolu (slimības, vai neattaisnotu iemeslu dēļ);
- Bērni, kuri cietuši no vardarbības.

Personas ar speciālajām vajadzībām

Bērni ar garīgās attīstības problēmām. Bērniem, kuriem ir konstatēti medicīniski garīgās attīstības traucējumi, ir ievērojamas grūtības, lai integrētos apkārtējā sabiedrībā, ņemot vērā viņu veselības problemātiku, taču ir maldīgi uzskatīt, ka viņu iekļaušana nav iespējama. Garīgo attīstību traucējumi tiek iedalīti dažādās smaguma pakāpēs:

- *Viegli garīgās attīstības traucējumi* – raksturīga nepietiekama intelektuālā attīstība, emocionālās un gribas darbības traucējumi ir iemesls tam, kāpēc ir grūtības iekļauties vispārīzglītojošo izglītības iestāžu mācību darba modelī. Darba autore uzskata, ka tieši šai personu grupai būtu jābūt vismazāk pakļautai sociālās atstumtības riskam.
- *Vidēji smagi garīgās attīstības traucējumi* – raksturīga sapratne par vienkāršiem attēliem, var apgūt prasmi runāt. Ir zināmas grūtības komunikācijas prasmju apguvē, traucējumi gribas un motorikas attīstībā. Persona var iemācīties pārvietoties pa sev zināmām vietām un kļūtpar daļēji neatkarīgiem sabiedrības locekļiem, taču pilnīga neatkarība un dzīvošana patstāvīgi nav iespējama.[47]

- *Smagi garīgās attīstības traucējumi* – raksturīgi spēcīgi motorikas traucējumi, ir lielas grūtības izprast apkārtējās pasaules notikumus un tās likumsakarības, ir grūti orientēties telpās.

- *Dziļi garīgās attīstības traucējumi* – raksturīgas smagas pakāpes fiziskās deformācijas, ir centrālās nervu sistēmas traucējumi, bieži vien var būt arī dzirdes un redzes veselības problēmas. Personām ar šāda veida traucējumiem ir jābūt pastāvīgā uzraudzībā, lai neapdraudētu sevi un citus. [47]

Taču ir ļoti būtiski uzsvērt to, ka regulārs darbs ar bērniem, kuriem konstatēti šāda veida veselības traucējumi, var būt liels ieguldījums viņu attīstībā un pašrealizācijā mūsdienu sabiedrībā. Savukārt, kā atzīst M. Rozenfelde, “Darbs rosina intelektuālo aktivitāti, veicina uzmanības veidošanos un gribas nostiprināšanos. Darba procesā izpaužas arī bērna psihiskās darbības novirzes, kuras ietekmē domāšanu, atmiņu, iegaumēšanu u.c.” [41] Tātad, ir svarīgi pievērst uzmanību tam, kā palīdzēt šai cilvēku grupai iekļauties, protams, ņemot vērā to, kāda ir attīstības traucējumu pakāpe un smagums, jo personām, kuras ar savu rīcību var apdraudēt ne tikai citus cilvēkus, bet arī paši sevi, ir nepieciešama pastāvīga uzraudzība. “Tāpēc garīgi atpalikušajiem jāorientējas uz profesijām, kas prasa noteiktu darbību atkārtotu izpildi. Tieši darba procesā veidojas praktiskā darba iemaņas, nostiprinās un padziļinās zināšanas, bet galvenais – tiek veikta gan fizisko, gan garīgo defektu korekcija.” [41] Protams, rodas jautājums par to, vai personām, kurām konstatēti šie veselības traucējumi, tiek piedāvātas šādas iespējas darba tirgū, taču tas pirmkārt ir sabiedrības, tai skaitā arī darba devēju attieksmes un uzskatu jautājums.

Bērni ar psihiskās attīstības aizturi. Bērnu, kuriem ir medicīniski konstatēta psihiskās attīstības aizture, uzvedībā un ikdienas saskarsmē ir vairākas raksturīgas pazīmes:

- Bērniem iespējams novērot sīkās motorikas un kustību koordinācijas problēmas;
- Izvairās no grūtībām, neievēro noteikumus un pārkāpj nospraustās robežas, normas, bieži konfliktē ar citiem;
- Ir problēmas ar runas attīstību, nepilnīgs vārdu krājums;
- Nav pietiekoši attīstīta emocionālā un gribas joma, ir motivācijas trūkums;
- Nepieciešams ilgāks laiks, lai spētu uztvert sensoro informāciju. [47] Bērni var apmeklēt dažādas izglītības iestādes – vispārīzglītojošās, korekcijas klases, speciālās izglītības iestādes.

Bērni ar runas un valodas traucējumiem. Bērni, kuriem konstatēti šāda veida traucējumi, ir grūti iekļauties apkārtējā sabiedrībā, jo tieši valoda ir viens no galvenajiem savu domu, jūtu, emociju izpausmes veidiem. Ir svarīgi saprast, ka bērnam ar šāda tipa

traucējumiem ir daudz grūtāk uzsākt skolas gaitas, jo valoda ir saistāma ar lasīšanu, rakstīšanu, izpratnes veidošanos. ‘‘Runas un valodas traucējumi negatīvi ietekmē bērna psihisko attīstību, atstāj iespaidu uz darbību, uzvedību, smagi traucējumi var iespaidot intelektuālo attīstību, personības veidošanos (negatīvas rakstura iezīmes, psihiski uzslāņojumi, mazvērtības komplekss utt.), kavēt dzimtās valodas sekmīgu apguvi, radīt šķēršļus profesijas izvēlē.’’[47] Lai risinātu šo problēmu, ir nepieciešams vērsties pie logopēda, kurš jau agrīni konstatējot traucējumus, var sniegt nepieciešamo palīdzību ikvienā izglītības līmenī un tas var palīdzēt izvairīties no problēmu saasināšanās.

Bērni ar sarežģītu primāro traucējumu. Jāatzīst, ka bērniem, kuriem ir konstatēta šāda diagnoze, ir nepieciešams liels atbalsts, jo viņu veselības stāvoklis būtiski ietekmē to, kā viņš var sevi realizēt – visbiežāk viņi ir pasīvi, nepieciešams ilgs un plānveidīgs darbs, lai palīdzētu viņiem izprast šo pasauli.

Bērni ar kustību traucējumiem. Grāmatā ‘‘Ievads speciālajā pedagogijā’’ autores S. Tūbele un A. Šteinberga ir definējušas vairākus kustību traucējumu veidus:

- ‘‘Bērnu cerebrālā trieka;
- Polieomelīts;
- Muguras smadzeņu trūce;
- Galvas un muguras traumu un slimību rezultātā radušies kustību traucējumi;
- Neiroloģiskas izcelsmes kustību traucējumi;
- Muskuļu distrofija;
- Dažādas fiziskās attīstības anomālijas (piemēram, ļoti īsas kājas, mugurkaula izliekumi u.c.)’’ [47]

Kā uzskata darba autore, šī ir viena no personu grupām, kuru iekļaušana izglītības vidē noteikti ir realizējama, jo visbiežāk viņiem ir nepieciešama pārvietošanās iespēja (lifts), ko visbiežāk skolās ir iespējams nodrošināt, asistenta pakalpojuma izmantošana u.c. Kā minēts grāmatā ‘‘Ievads speciālajā pedagogijā’’ – ‘‘Iekļaušanas kvalitāte ir kā centrālais faktors psiholoģiskajai veselībai, kā arī bērna tālākajām dzīves veiksmēm.’’[47]

Bērni, kam ir autisms. H.Aspergers izdala trīs autisma izpausmju grupas:

- ‘‘Autisms ar autiskiem pārdzīvojumiem;
- Sterotipiska, vienveidīga uzvedība ar pārņemtības elementiem;
- Savdabīgi runas attīstības traucējumi.’’[47]

Lai sniegtu bērniem palīdzību, tam ir jāvelta ilgs laiks, ņemot vērā to, ka lielai daļai bērnu, kam ir autisms, ir grūti veidot sociālu saikni, komunicēt, viņi uztraucās, ja mainās noteikto lietu kārtība u.c. Bērnus, kuriem konstatēta autisma forma – Aspergera sindroms, veltot tam

ilgu un regulāru darbu ir iespējams iekļaut mācību darbā un vidē vispārīzglītojošā izglītības iestādē.

Bērni ar psihoneiroloģiskām saslimšanām. Bērniem, kuriem ir šāda tipa veselības traucējumi, ir vairākas noteiktas slimību formas – *epilepsija*, kam raksturīgas lēkmes, atmiņas problēmas, var būt garastāvokļa maiņas u.c. pazīmes, *šizofrēnija*, kam raksturīgas domāšanas grūtības, ir problēmas ar domāšanu, valodu, emociju un darbību kontroli, ņemot vērā to, ka viena no raksturīgākajām pazīmēm ir smagas halucinācijas, kas var būt pilnīgi atrautas no realitātes. [47] Bērnam var tikt konstatēta arī *depresija*, kas iedalās vairākās pakāpēs, atkarībā no tās smaguma. Atkarībā no tās pakāpes, var tikt konstatētas problēmas četrās jomās:

- “Emocionālais stāvoklis;
- Domu raksturs;
- Gribasspēks un rīcībspēja;
- Veģetatīvās un hormonālās funkcijas.”[47]

Ņemot vērā to, ka bērni ar šāda veida traucējumu bieži vien noslēdzas sevī un negrib runāt par savām problēmām, apkārtējiem, tai skaitā vecākiem, pedagogiem un vienaudžiem ir jācenšas būt vēriģiem, lai pamanītu šīs problēmas pirmsākumus un laicīgi spētu tos novērst un rast vispiemērotāko risinājumu.

Apdāvinātie bērni. Arī šī ir viena no grupām, kas pakļautas riskam, jo analizējot viņu darbu skolā un mācību stundās, viena no galvenajām problēmām ir tā, ka bērna spēju dēļ tiek traucēts ierastais mācību darbs, jo šim bērnam var būt garlaicīgi, mācoties pēc standarta programmas, ņemot vērā to, ka viņš iespējams to jau zin. Ir svarīgi pamanīt šo potenciālu un to izmantot, lai bērnam ir iespēja sasniegt vairāk, taču tai pat laikā, tas nedrīkstētu būt par iemeslu tam, lai viņš justos atšķirīgs no saviem vienaudžiem tikai savu zināšanu un spēju līmeņa dēļ. [47]

Bērni no sociāli nelabvēlīgajām ģimenēm. “Par sociāli nelabvēlīgām un riska ģimenēm uzskatāmas tādas ģimenes, kurās ir slikti sociālie apstākļi, kur vecāki cietsirdīgi izturas pret bērniem un bērni nekavējoši izņemti no ģimenēm, kā arī pēc policijas ziņojumiem par vardarbību pret bērniem tiek pārtraukta vai atņemta vecāku vara. Tās ir ģimenes, kurās izpaužas šādas sociāli nelabvēlīgas tendences:

1. Ģimenes, kurām ir smagi sociāli apstākļi (trūkums);
2. Daudzbērnu ģimenes, kur viens no vecākiem vai abi ir bezdarbnieki;
3. Šķirtās ģimenes, kur bērnu audzina viens no vecākiem;
4. Šķirtās ģimenes, kur bērns uzticēts vecāsmātes audzināšanai;
5. Ģimenes, kurās bērnus atstāj pasaudzināšanā, jo vecāki noslogoti darbā;
6. Ģimenes, kurās bērni ir atkarībā no narkotikām, toksiskām vielām, alkohola;

7. Ģimenes, kurās vecāki lieto alkoholu un cietsirdīgi izturas pret bērniem.”[38]

Jāatzīmē, ka katrai no šīm sociālajam riskam pakļautajām grupām ir nepieciešama atbilstoša palīdzība un ir svarīgi izanalizēt, kādas ir galvenās prioritātes. Darbā ar riska grupām skolas ietvaros visciešāk ir saistīts sociālais pedagogs, kas var doties mājas apmeklējumos, lai konstatētu, kādi ir sociālie apstākļi un vide, kurā dzīvo bērns. Ja tiek secināts, ka apstākļi nav piemēroti, tad sadarbojoties ar citām institūcijām, ziņojot tām par konkrēto situāciju, pieņemt atbilstošus lēmumus situācijas risināšanai.

Etnisko un nacionālo minoritāšu ģimenes. 2005. gadā stājusies spēkā *“Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību”*[30], kur tiek runāts par to, ka ir svarīgi aizstāvēt nacionālo minoritāšu intereses, jo tas uzskatāms par vienu no demokrātiskas valsts pamatprincipiem, kas savukārt, veicina tolerances attīstību un ļauj saliedēt dažādas tautas vienas valsts ietvaros. Savukārt, dokuments, kurā tiek pievērsta uzmanība tieši nacionālajām minoritātēm un citiem ar to saistītiem jautājumiem, ir *“Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012. – 2018. gadam”*, kur par vienu no būtiskākajām prioritātēm izvirzīta pilsoniskās izglītības veicināšana. *“Pilsoniskās izglītības rezultātus Latvijas skolās ietekmē vismaz trīs dažādi faktori: tiešais apmācības process mācību stundās, ārpusstundu aktivitātes (t.sk. skolēnu pašpārvalde un līdzdalība dažādos projektos) un skolas kopējā pilsoniskā kultūra.”*[34] Jāatzīmē, ka pašlaik valstī tiek īstenota bilingvālā izglītība, kur tiek definēts, ka mazākumtautību vidusskolās 60% mācību saturam jābūt realizētam valsts (latviešu) valodā, savukārt 40% var tikt īstenoti mazākumtautību dzimtajā valodā, piemēram, krievu valodā. Tas savukārt, aktualizē citu problēmu – par to, vai pedagogi skolās ir pietiekoši sagatavoti darbam ar bērnu, kurš uzsācis mācības Latvijā, piemēram, atbraucot no Ķīnas? Protams, bērns nedrīkst būt izslēgts no klases tikai tāpēc, ka viņa dzimtajā valoda nav latviešu, taču darba autore uzskata, ka valstiskā mērogā tas būtu jāmaina, jo tas nozīmē, ka pedagogiem ir jāvelta vairāk laika un individuālas uzmanības konkrētajam skolēnam, kas savukārt, var apgrūtināt un ievērojami mainīt mācību stundu norisi.

Bērni ar uzmanības traucējumiem. Darba autore izvēlējusies izdalīt šo sociālajam atstumtības riskam pakļauto grupu izdalīt atsevišķi, jo pedējo gadu laikā bērnu ar šo sindromu skaits palielinās. Kā arī, jāņem vērā fakts, ka bieži vien šie bērni tiek uzskatīti par tiem, kas vienkārši neievēro normas un noteikumus, kam ir grūtības komunicēt ar saviem vienaudžiem, pedagogiem un viņiem bieži vien ir grūtības mācībās. Pedagogiem ir jābūt pietiekoši kompetentiem un zinošiem, lai ikdienā varētu veiksmīgi sadarboties ar šiem bērniem. Par uzvedības traucējumu tiek uzskatīts: *“Organiskas un/vai sociālas izcelsmes vispārpieņemtām normām neatbilstošs uzvedības modelis (pattern), kas vairāk vai mazāk nelabvēlīgi ietekmē*

psihosociālo attīstību un sociālo integrāciju.”[21] Šī definīcija skaidri parāda to, ka šiem bērniem un jauniešiem, kam konstatēti noteikti uzvedības traucējumi, ir iespēja saskarties ar ievērojamām grūtībām, lai iekļautos apkārtējā vidē, tai skaitā, arī skolas vidē un tajā notiekošajos procesos. J.Pāvulēna prezentācijā “Bērnu un jauniešu uzvedības traucējumi, 2016” tiek uzskatāmi parādīts, kāda ir reālā situācija šajā jomā – 2014. gadā uz 100 000 iedzīvotājiem 153.7 personām ir konstatēti kādi no uzvedības traucējumu veidiem (diagnozes kodi F90-F98), 2014. gadā uzskaitē tikušas uzņemtas 284 personas, savukārt gada beigās šo personu skaits sastāda jau 3052 personas. Salīdzinājumā ar 2009. gada datiem, šo personu skaits gada beigās sastādījis 2431 personu ar uzvedības traucējumiem, kas liecina par faktu, ka personu, kam medicīniski konstatēti šāda veida traucējumi paliek arvien vairāk.

Bērni – otrgadnieki, trešgadnieki u.tml. Centrālās statistikas datubāzes datus par izglītību tiek norādīts, ka uz 2016./2017. mācību gada sākumu, otrgadnieku un trešgadnieku skaits kopā sastāda 3478 personas, no kurām 1648 izglītību iegūst, mācoties dienas skolās. [9] Salīdzinot ar iepriekšējo gadu datiem, otrgadnieku un trešgadnieku skaits ir samazinājies, taču šī ir viena no atstumtībai pakļautajām riska grupām, ņemot vērā faktu, ka viņiem ir ievērojamas grūtības iekļauties ne tikai skolas vidē un izglītības procesos, bet arī sabiedrībā, jo tas būtiski ietekmē arī viņu emocionālo stāvokli, spēju iekļauties, veiksmīgi komunicēt un veiksmīgi pašrealizēties nākotnē.

Bērni, kas ir ilgstoši kavējuši skolu (slimības, vai neattaisnotu iemeslu dēļ). 2013./2014. gadā, pēc Izglītības un zinātnes ministrijas pasūtījuma tika veikts pētījums “Par priekšlaicīgas mācību pamešanas iemesliem un riskiem jauniešiem vecuma grupā no 13 līdz 18 gadiem”, anketēšanā piedalījās 382 dažāda izglītības līmeņa iestādes. 7 – 9. klašu grupās (357 izglītības iestādēs) skolu administrācijas pārstāvji par riskantākajiem mācību pamešanas faktoriem uzskata “Zems vecāku līdzdalības līmenis bērnu audzināšanā (65%)”, “Regulāri neattaisnoti mācību kavējumi (61%)”, “Atkarības vielu (alkohols, tabaka, narkotikas, u.tml.) lietošana (47%)”, kur 36% atzīmētais atbilžu variants ir “Mācīšanās grūtības (zems sekmju līmenis)”, kā arī “Sliktas attiecības ģimenē” un 19% ir “Ilgstošas un/vai hroniskas veselības problēmas”. Šis pētījums ļoti skaidri atspoguļo galvenās problēmas to skolēnu vidū, kas priekšlaicīgi pametuši mācības, skarot dažādas dzīvei svarīgas jomas – sociālās attiecības, sadarbību ar pedagogiem, vides un apkārtējo apstākļu ietekmi, u.c. faktori. [6] Iegūtie rezultāti liecina par to, ka pusaudžiem ir ļoti svarīgi, lai vecāki aktīvi iesaistītos bērna izglītošanās procesos, jo tieši vecāki ir tie, kas ar savu atbalstu var veicināt to, ka skolēns izglītības vidē jūtas saprasts, pieņemts un tiecas uz personīgu un individuālu izaugsmi, kas savukārt, var novērst tāda veida problēmas, kas saistāmas ar mācību stundu kavējumiem, u.c. problēmām.

Bērni, kuri ir cietuši no vardarbības. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta 9. punktā tiek atrunāts, ko likuma ietvaros saprot ar jēdzienu vardarbība – “Visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla vardarbība, nolaidība vai cita veida izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu.”[26] Ja skolēns ir cietis no vardarbības, nepieciešams sniegt atbilstošu psiholoģisko palīdzību un atbalstu, kā arī, ziņojot par notikušo atbildīgajām institūcijām. Tiek izdalīti četri vardarbības veidi:

- *“Seksuāla vardarbība* — bērna iesaistīšana seksuālās darbībās, ko bērns nesaprot vai kam nevar dot apzinātu piekrišanu;
- *fiziska vardarbība* — bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas dūmu, iedarbībai;
- *emocionāla vardarbība* — bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņa tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai);
- *vecāku nolaidība (pamešana novārtā)* — bērna aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšana.”[26]

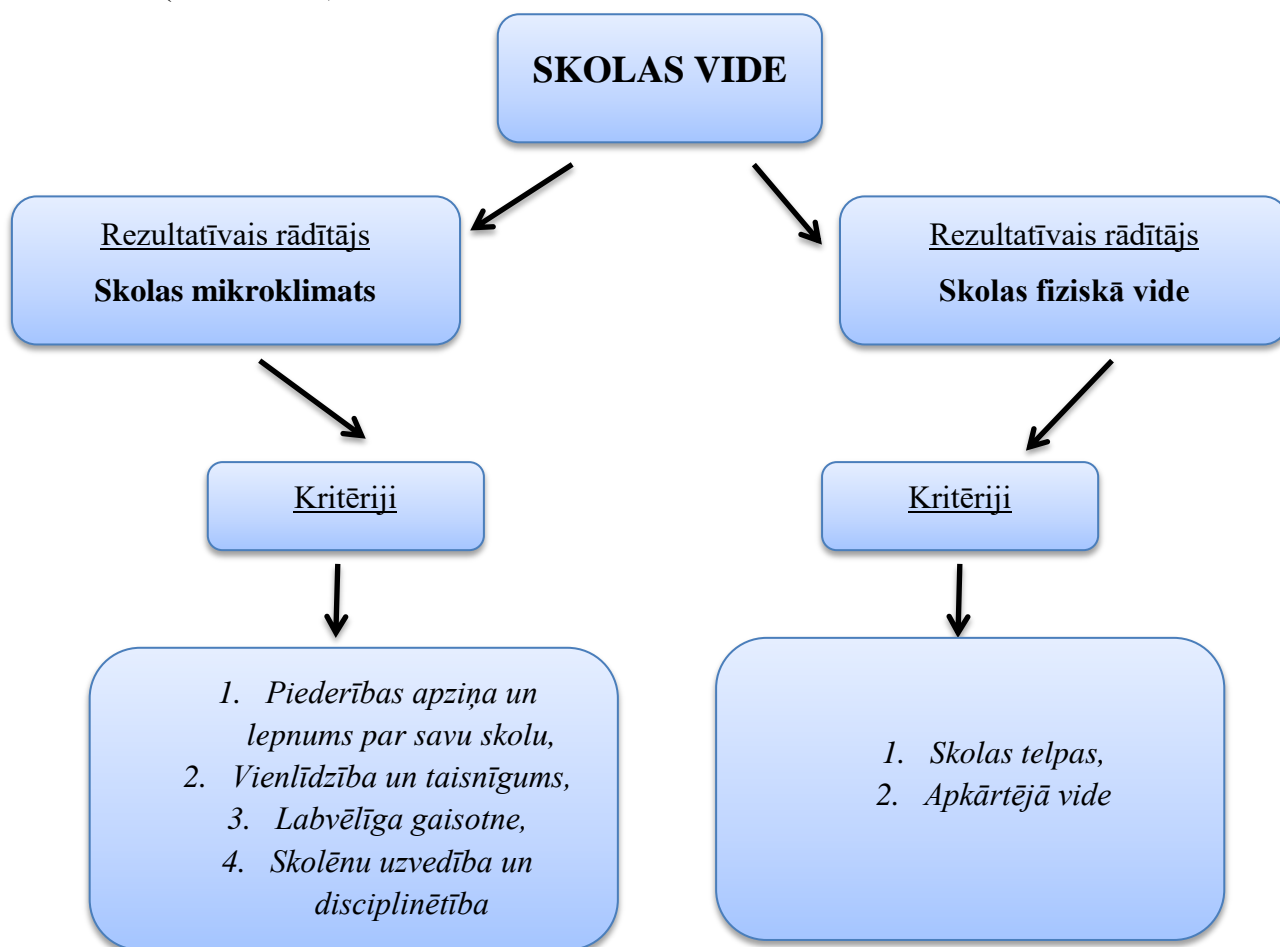
Situācijā, ja bērns ir cietis no jebkāda veida vardarbības, ir nepieciešams ilgs, sistemātisks un individuāls darbs ar skolēnu, lai palīdzētu viņam pārciest traumas radītās sekas, kā arī, jaunu sociālo attiecību un prasmju veidošanā.

Šajā nodaļā raksturotās riska grupas un to īss raksturojums liecina par to, ka iekļaušanas nepieciešamība ir aktuāla daudz plašākam sabiedrības lokam, ne tikai dažām personu grupām. Var secināt, ka lai īstenotu iekļaušanas praksi skolā, ir ļoti svarīgi pievērsties izglītības iestāžu videi, gan fiziskajai, gan emocionālajai, kā arī, izvērtējot, kādi ir tie riska faktori, kuru ietekmē, iekļaujošas politikas īstenošana var tikt apgrūtināta.

3. IZGLĪTĪBAS PROCESA VIDE UN TĀS IEKĻAUJOŠIE ASPEKTI

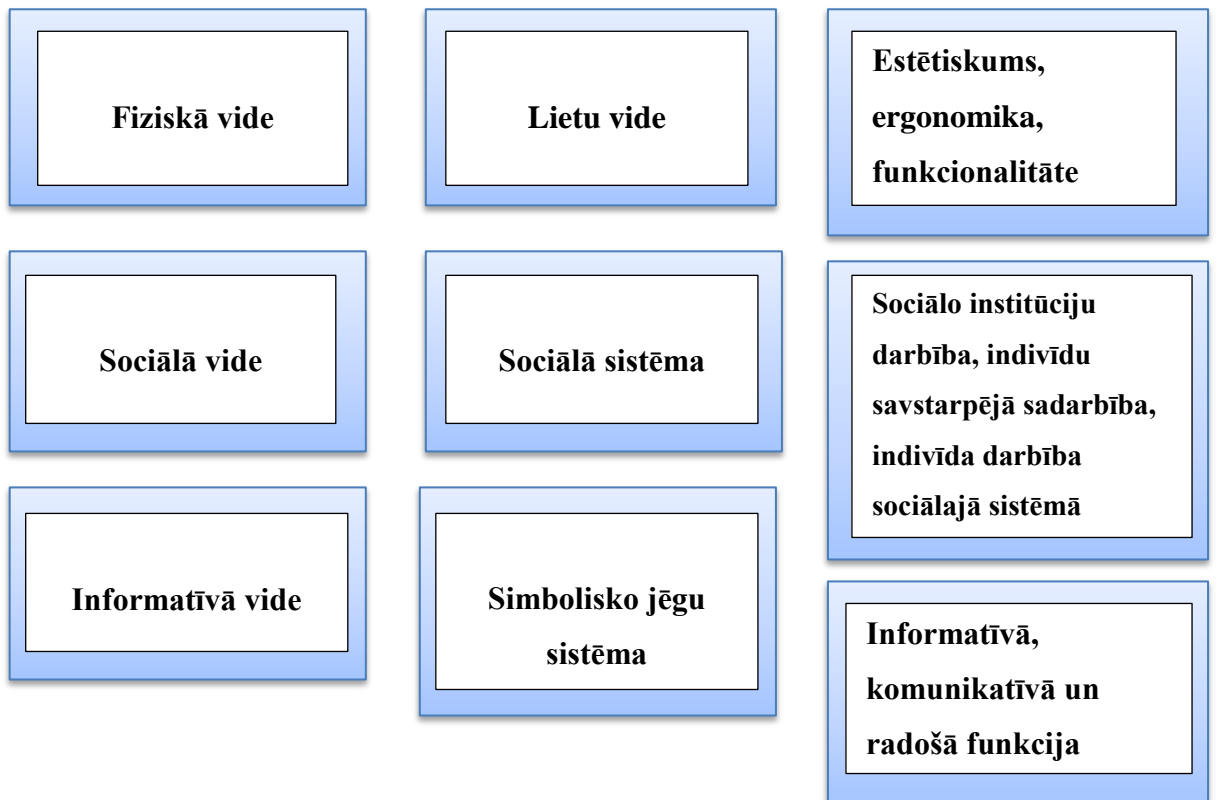
Izglītība ir izglītošanās un izglītošanas process, kas caurvij ikvienu personības dzīves jomu, jo tā var realizēties cilvēka visas dzīves garumā. Bērns skolā pavada lielu daļu sava laika, tā ir vieta, kur viņam ir iespēja apgūt jaunas prasmes un zināšanas, pilnveidot savu pieredzi un apgūt jaunas, iepriekš nezināmas sociālās lomas.

Konferences “Izglītības iestāžu mācību vide: problēmas un risinājumi” zinātnisko rakstu krājumā tiek apskatīts, kādi ir galvenie kritēriji labvēlīgas skolas vides veidošanas īstenošanai. (sk. 3.1.attēlu)



3.1.att. Skolas vides rezultatīvie rādītāji un kritēriji[42]

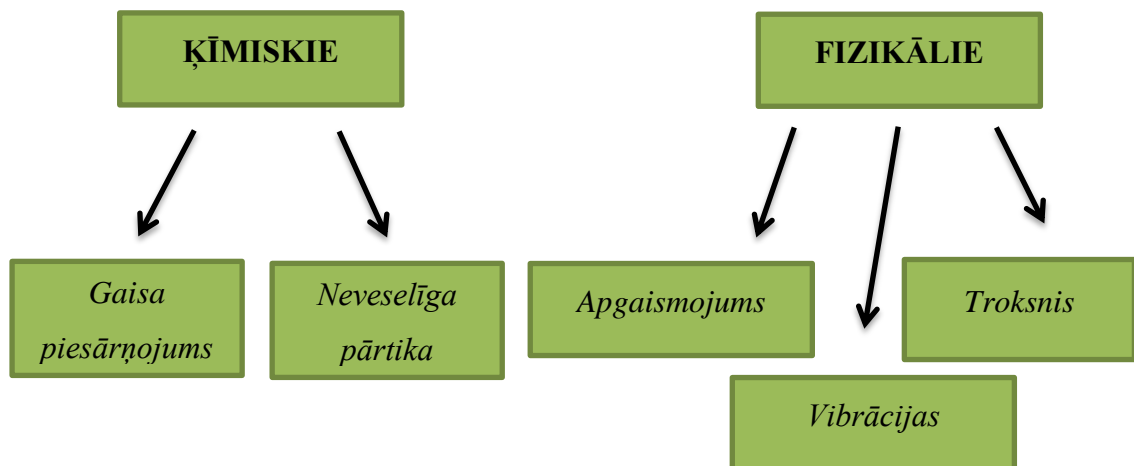
Savukārt, Latvijas Universitātes profesore Z. Rubene prezentācijā “Pedagogu darba vide kā izglītības kvalitātes veicinātāja” runā par to, kādas ir darba vides komponentes. Darba autore uzskata, ka šis iedalījums ir attiecināms arī uz izglītības vidi, ņemot vērā faktu, ka minētie elementi ir nozīmīgi mācību darba veiksmīgā īstenošanā, kas savukārt, palīdz iekļaušanas politikas veicināšanai. (sk.3.2.att.)



3.2. att. Darba vides komponentes [40]

Konkrētajā attēlā var redzēt, kādi elementi tiek izcelti par svarīgiem, lai nodrošinātu tādu vidi, kurā tiek domāts par indivīdu veselīgiem, pozitīviem un uz pašizaugsmi vēršiem apstākļiem, lai justos pēc iespējas komfortablāk un maksimāli samazinātu iespējamos šķēršļus un grūtības.

Ņemot vērā to, ka viens no svarīgākajiem pedagogu darba pienākumiem ir skolēnu izglītošana dažādās dzīvei svarīgās nozarēs, kā arī, ir jādomā par to, kāda ir mācību vide priekš skolēniem, ir svarīgi izvērtēt, kādi ir tie riska faktori, ar kuriem iespējams saskarties izglītības vidē. (sk.3.3.att.)





3.3.att. Darba un mācību vides riska faktori[24]

Attēlā redzamās riska faktoru grupas ir cieši saistāmas ar izglītības vidi un tajā notiekošajiem procesiem, gan skolēnu, gan pedagogu vidū. Izglītības iestāžu vadītājiem ir līdzatbildīgi par to, kādi apstākļi tiek nodrošināti un situācijās, kad ir nepieciešams risināt šāda veida jautājumus, ar mērķi samazināt šo riska faktoru ietekmi, svarīgākais ir savstarpējā sadarbība, lai kopīgi rastu derīgāko un atbilstošāko risinājumu.

V. Zahers (Sacher,2006) norāda, ka mācību vide ir priekšmetiskās un sociālās vides faktoru kopums, kuram ir noteikts potenciāls, lai stimulētu mācīšanos. Mācību sociālo komponentu var raksturot no šādiem aspektiem: skolotāja un skolēna individuālās īpatnības un izturēšanās, attiecības starp skolēniem un skolotājiem, kā arī savstarpēji starp skolēniem.[45]

Darba autore maģistra izstrādes procesā izvirzījusi vairākus būtiskus kritērijus, lai rastu iespēju novērtēt, kādi ir kritēriji iekļaujošas vides veidošanā dažādos vecumposmos Rīgas X vidusskolā.

Šie iekļaujošās vides kritēriji ir:

- *Izglītības iestādes vadības attieksme* – vai skolas vadības pārstāvji ir ieinteresēti iekļaujošās domāšanas un prakses veicināšanā izglītības iestādē;
- *Pedagoga profesionālā kompetence* – vai un kāda veida profesionālās pilnveides kursus vai papildus zināšanas par iekļaujošo izglītību ir ieguvuši pedagogi un kā tas ir noderējis praktiskajā darbībā;
- *Mācību saturs* – vai pedagogam tiek dota iespēja pielāgot mācību programmu saturu tā, lai ikviens skolēns var iegūt izglītību;
- *Darba metodes* – kādas praktiskā darba metodes izmanto pedagogs, lai dotu iespēju kvalitatīvi mācīties tiem izglītojamajiem, kuriem konstatēta nepieciešamība tikt iekļautiem, un par cik derīgām tās uzskata;
- *Sadarbība starp klasesbiedriem* – kā pedagogs palīdz iekļauties sociālās atstumtības riska faktoru grupām, un kā tiek palīdzēts bērniem, lai veiksmīgi komunicētu, spētu sadarboties un strādāt komandā,
- *Sadarbība ar vecākiem* – kā un vai tiek nodrošināta komunikācija ar skolēnu vecākiem,
- *Sadarbība ar izglītības iestādes personālu, atbalsta komandu* – vai skolā ir atbalsta komanda un kā tiek īstenota savstarpējā sadarbība un problēmjaūtājumu risināšana.

Augstākminētie darba autores izvirzītie iekļaujošās vides vērtēšanas kritēriji ir pielāgoti tam, lai varētu izpētīt, kāda ir reālā situācija izglītības iestādē, kur veikts praktiskais pētījums. Jāatzīmē, ka pašlaik Latvijā nav oficiāla dokumenta, kur aprakstīti iekļaujošās mācību vides vērtēšanas kritēriji, lai spētu secināt, kāda ir reālā situācija dažādās mācību iestādēs un institūcijās. Viena no riska grupām, kas visbiežāk tiek saistīta ar iekļaušanas nepieciešamību, ir personas ar speciālajām vajadzībām un dažādiem attīstības traucējumiem un taču, lai to paveiktu kvalitatīvi, ir jāņem vērā un jāizpilda vairāki svarīgi uzdevumi.

“Skolai, kurā tiek plānots integrēt bērnu ar attīstības traucējumiem, ir veicami šādi galvenie uzdevumi:

- Nodrošināt mācību un audzināšanas darbu atbilstoši katra bērna speciālajām vajadzībām, īstenojot individuālās izglītības programmas,
- Organizēt izglītošanu atbilstoši attiecīgās speciālās izglītības programmas un iestādes nolikuma prasībām, ievērojot šādus galvenos darbības principus:
 - izglītības satura praktiskā ievirze;
 - vispusīgs skolēna izpētes un rehabilitācijas darbs;

- pedagogu, audzinātāju un bērnu vecāku sadarbība individuālo izglītības programmu izstrādē,

- labestīga, bērnu veselību saudzējoša mikroklimate radīšana, kā arī pārdomāts darbs attīstības traucējuma kompensācijā nolūkā dot iespējami pilnvērtīgākas personības eksistences un attīstības iespējas, ļaut strādāt un iesaistīties sabiedrības dzīvē;

- aroda iemaņu un darba prasmju veidošana, lai nodrošinātu iespēju konkurēt darba tirgū pēc skolas beigšanas.

- veidot datu bāzi un apkopot informāciju par bērnu attīstību un veselības stāvokli;
- pedagoģisko un medicīnisko darbinieku, bērnu vecāku un parasto klašu sagatavošana bērnu ar speciālām vajadzībām integrēšanai skolas dzīvē;
- skolas inženiertehniskā piemērošana darbam ar bērniem, kam ir smagi fiziskas attīstības traucējumi;
- sadarbība ar speciālās izglītības iestādēm un attīstības centriem.”[41]

Šo darbības soļu īstenošanas rezultāts ir galvenais iekļaujošās izglītības mērķis – veiksmīgas, sociāli aktīvas personas veidošanos, kura tiecas uz izaugsmi, pašrealizāciju un pilnveidošanos. Jāatzīmē, ka tas prasa daudz resursu un līdzekļu, rodas vajadzība veikt reformas izglītības nozarē, jo ir nepieciešams ieguldīt daudz materiālo līdzekļu, lai skolās tiktu nodrošināts nepieciešamais tehniskais aprīkojums un ierīces, izglītojošo kursu pieejamība, kā arī, mainīta izglītības iestādes infrastruktūra, lai tās vide un telpas būtu fiziski pieejamas ikvienam, kurš vēlas iegūt izglītību.

Darba autore uzskata, ka lai iekļaujošā izglītība tiktu īstenota pēc iespējas kvalitatīvāk, būtiska nozīme tās īstenošanā ir izglītības vides veidošanai, jo tieši vides faktors ir viens no tiem, kas ietekmē to, kā noritēs bērna attīstības procesi, jo kā uzskata autore I. Jurgena, “cilvēka attīstība ir viņa personības tapšanas un veidošanās process ārējo un iekšējo, vadāmo un nevadāmo faktoru ietekmē.”[22]

Pedagogs ir tas, kura praktiskā darbība un profesionalitāte ir cieši saistīta ar to, izglītības procesiem skolās, tāpēc, veicinot iekļaujošu izglītību, ir svarīgi pievērsties tam, kā un cik kvalitatīvi tas tiek darīts, tāpēc nākamās nodaļas ietvaros darba autore izpēta un analizē, kādi ir pamatprincipi, kurus nepieciešams ievērot, strādājot ar skolēniem izglītības iestādēs.

4. IEKĻAUJOŠAS VIDES VEIDOŠANAS PAMATPRINCIPI

Lai iekļaujošas izglītības ieviešanas politika tiktu īstenota un kvalitatīvi organizēta praktiskajā darbībā, ir nepieciešams ievērot noteiktus pamatprincipus:

- ‘‘Atzīstama kā atbildībai, kas attiecās uz visiem skolu sistēmā iesaistītajiem;
- Nacionāla, pieejama visiem, kam tā nepieciešama;
- Pieejama, nojaucot dažāda veida barjeras;
- Decentralizēta, kā vispārīzglītojošās skolu sistēmas sastāvdaļa;
- Integrēta, dodot iespēju bērniem ar īpašām vajadzībām tikt apmācītiem ‘‘vismazāk ierobežojošā vidē’’, ņemot vērā bērna speciālās vajadzības;
- Elastīga un uz bērnu centrēta, un tās saturam jābūt centrētiem uz dzīvi, nevis subjektu;
- Visaptveroša, rūpējoties par visām bērna vajadzībām viņa bērnības laikā;
- Koordinēta visos līmeņos;
- Profesionāla, to realizē adekvāti sagatavoti un kompetenti pedagogi;
- Reālistiska, atbilstoša valsts ekonomiskajai, tehniskajai, sociālajai, kultūras un politiskajai situācijai.’’[2]

Šie principi atspoguļo tās jomas, kurām nepieciešams pievērst pastiprinātu uzmanību, lai iekļaušanas ieviešana skolās būtu uzskatāma par ikdienas praksi, nevis par ‘‘īpašu pieeju’’ formu noteiktās izglītības iestādēs.

Pedagogi, kuri ir nolēmuši pievērsties šim jautājumam un vēlas strādāt pēc iekļaujošas izglītības modeļa, jautātu, kādi ir tie praktiskie darbības soļi, kurus nepieciešams veikt, lai varētu apgalvot, ka jā, konkrētā izglītības iestādē strādā saskaņā ar iekļaujošās izglītības pamatprincipiem un vērtībām. Šie darbības soļi ir:

- *‘‘Identifikācija un novērtēšana – ir svarīgi konstatēt tos bērnus, kuriem ir speciālās vajadzības, darbības veicējs ir klases audzinātājs, sadarbojoties ar citām institūcijām, identifikācija ir nepieciešama arī to bērnu vidū, kuri neapmeklē izglītības iestādes, šo bērnu grupu nepieciešams novērtēt, lai noskaidrotu, kāds ir viņu veselības un spēju līmenis, to īsteno speciālistu komanda, katram bērnam ir nepieciešams izstrādāt individuālu plānu un procesā ir jāiesaista arī bērnu vecāki;*
- *Iekļaujošas izglītības nodrošināšana – par atskaites punktu jāuzskata klase, kurā izglītošanās procesi atbilst katra bērna individuālajām vajadzībām, bērniem, kuriem konstatētas veselības problēmas, jādod iespēja atrasties pēc iespējas tuvāk pedagogam, šādās klasēs būtu jābūt 8 – 12 bērniem, lai rastu iespēju strādāt ar ikvienu skolēnu, iekļaušanu*

ieteicams ieviest skolās, kur jau mācās bērni ar speciālām vajadzībām, kā arī, klašu telpu iekārtojumam ir jāatbilst skolēnu veselības problēmu specifikai.”[2]

Šie ir divi galvenie atskaites punkti, lai uzsāktu iekļaušanas praksi izglītības iestādē. Protams, ja skolas vadība neatbalsta šādu lēmumu, pedagogam vienpersoniski nav iespējas to izdarīt, ņemot vērā to, ka šādām prioritātēm ir jābūt kopējām un saistītām ikvienam izglītības procesā dalībniekam.

Autori D.K. Lipskis un A. Gartners (D. K. Lipsky and A. Gartner, 2008.) aprakstījuši vairākas iekļaujošas skolas pieejas īpašības, kas palīdz praktiski izvērtēt reālo situāciju (sk.4.1.tabulu).

4.1.att. Iekļaujošas skolas īpašības[48]

IEKĻAUJOŠAS SKOLAS ĪPAŠĪBAS	
<i>Skolas klimats</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Atbildība par skolēniem tiek sadalīta starp visiem skolas darbiniekiem; • Skolas vide ir atbalstoša pedagogiem, kuri strādā sadarbībā (piemēram, vienots laiks, kas veltīts plānošanai, kopīga mācīšana (co-teaching));
<i>Mācību programma, apmācība un novērtēšana</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni ar īpašām mācību vajadzībām var iegūt izglītību vispārējās izglītības klasē un piedalīties ārpuskolas aktivitātēs ar sev nepieciešamo atbalstu; • Visi skolēni piedalās valsts un rajona novērtējumos ar nepieciešamajiem vai apstiprinātajiem adaptējumiem un modifikācijām, un to datus izmanto pārskatatbildības mērķiem un pēc tam, konkrētu lēmumu pieņemšanai; • Viss skolas personāls piedalās skolas mēroga uzvedības plāna izstrādē un īstenošanā; • Komandas pieeja nodrošina, ka katrs skolēns saņem nepieciešamo palīdzību.
<i>Personāla attīstība</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Profesionālās attīstības pasākumi ir vērsti uz kapacitātes stiprināšanu, uzlabojot

	visu darbinieku prasmes, lai veicinātu skolēnu piekļuvi vispārējās izglītības programmām.
<i>Atbalsta pakalpojumi</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Medicīniskais un atbalsta personāls ir neatņemamas skolas kopienas sastāvdaļas.
<i>Vecāku iesaistīšanās</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Skolas darbinieki aktīvi iesaistās darbā ar vecākiem, tostarp skolēnu ar invaliditāti un citu vecāku vidū visās skolas aktivitātēs; • Darbinieki izmanto vairākas pieejas, lai sasniegtu dažādas vecāku grupas.
<i>Sabiedrības iesaistīšana</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Skolas personāls strādā saskaņoti un cenšas sasniegt un informēt visus sabiedrības locekļus, vadītājus un organizācijas.
<i>Resursi</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Resursi ir pieejami visā skolā, ne tikai priekš specializētiem pielāgojumiem vai klasēm; • Skolas personāls sadarbojas un kalpo kā resurss viens otram.
<i>Skolas pašnovērtējums</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Skolas personāls novērtē skolas virzību uz visu studentu vajadzību apmierināšanu.
<i>Visaptverošais izglītības plāns</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Skolas plānošanas dokumenti un procesi atbilst visu studentu vajadzībām, kas minētas iepriekš.

Tabulā redzamā informācija aktualizē tos jautājumus un praktiskā darba jomas, kurām nepieciešams pievērst uzmanību, lai izglītības iestāde kļūtu par iekļaujošu un tā kļūtu par vienu no prioritātēm izglītības īstenošanā – rastu iespēju izglītēt ikvienu skolēnu, neatkarīgi no ārējās vides apstākļiem, taču galvenais šī procesa nodrošinātājs izglītības iestādē ir tieši pedagogs un ir svarīgi ļaut viņam aktīvi iesaistīties mācību procesa plānošanā, organizēšanā un skolēnu izglītošanā.

5. PEDAGOGA LOMA IEKĻAUJOŠAS VIDES VEIDOŠANĀ

Pedagogs ir tas cilvēks, kurš ir kā otrs vecāks bērnam, jo tieši viņu acu priekšā bērni aug, attīstās, pilnveidojās ne tikai garīgi, bet arī fiziski, apgūst jaunas, vērtīgas zināšanas, kuras viņam var noderēt turpmākajā dzīvē, prasmes un iemaņas, kuras var palīdzēt karjeras un profesionālās darbības veidošanā. Šīs nodaļas ietvaros tiks apskatīts, kādiem pedagoga darbības kritērijiem nepieciešams pievērst uzmanību, lai veicinātu iekļaujošās izglītības ieviešanu skolu ikdienas praksē, kā arī kādām kompetencēm jāpiemīt pedagogam un kāds mācību modelis būtu ieteicams, lai veiksmīgi integrētos apkārtējā vidē un sabiedrībā.

Mūsdienu skolotāja uzdevumi ir:

- *‘‘Mācīt* – palīdzēt skolēniem apgūt zināšanas un iemaņas, kā arī izpratni par kopsakarībām un problēmām,
- *Audzināt* – sekmēt skolēna personības attīstību un pašnoteikšanos,
- *Novērtēt* – orientēties skolēna sekmēs, kā arī diagnosticēt skolēnu individuālās attīstības un izaugsmes iespējas,
- *Konsultēt* – palīdzēt skolēniem risināt skolas problēmas un pārvarēt grūtības uzvedības jomā,
- *Ieviest jauninājumus* – skolotājs ir reformu konceptu galvenais īstenotājs, skolas un izglītības reformas atrodas skolotāju, nevis tikai zinātnieku vai izglītības ministrijas kompetencē.’’[17]

Viens no pedagoga profesionālās darbības uzdevumiem ir par jauno konceptu ieviešanu praktiskajā darbā un iekļaušanas politikas jautājums ir viens no tiem, jo tieši skolotājs ir tas kurš sadarbojoties ar skolas personālu, vadību, vecākiem un pašiem bērniem var padarīt skolu par iekļaujošu visiem. Jāatzīmē, ka lai tas notiktu kvalitatīvā līmenī, pedagogiem ir jābūt iepriekš sagatavotiem, jāapgūst zināšanas, tehnikas un metodes iekļaušanas jautājuma realizācijā. Eiropas Sociālo Fondu veidotā projekta ‘‘Atbalstošas vides izveide jauniešu ar speciālām vajadzībām integrācijai izglītības sistēmā’’ ietvaros, tiek atspoguļota vēl viena iekļaujošās izglītības definīcija: ‘‘Iekļaujošā izglītība ir komandas darbs – atbildība tiek sadalīta visā skolā. Taču klases audzinātājs ir tas, kurš, nodrošinot atbalsta pakalpojumus, spēlē galveno lomu. Šādi atbalsta pakalpojumi var tikt realizēti dažādos veidos. Tie var ietvert:

- ‘‘Mobilu, speciāli apmācītu sociālo pedagogu, kura uzdevums ir konsultēt un asistēt klases audzinātājam;
- Apgādi ar speciālajiem mācību piederumiem un materiāliem;

- Spēju piesaistīt vecāku, brīvprātīgo vai vecāku skolēnu palīdzību;
- Fiziskās vides pārveidošanu un pielāgošanu, skolas programmas, stundu sarakstu un novērtēšanas procedūru adaptēšanu;
- Skolotāju zināšanu un iemaņu uzlabošanu un apmācības šajā jautājumā;
- Pozitīvu skolas vidi un sociālo klimatu, kurā darbojas aktīvi un atbilstoši vadītāji u.c. personāls;
- Pieeju atbilstošajam personālam, kas asistē novērtēšanā un identifikācijā;
- Sociālās, psiholoģiskās un veselības aprūpes pakalpojumus;
- Padomu sniegšanu.” [2]

Skolēnu izglītošana iekļaujošajās klasēs palīdz pilnveidot pedagogu profesionālās un praktiskās prasmes, kas ir uzskatāmas par noderīgu instrumentu pieredzes gūšanai, kā arī, citu problēmu risināšanai. Pedagogi spēj:

- Izvēlēties dažādus mācīšanās stilus, izvērtējot situāciju un piemērojot atbilstošu mācīšanas metodiku;
- Pedagogi kļūst prasmīgāki, bērna stipro pušu noteikšanā, kā arī, var labāk pamanīt to, kas bērnam sagādā grūtības;
- Pedagogiem ir iespēja attīstīt prasmes, lai veiksmīgāk noteiktu veselības traucējumu pakāpi;
- Strādājot komandā, pedagogi attīsta sadarbības prasmes, šajā gadījumā, lai risinātu situācijas, kas saistītas ar bērniem, kuriem konstatētas speciālas vajadzības. [10]

Skola ir tā vieta, kurā tiek īstenota izglītojošā darbība, tiek parādīts piemērs par to, kā veidojas sociālas attiecības ar citiem cilvēkiem, kā risināt problēmas un konfliktus, ja tādi ir radušies, kā arī, gūt zināšanas un prasmes turpmākajai dzīvei, pilnveidojot savu pieredzi.

Audzināšanas procesu rezultātā bērnam veidojas savs pasaules uzskats un redzējums, attieksmes pret sabiedrību un tās grupām, tāpēc ir svarīgi uzsvērt to, ka nav nepieciešamības izvairīties no tematiem par to, ka ikviens no mums ir atšķirīgs, katram ir savas vajadzības, kuras jārespektē, neatkarīgi no tā, kādas ir cilvēka veselības problēmas vai attīstības īpatnības.

L.S. Vigotskis uzsver, ka īpaši veidota sociālā vide, prom no bērna ģimenes un draugiem, rezultātā rada “otros attīstības traucējumus” – tādus, kurus radījusi pati sabiedrība. Bērni ar īpašām vajadzībām tiek smagi ietekmēti tad, ja tiek noliegtas viņu pašas būtiskākās sociālās vajadzības.”[10]

Darba autore uzskata, ka tieši klases audzinātājs un arī citi skolas pedagogi ir lielā mērā atbildīgi par to, kāda izpratne veidojas bērņā, gan runājot par ikdienas dzīves situācijām, gan zināšanām un prasmēm, kā arī, veicina skolēnu savstarpējo komunikāciju. Protams, ļoti

svarīga ir arī pedagogu un vecāku savstarpējā sadarbība, jo ja bērnam, atgriežoties mājās tiek uzspiesti citi uzskati un zināšanas, sasniegt vēlamu rezultātu būs gandrīz neiespējami. Ir svarīgi izglītot bērnus, stāstot par to, cik pasaule ir dažāda, kurā dzīvo cilvēki, kam ir dažādas intereses un vajadzības, taču tas nenozīmē, ka tas traucē savstarpējai saskarsmei un pozitīvi vērstu sociālo attiecību veidošanai, jo, "saskarsme ir cilvēku attiecības, kas veido visu mūsu dzīvi. Saskarsme ir domu, jūtu, pārdzīvojumu, gribas un vērtību apmaiņas process, savstarpējas sapratnes, garīgas vienotības un kopīgas jēgas meklējumi, kuros veidojas, attīstās un saglabājas cilvēka individualitāte." [33]

Protams, ikvienam pedagogam ir jākoncentrē uzmanība ne tikai uz tiem skolēniem, kurus nepieciešams iekļaut izglītībā un tās vidē, bet arī uz klases kolektīvu kā kopveselumu un jā rūpējas par to, lai nodrošinātu kvalitatīvu mācību procesu un izglītošanos un tieši pedagogam ir jābūt tam, kas izvirza noteiktas prasības un ir kā vadītājs, padomdevējs un palīgs skolas vidē. Pēc autores D. Nīmanties domām, "tieši veiksmīga un efektīva klasvadība, klases vadības paņēmieni kopums un to atbilstoša izmantošana mācību procesā tika identificēta kā viens no galvenajiem komponentiem un priekšnoteikumiem, lai tiktu nodrošināta efektīva pedagoģija un efektīva mācīšana klasē." [36] Skolotājs ir tas, kas ievie un iepazīstina skolēnus ar skolu kā institūciju, palīdz apgūt svarīgākās zināšanas, paplašina viņu redzesloku, pilnveido prasmes un izprast pasauli daudz labāk. Ņemot vērā to, ka ikvienam cilvēkam ir savi uzskati, dzīves pieredze un intereses, ir svarīgi to izprast un pieņemt, lai būtu iespējams veiksmīgi organizēt klases darbu un nodrošināt pozitīvu emocionālo klimatu klasē.

Darba autore atzīmē, ka pedagogs ir ļoti nozīmīga persona skolēna dzīves pieredzes, sociālo attiecību un prasmju veidošanās procesā. Pirmās iemaņas bērns gūst no vecākiem, ģimenes, taču uzsākot skolas gaitas, tieši skolas pedagoģiskais personāls ir zināmā mērā atbildīgs par to, kādas zināšanas, prasmes un iemaņas bērni apgūst. Pedagoģiem ir jāņem vērā vairāki būtiski ieteikumi, lai bērniem organizētais mācību process tiktu īstenots kvalitatīvi un vienoti priekš katra skolēna:

- "Izturēties pret bērnu ar izpratni, dodiet pietiekami daudz laika uzdevumu veikšanai, nesteidziniet un nesalīdziniet savstarpēji;
- Dodiet iespēju būt neatkarīgam, patstāvīgam un cieniet to, tādējādi iegūsi pozitīvu autoritāti bērna acīs;
- Ļaujiet bērnam pieņemt lēmumu svarīgos jautājumos, atrodi veidu, kā ļaut izteikties katram;
- Saskaņojiet savas prasības ar citiem skolotājiem, lai nerastos pretrunas skolas ikdienas dzīvē;

- Uzskatiet bērnu kā līdzvērtīgu sadarbības partneri, tādējādi paaugstinot viņa pašvērtējumu;
- Uzticiet savas šaubas vai pārdomas konkrētu jautājumu risināšanā, kas saistīti ar mācību darbu;
- Izsakiet tikai pelnītas uzslavas un nopēlumus.” (skat. I. pielikumu)

Augstākminētie ieteikumi darbā ar mērķi veicināt sociālo prasmju apguvi, attiecas ne tikai uz sākumskolas vecuma bērniem, bet arī uz citiem skolēniem, tai skaitā, arī sociālās atstumtības riskam pakļautajām skolēnu grupām, jo tas palīdz veiksmīgu savstarpējo attiecību veidošanā starp skolēniem un pedagogiem, kas ir viens no svarīgākajiem faktoriem, lai arī iekšējo skolas vidi varētu uzskatīt par iekļaujošu, uzsverot sapratnes un atbalsta funkciju nozīmīgumu.

Arī ārzemju literatūrā iekļaujošās izglītības sakarā tiek runāts par to, ka skolotāji ir tās personas, kas atbild par integrācijas kvalitāti. Integrācija ir uzskatāma par līdzvērtīgu labai un kvalitatīvai izglītībai, kurā skolēnus nevajadzētu definēt kā izglītības objektu, bet gan kā mācību procesā iesaistītos. [34]

Pedagogs, darbā ar bērniem var izmantot dažādas mācību metodes, plānot, kā vadīt stundas, izvēlas darba stilu, izvirza noteikumus un konkrētas prasības, lai sasniegtu galveno mērķi – sniegt zināšanas skolēniem un palīdzot viņiem pilnveidoties. Tiek izdalīti vairāki pedagoga darbības stili:

- *Autoritārs darbības stils*, kur pedagogs izvēlas pilnībā kontrolēt mācību procesu, neļaujot iesaistīties skolēniem, kas ievērojami apgrūtina viņu iespēju iegūt kvalitatīvu izglītību;
- *Liberālais darbības stils*, kur netiek nospraustas konkrētas robežas skolēnu rīcību sakarā, nav intereses par skolēnu panākumiem un grūtībām, kur neviens neuzņemas atbildību;
- *Demokrātiskais darbības stils*, kur tiek līdzvērtīgi dalīta atbildība, tādējādi, ir iespēja, ka veidosies savtarpējs dialogs starp pedagogu un skolēnu. [42]

Protams, ir nepieciešams ņemt vērā arī citus darba stilu ietekmējošos faktorus – pedagoga temperamentu, spēju reaģēt uz dažādām situācijām, vides faktoru ietekmi, u.c.

Taču ir svarīgi apzināties to, ka pedagogi nav vienīgie, kam jāuzņemas atbildība par izglītības kvalitāti un skolēnu iekļaušanu. Sākotnēji ir jādomā par izmaiņām praktiskā mērogā, pielāgojot mācību programmas, iestāžu fizisko un iekšējo vidi, pedagogu sagatavotību, izglītības saturu un resursu pieejamību kā tādu.

Kā atzīst V. Glasers (Glasser, 1998) ir svarīgi apzināties, kādas ir galvenās bērna pamatvajadzības, jo tikai tad, ja tās tiks apmierinātas, pedagogam būs iespēja vadīt un veiksmīgi organizēt mācību procesu. [36] A. Maslova vajadzību hierarhijas (1954) pamatā ir

piecas galvenās jomas un tās elementi, kuri attiecināmi uz ikvienu personu mūsdienu sabiedrībā:

1. *Fizioloģiskās vajadzības* – siltums, miegs, ēdiens, gaiss, atpūta, veselība;
2. *Drošība* – aizsardzība, kārtības un tiesību ievērošana;
3. *Piederība un mīlestība* – draudzība, mīlestība, piederība kādai grupai;
4. *Pašpārliecība un citu atzinība* – sasniegumi, novērtējums, statuss, reputācija;
5. *Pašīstenošanās* – nepieciešamība attīstīt, pilnveidot un izmantot savas prasmes un iemaņas.[11]

Darba autore uzsver, ka situācijās, kad šīs vajadzības netiek pietiekoši apmierinātas, nav iespējas runāt par kvalitatīvu, tai skaitā, iekļaujošu izglītību, tāpēc ir svarīgi veidot sadarbību starp vecāku un pedagogu, jo viņi pārstāv tās socializācijas grupas, kā arī, līdziesaistot arī pašu bērnu, lai visas iesaistītās puses varētu uzskatīt par līdzvērtīgiem partneriem, galvenā mērķa sasniegšanā, t.i. veiksmīgas personības veidošanā. Viena no pedagogu grupām, kura aktīvi iesaistās iekļaujošās vides veidošanā, skolēnu problēmu risināšanā un atbalsta sniegšanā ir skolas atbalsta komanda.

5.1 Atbalsta komandas loma iekļaušanas procesu veicināšanā izglītības vidē

Skolēniem, kuri saskārušies ar grūtībām izglītības vidē, mācību programmu un tā satura apguvi, kā arī ar citiem sarežģījumiem skolas ietvaros, ir nepieciešama atbilstoša palīdzība un atbalsts. Izglītības iestāžu direktoriem ir iespēja skolās izveidot atbalsta komandu, kuru galvenā profesionālā kompetence ir sniegt skolēniem sociālo, psiholoģisko un cita veida palīdzību.

Atbalsta komandas speciālistiem darbā ar skolēniem ir jāizvirza noteikti uzdevumi, lai spētu sasniegt galveno mērķi – sniegt dažāda veida palīdzību skolēniem izglītības iestādēs.

“Atbalsta komandas darba uzdevumi :

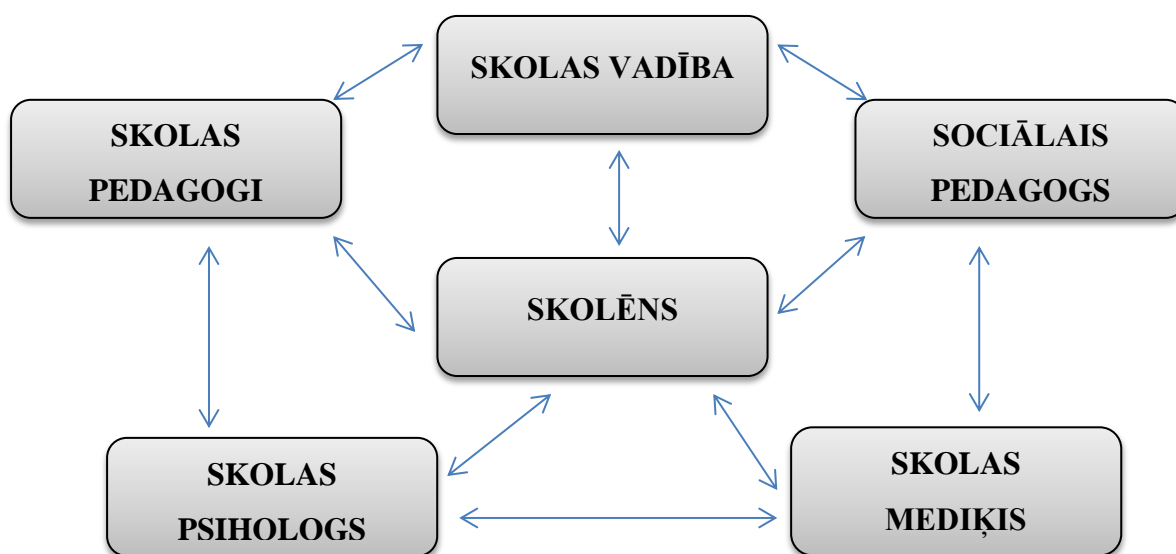
- 1.Koordinēt izglītojamo pedagoģiskās, psiholoģiskās un sociālās izpētes darbu izglītības iestādē;
- 2.Izstrādāt, īstenot un izvērtēt izglītojamo individuālos izglītības programmas apguves plānus;
- 3.Regulāri (vēlams 2 reizes mācību gada laikā) izvērtēt izglītojamo mācību sasniegumu attīstības dinamiku pēc izglītības iestādē apstiprinātiem kritērijiem.
- 4.Organizēt nepieciešamo palīdzību izglītojamiem un viņu vecākiem, skolotājiem, iestādes darbiniekiem;

- 5.Sadarboties ar izglītības iestādes administrāciju tās darbības un skolotāju profesionālās pilnveides plānošanā, iekļaujošas vides veidošanā;
- 6.Sadarboties ar valsts un pašvaldību institūcijām;
- 7.Apkopot informāciju, veidot informācijas un statistikas datu bāzi, analizēt komandas darba pieredzi.”[14]

Izglītības iestādes direktoram ir tiesības mainīt atbalsta komandas sastāvu, protams, darba mērķiem un uzdevumiem ir jābūt atbilstošiem Latvijas Republikas likumu un normatīvo dokumentu prasībām. Komandas speciālistu skaits nav noteikts, ir iespēja piesaistīt pārstāvjus no citām institūcijām, klašu audzinātājus, mācību priekšmetu skolotājus, u.c. Katram no atbalsta komandas locekļiem ir konkrēti pienākumi un atbilstoša darba metodika tam, lai nepieciešamības gadījumā varētu pielietot to problēmsituāciju risināšanai. Atbalsta komandas pārstāvji skolā ir nepieciešami tāpēc, lai risinātu jautājumus, kas saistīti ar:

- “Skolēnu fizisko un garīgo drošību skolā;
- Strādājot ar sociālā riska skolēniem un viņu ģimenēm;
- Strādājot ar nelabvēlīgām ģimenēm;
- Risinot specifiskas problēmas, kas saistītas ar skolēnu narkotisko un toksisko vielu un alkohola lietošanu;
- Ja ir aizdomas, ka bērns cietis no vardarbības (emocionālas, fiziskas vai seksuālas);
- u.c.” [14]

Ņemot vērā faktu, ka risināmo jautājumu skartās jomas ir dažādas, atbalsta komandas sastāvā ir ieteicams būt vairākiem speciālistiem, lai savstarpēji sadarbojoties un plānojot savu darbu būtu iespējams novērst radušos šķēršļus un grūtības. (sk.5.1.1.att.)



5.1.1.att. Pedagoģiskajā procesā iesaistīto pušu mijiedarbība[14]

Situācijās, kad veselības problemātika ir tieši saistīta ar piemēram, valodas vai runas traucējumiem, atbalsta sastāvam ieteicams pieaicināt arī logopēdu vai kādu citu kompetentu speciālistu, lai varētu rast piemērotākos risinājumus kādu ar veselību saistītu sarežģījumu risināšanai.

Jāatzīmē, ka vēl viena izglītības procesā iesaistītā puse, kuras loma ir ļoti būtiska, lai ikviena skolēna attīstības procesi noritētu pēc iespējas drošākā un atbalstošākā vidē, ir vecāki, kuru iesaistīšanās dažādās skolā notiekošajās aktivitātēs ir ļoti būtiska.

5.2 Vecāku loma iekļaušanas procesu veicināšanā izglītības vidē

Ģimenei ir svarīgākā loma bērna dzīvē un tas ir svarīgi, lai viņš varētu veiksmīgi attīstīties, jo tieši tur viņš apgūst savas pirmās prasmes, iemaņas, uzvedības modeļus, iemācās risināt problēmsituācijas, sadarboties, uzticēties, kā arī citas turpmākajai dzīvei svarīgas lietas, lai vēlāk šīs zināšanas sniegtu arī savai ģimenei. Zinātniskajā literatūrā tiek plaši apskatītas dažādu autoru teorijas, kas saistītas ar bērnu audzināšanas jautājumiem (Bolwby,1980.,Bandura 1977.,Ainsworth,1978.,Vygotsky, 1978.) Savukārt, autore piekrīt U.Bronfennera aprakstītajai cilvēka ekoloģijas teorijai, kuras pamatā ir uzskats par kvalitātes un tās konteksta ietekmi bērna apkārtējā vidē. Teorijas ietvaros tiek aktualizēts jautājums par to, ka bērnam pieaugot, notiek fizisko un kognitīvo struktūru nobriešana. Rezultātā, bērnam attīstoties viņa mijiedarbība šajās vidēs kļūst sarežģītāka.[12] Un tieši vecāki ir tie, kas var palīdzēt bērnam tajā, lai viņš spētu justies droši apkārtējā vidē. Par svarīgāko vecāku uzdevumu bērna audzināšanā ir uzskatāma droša pamata radīšana, lai bērns vienmēr zinātu, ka tiks saprasts, gaidīts, saņems sev nepieciešamo atbalstu, ja būs satraukts vai nobijies, kā arī tiks iedrošināts, lai sasniegtu savus mērķus. [8]

Autors Dž. Boulbijs grāmatā "Drošais pamats" apraksta un pārstāv etoloģisko pieeju, kā arī paskaidro, kāpēc šī konkrētā pieeja viņaprāt ir tik nozīmīga bērna attīstības procesos. Etoloģijas pieejas pamatā ir uzskats, ka vecāku uzvedība, tāpat kā pieķeršanās uzvedība, ir savā ziņā ieprogrammēta katrā no jaunajiem vecākiem un tā pamatā ir iepriekšēja pieredze, ko piedzīvojis bērns. [8] Autore šos uzskatus saista ar to, ka vecāki, kuru ģimenē piedzimst bērns, lielākoties rīkojas līdzīgi vai tāpat, kā viņa vecāki ir rīkojušies pret viņiem, jo tieši tas ir veidojis viņu iepriekšējo pieredzi. Tas tiešā veidā ietekmē arī to, kā bērns jutīsies un realizēs sevi skolas vidē, kā arī, kā veidosies viņa attieksme pret mācībām un darbu. Lai tiektos uz bērna individuālo izaugsmi, ir svarīgi veidot pozitīvi virzītu sadarbību starp izglītības iestādes pedagogiem un bērna vecākiem. Autori A. Baldiņš un A. Raževa definē ka skolas un ģimenes

savstarpējas sadarbības mērķis ir “sadarbības rezultātā nodrošināt bērna un jaunieša optimālus socializācijas apstākļus reālajā sociālajā vidē.”[5] Ir būtiski izvirzīt pareizas prioritātes, jo lai īstenotu galveno mērķi - nodrošināt bērnam iespēju iegūt izglītību, ņemot vērā viņa vajadzības, ir jādomā arī par to, kādi ir viņa ikdienas apstākļi, kāda ir situācija ģimenē, lai izdotos panākt savstarpēju vienotību. Ģimene ir institūcija, kurā tiek īstenotas vairākas būtiskas funkcijas:

- Reproductīvā;
- Socializācijas (ģimene ir bērna pirmā sabiedrība);
- Audzināšanas (kultūras nepārtrauktības nodrošināšana);
- Sadzīves materiālā nodrošināšana;
- Komunikatīvā (saskarsme, ko var nodrošināt vienaudži);
- Psihoterapeitiskā (ģimene sniedz nepieciešamo atbalstu, palīdzību, situācijās, kad tas ir nepieciešams);
- Iedvesmojošā (ģimene iedvesmo uz izaugsmi, sasniegumiem);
- Rekratīvā (atpūta, relaksācija);
- Felicitoģiskā (laime, tās īstenošana atkarīga no tā, kā realizējušās iepriekšminētās funkcijas). [7]

Runājot par izglītības vidi un tās mijiedarbību ar bērna vecākiem, ir svarīgi apzināties to, ka pastāv savstarpēja saistība starp bērnu audzināšanu un viņu attīstības procesiem, kas mainās līdzī laīkam un to tiešā veidā ietekmē apkārtējās vides faktori. Vecāku viedoklim un attieksmei iekļaujošās izglītības īstenošanā ir ļoti būtiska loma, jo viņi ir tie, kas ir atbildīgi par notiekošo ar viņu bērnu visās dzīves jomās. Ir jāapzinās, ka nepieciešams strādāt ar vecākiem, izglītot viņus par iekļaujošās izglītības būtību, principiem un ieguvumiem, kas var attiekties uz viņu bērnu, jo kā nosaka Izglītības likuma 57. panta 1. punkts, tieši vecāki ir tie, kas ir tiesīgi izvēlēties to mācību iestādi, kurā viņu bērns iegūst izglītību, tai pat laikā, 58. pantā tiek atrunāts, ka viņi ir atbildīgi par to, lai bērns iegūtu obligāto izglītību.[28] Tāpēc ir nepieciešams savstarpēji sadarboties, izmantojot dažādas sadarbības metodes, piemēram, tīekties klātienē, sazinoties elektroniski, telefoniski, veidojot dažādas sanāksmes, ar mērķi, lai konsultētos savā starpā, veidotu pieredzes apmaiņu, kā arī, organizējot dažādus kopīgus pasākumus un tikšanās un to jāiekļauj ikdienas darbā kā ierastu praksi, jo tas savukārt, var palīdzēt izvairīties no dažādām problēmām (piemēram, kavējumiem, palīdz izvirzīt atbilstošas prioritātes, u.c.)

Lai sadarbība ar skolēnu vecākiem tiktu realizēta veiksmīgi, ir jāattīsta vairākas īpašības, kas palīdzētu komunikācijas un saskarsmes attīstīšanā:

1. *Cieņa* – ir jārekspektē vecāku domas, vēlmes un vajadzības, lai veidotu pozitīvu emocionālo fonu, pedagogs, kurš to izpratīs, spēs sniegt atbalstu, padomus, kā arī, lūgs palīdzību problēmsituāciju risināšanas gaitā;
2. *Bezspriedumu attieksme* – virzība uz pozitīvo, par vienu no galvenajām prioritātēm uzskatot atklātas attiecības pedagogu un vecāku starpā;
3. *Empātija* – pedagogam sadarbībā ar vecākiem ir jābūt pietiekoši lojālam, lai nepārkāptu zināmas robežas un neradītu diskomfortu, ir svarīgi izprast un pieņemt dažādās ģimeņu situācijas un apstākļus, kas savukārt, var palīdzēt veidot uzticības pilnas attiecības, kas uzskatāms par lielu ieguldījumu bērna personības attīstībā.[10]

Ir jāsaprot, ka katrs sabiedrības indivīds, viņa vērtības, vajadzības un prasības ir atšķirīgas, un tas tieši attiecināms arī uz skolēnu vecākiem, jo katra galvenais uzdevums ir nodrošināt drošu un komfortablu vidi savam bērnam, kas ir jāizvirza kā prioritāte izglītībā, sniedzot iespēju iegūt zināšanas, dalīties ar tām, veidot sociālas attiecības dažādās grupās un kolektīvos.

Darba autore secina, ka vecāku līdzdalība iekļaujošas vides veidošanā ir nepieciešama un ļoti būtiska ikvienai no iesaistītajām pusēm, jo tas palīdz bērnam justies droši, saprastam, pieņemtam un atbalstītam no vecāku puses, tai pat laikā, vecākiem ir iespēja aktīvi iesaistīties bērna dzīvē notiekošajos procesos un labāk izprast skolēna vajadzības un nepieciešamības. Tas palīdz apzināt vecāku viedokli un vēlmes, kas attiecināmas uz izglītības iestādē notiekošo, tāpēc darba autore uzsver, ka sadarbības veicināšana ir viens no galvenajiem uzdevumiem, lai skolā īstenotu iekļaujošās izglītības pieeju.

6. PĒTĪJUMS PAR IEKĻAUJOŠAS VIDES VEIDOŠANU RĪGAS X VIDUSSKOLĀ

Lai noskaidrotu, kā Rīgas X vidusskolas pedagogi vērtē iekļaujošās izglītības procesu veicināšanu un kādu lomu tajā ieņem katrs skolotājs, maģistra darba izstrādes gaitā tika izvēlētas vairākas pētījuma metodes – zinātniskās literatūras analīze, anketēšana, dokumentu izpēte, intervijas un sociālpedagoģiskā novērošana. Tika izpētīta zinātniskā literatūra par iekļaujošās izglītības būtību, reglamentējošajiem dokumentiem, kā arī sagatavotas anketas, lai noskaidrotu pedagogu viedokli par reālo situāciju iekļaujošās izglītības jomā.

Maģistra darba izstrādes gaitā tika sagatavotas anketas, kuros ievērti apgalvojumi, kas saistīti ar iekļaušanas veicināšanu skolā, kas skar vairākas izglītības procesa īstenošanas jomas. Tika izdalītas 95 anketas, no kurām 90 tika izmantotas maģistra darba izstrādes procesā. (*skat. 2. pielikumu*) Tika intervēts skolas sociālais pedagogs, speciālais pedagogs un psihologs, ar mērķi, lai noskaidrotu viņu viedokli par iekļaušanas nepieciešamību un ar to saistītajiem procesiem skolas vidē un salīdzinātu respondentu iegūtos rezultātus. Tika veikta arī tās izglītības iestādes dokumentācijas izpēte ar mērķi, lai noskaidrotu, kādas ir izglītības iestādes darba galvenās prioritātes un vai iekļaujošās vides veidošana ir viena no prioritātēm darbā ar skolēniem, darba autore analizēja vienu no skolā pieejamajiem dokumentiem – Rīgas X vidusskolas pašvērtējuma ziņojumu, kur tabulas veidā tiek detalizēti aprakstīts, kādas ir galvenās darbības jomas skolas vidē.

6.1. Pētījuma metodoloģijas raksturojums

Anketēšana. ‘‘Anketēšana ir grupveida pētniecības metode, kuru var lietot gan anonīmi, gan pieprasot anketējamās personas vārdu un uzvārdu. Anketās norādāms to nosaukums un adresāts. Sastādot anketu, ir jāievēro vairāki noteikumi:

1. Jautājumu klāstā jāiekļauj vairāki t.s. netiešie jautājumi, kas apslēptā veidā ietver nepieciešamību atbildēt uz eksperimentatoru interesējošo problēmu.
2. Jautājumiem jābūt mērķtiecīgiem, skaidriem, saprotamiem, jāizvairās no vārdiem ar dažādām nozīmēm.
3. Sākumā ieteicams dot vienkāršākus, neitrālākus jautājumus, lai jau pašā sākumā neizraisītu negatīvu reakciju.
4. Var uzdot vispārīgus jautājumus, bet ne tādus, kuri attiecas uz konkrētu darbību, konkrētu parādību.

5. Jāizvairās no gariem jautājumiem vai, vēl ļaunāk, no jautājuma ar vairākām sastāvdaļām (tādā gadījumā var saņemt tikai daļēju atbildi). Anketēšanas metodi ieteicams pielietot, pētot skolēna profesionālo virzību, izziņas intereses utt.” [22]

Intervija. “Speciāli organizētu pārrunu sauc par interviju. Izšķir trīs intervijas veidus:

- 1) Standartizēto,
- 2) Nestandartizēto,
- 3) Pusstandartizēto.

Standartizētajā intervijā visi jautājumi ir iepriekš izstrādāti, formulēti un sakārtoti zināmā secībā. Intervijas gaitā intervētājam nav tiesību mainīt jautājumu secību, kā arī uzdot papildjautājumus. Pētījumu sākumā ieteicams izmantot nestandartizēto interviju, tā veic pilotāžas funkciju – situācijas apzināšanu. Nestandartizētajā intervijā intervētājs var rīkoties brīvi: uzdodot papildjautājumus, mainīt to secību, novirzīties no temata, ja tas ir nepieciešams intervijai labvēlīgas atmosfēras radīšanai.” [22]

Dokumentu izpēte. “Faktisko datu ieguves nozīmīgs avots ir tās pedagoģiskās dokumentācijas izpēte, kas raksturo mācību un audzināšanas procesu kādā mācību iestādē (sekmju uzskaites un skolas apmeklētības žurnāli, personāllietas, medicīniskās kartes u.c.).”[22]

“Veicot dokumentu analīzi, pētniekam jāatbild uz šādiem jautājumiem:

- Kāda ir dokumenta forma un veids;
- Kāds ir dokumenta konteksts;
- Kas ir dokumenta autors;
- Kādam nolūkam dokuments ir veidots;
- Kāda ticamība piemīt dokumentam (dokumenta drošums);
- Cik patiesi ir dokumentā minētie dati un fakti;
- Kāda ir dokumenta sabiedriskā nozīmība, sabiedriskā rezonanse;
- Kāds ir dokumenta faktiskais saturs;
- Kādu vērtējumu var sniegt par dokumentu.”[4]

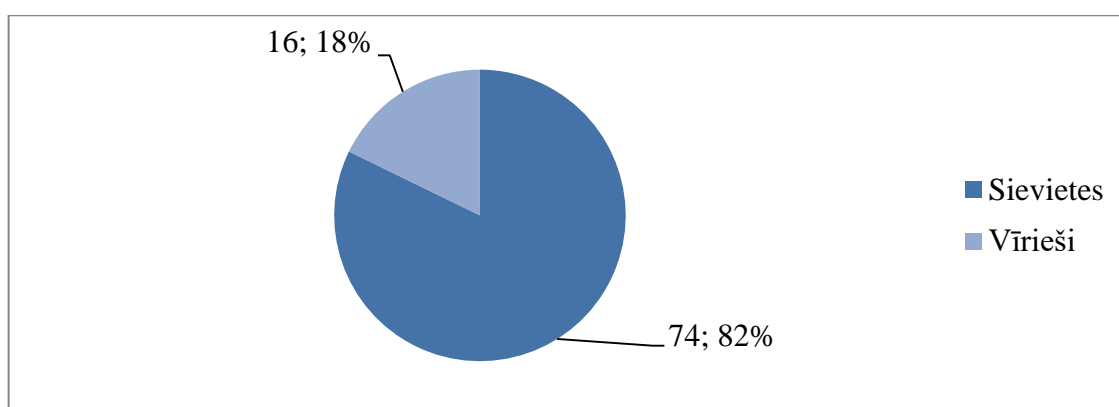
“Tradicionālajā dokumentu analīzē izšķir:

- Ārējo analīzi. Tā ir dokumenta vēsturiskā konteksta un tā rašanās apstākļu analīze;
- Iekšējo analīzi. Tā ir tieša dokumenta analīze, kas vērsta uz atšķirību starp faktisko un literāro saturu noskaidrošanu, autora kompetences noteikšanu u.c.”[4]

6.2 Pētījumā iegūto rezultātu analīze un interpretācija

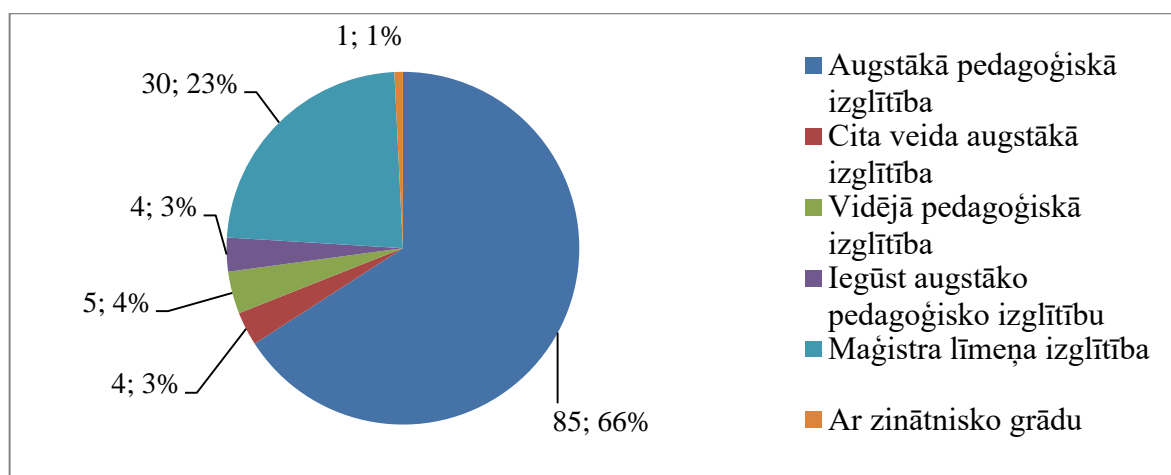
Anketēšana. Maģistra darba izstrādes procesā, izmantojot anketēšanas metodi, kopumā tika anketēti 90 respondenti, vispārizglītojošās mācību iestādes pedagogi (*skat. 1. pielikumu*). 5 no 90 sagatavotajām anketām netika aizpildītas, tāpēc šīs anketas nav iespējams izmantot analizējot un interpretējot iegūtos datus. Darba autore, izmantojot empīriskā pētījuma metodi – anketēšanu ieguva šādus rezultātus.

Lai būtu iespējams secināt, kāda ir respondentu attiecība pēc dzimuma, tika uzdots atbilstošs jautājums pēc kura iegūtajām atbildēm var secināt, ka 74 jeb 82 % respondentu no kopējā respondentu skaita ir sievietes, savukārt, 16 jeb 18 % respondentu no kopējā pedagogu skaita ir vīrieši. (*skat. 6.1. att.*)



6.1. att. Respondentu sadalījums pēc dzimuma

Jautājumā “Kāds ir Jūsu pašreizējais izglītības līmenis?” tika saņemtas 90 respondentu atbildes. 85 respondenti ir atbildējuši, ka ieguvuši augstāko pedagoģisko izglītību, 4 no respondentiem ir atbildējuši, ka ieguvuši cita veida augstāko izglītību, 5 respondenti ir ieguvuši vidējo pedagoģisko izglītību, savukārt, 4 respondenti ir atbildējuši, ka paralēli darbam skolā iegūst augstāko pedagoģisko izglītību. 30 respondentu atbildēs fiksēta informācija, ka viņi ir ieguvuši arī maģistra līmeņa izglītību un viens no respondentiem atzīmējis, ka ir ieguvis zinātnisko grādu. (*skat.6.2.att.*)

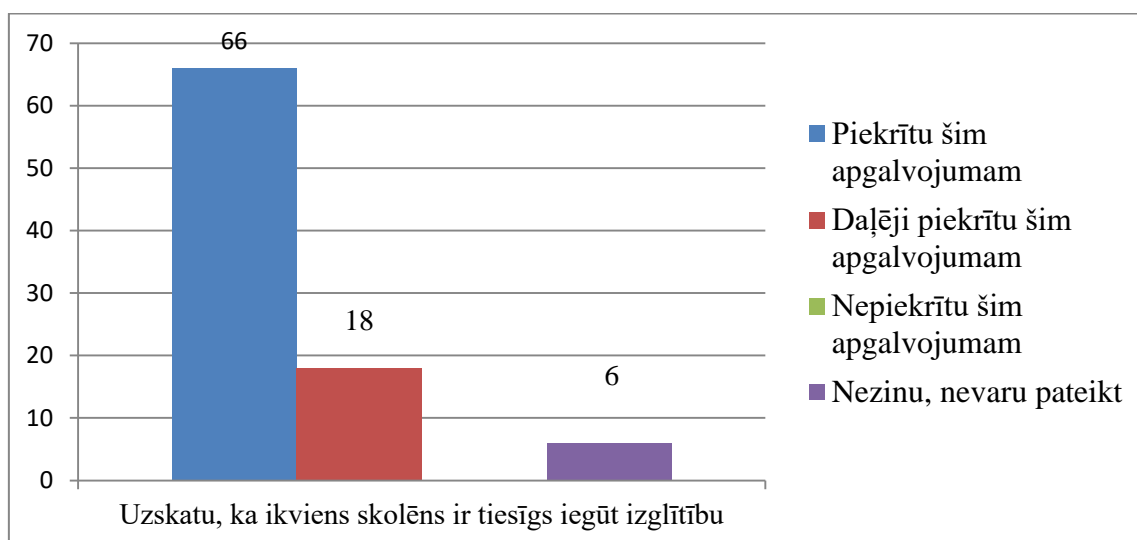


6.2.att. Pedagogu iedalījums pēc izglītības līmeņa

Anketēšanā iegūtie dati liecina par to, ka visiem izglītības iestādes darbiniekiem ir iegūta atbilstoša līmeņa izglītība, lai viņi varētu strādāt konkrētajā izglītības iestādē. Pozitīvi jāvērtē tas, ka liela daļa pedagogu ir ieguvuši maģistra līmeņa izglītību, kā arī ir pedagogi, kas paralēli darbam skolā iegūst augstāko izglītību, kas liecina par to, ka viņi vēlas pilnveidot un padziļināt savas zināšanas un prasmes darbā ar skolēniem.

Anketā minētie apgalvojumi tika iedalīti 8 dažādos segmentos, ar mērķi, lai noskaidrotu plašāku pedagogu viedokli par iekļaujošu izglītību skolā, par viņu profesionālo sagatavotību un darbu skolā. Pirmais segments ar nosaukumu "Iekļaušanas process skolā" ir saistīts ar pedagogu redzējumu par vispāresošajām pamatnostādnēm iekļaujošās izglītības jomā. Katrā segmentā ir četri dažādi apgalvojumi un respondents izvēlējās pēc viņa domām, atbilstošāko atbilžu variantu.

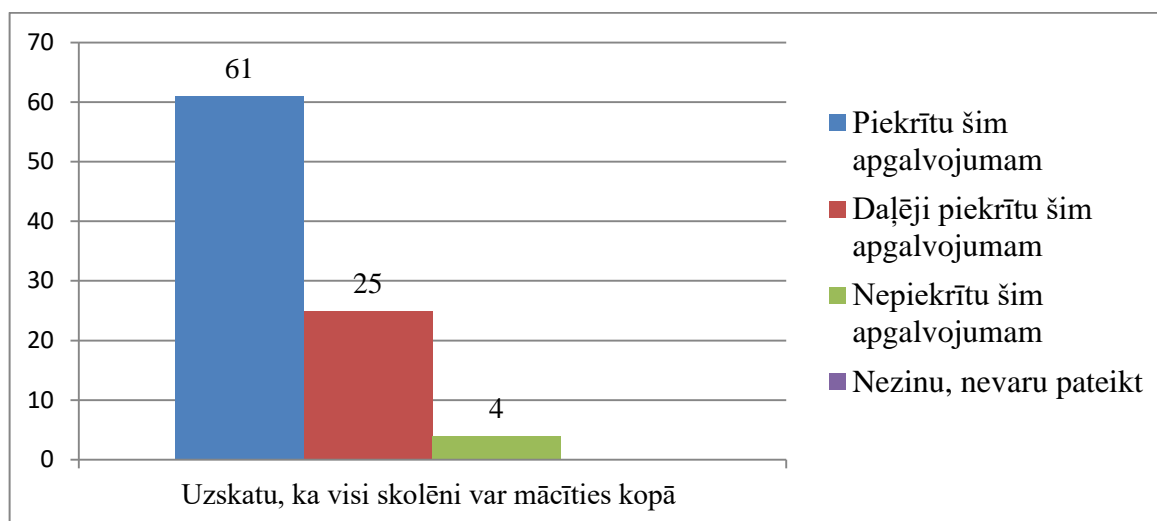
Apgalvojumā "Uzskatu, ka ikviens skolēns, neatkarīgi no sava veselības stāvokļa, rases, valodas barjeras, iepriekš iegūtās izglītības, u.c. iezīmēm ir tiesīgs iegūt izglītību" tika saņemtas 90 respondentu atbildes. (skat.6.3.att.)



6.3.att. Skolēna tiesības uz izglītību

Iegūtie dati liecina, ka lielākā daļa pedagogu jeb 66 respondenti uzskata, ka ikvienam skolēnam ir tiesības iegūt izglītību, savukārt salīdzinoši augsts ir to respondentu skaits, kuri atzīmējuši, ka šim apgalvojumam piekrīt daļēji. Pozitīvi vērtējama pedagogu attieksme pret skolēnu izglītošanos nozīmīgumu, taču 6 respondenti neizvēlējās konkrētu atbildi, kā variantu atzīmējot ‘‘Nezinu, nevaru pateikt’’.

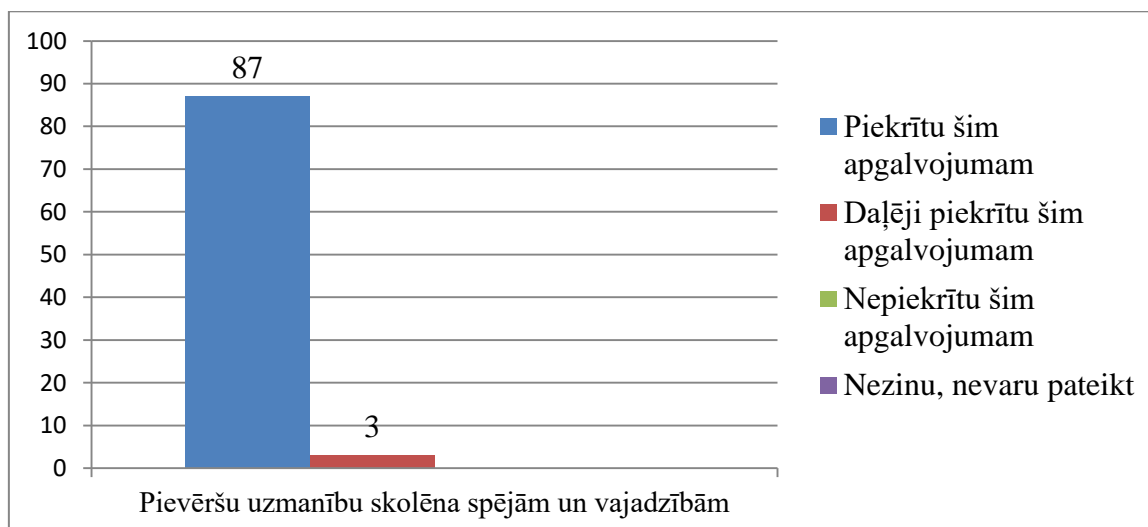
Apgalvojumā ‘‘Uzskatu, ka skolēni, kuri pakļauti atstumtības riskam, netiek izolēti, visi mācās kopā’’ tika saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.4.att.*)



6.4. att. Skolēnu kopīga mācīšanās

Iegūtie dati liecina par to, ka lielākā daļa respondentu jeb 61 persona uzskata, ka skolēniem ir tiesības mācīties kopā un nav nepieciešamības tos izolēt vienus no otra, savukārt 22 respondenti ir atzīmējuši, ka šim uzskatam piekrīt tikai daļēji. 4 respondenti nepiekrīt šim apgalvojumam.

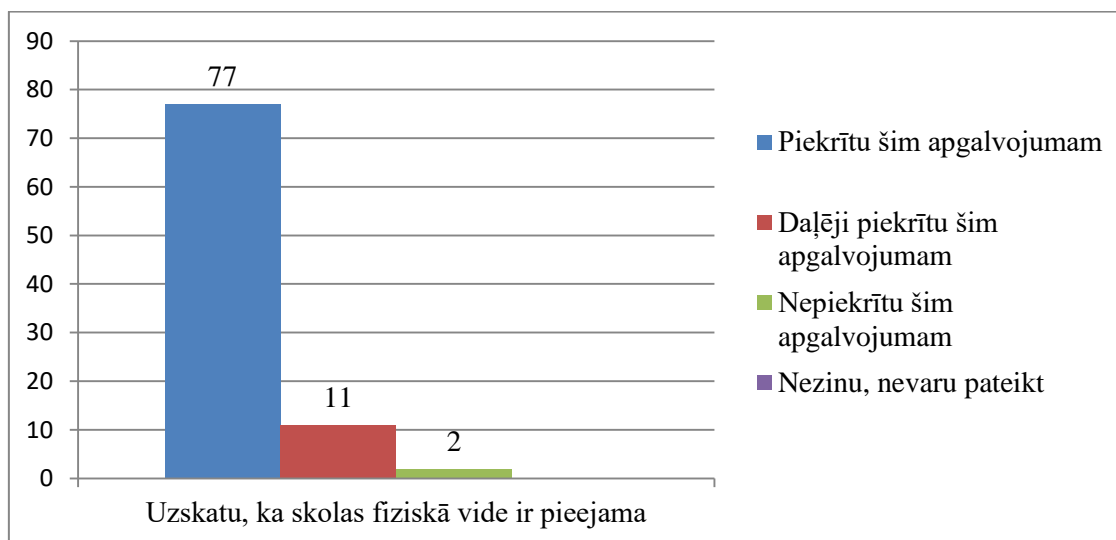
Apgalvojumā ‘‘Es kā pedagogs, darbā ar skolēniem uzmanību vēršu uz viņu spējām un vajadzībām’’ saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.5.att.*)



6.5.att. Skolēnu darba resursi

Attēlā redzamā tendence vērtējama ļoti pozitīvi - no 90 respondentiem 87 ir atzīmējuši, ka piekrīt šim apgalvojumam, 3 respondenti ir atbildējuši, ka daļēji piekrīt šim apgalvojumam, savukārt neviens respondents neizvēlējās atbilžu variantus “Nepiekrītu šim apgalvojumam” un “Nezinu, nevaru pateikt”.

Apgalvojumā “Uzskatu, ka skolas fiziskā vide ir pieejama ikvienam skolēnam” tika saņemtas 90 respondentu atbildes. (skat. 6.6.att.)

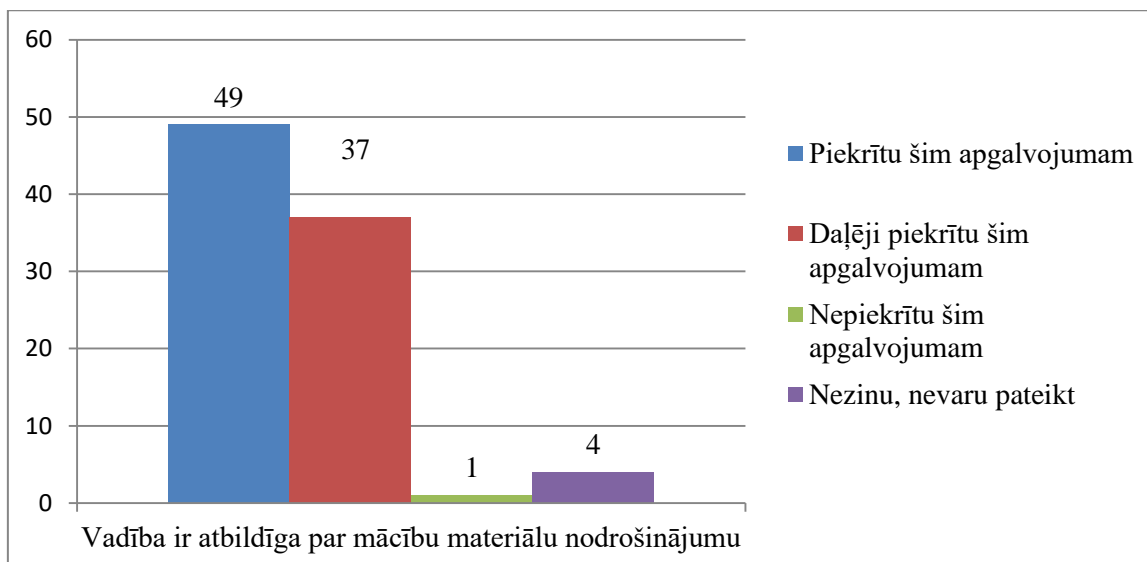


6.6. att. Skolas vides pieejamība

Iegūtie dati liecina, ka lielākā daļa pedagogu – 77 pedagogi uzskata, ka izglītības iestādes fiziskā vide ir uzskatāma par pieejamu ikvienam, taču jāatzīmē, ka 11 respondenti atzīmējuši, ka tikai daļēji piekrīt šim apgalvojumam. Darba autore to skaidro ar to, ka skolā ir telpas, kurās ir apgrūtināta iekļūšana, piemēram, skolēnam, kurš atrodas ratiņkrēslā, taču vides labiekārtošana ir procesā, tāpēc ir paredzēts veikt atbilstošas pārmaiņas, lai skola būtu pieejama ikvienam.

Otrajā segmentā ar nosaukumu “*Izglītības iestādes vadība*” pedagogi izteica savu viedokli par to, kā vērtē izglītības iestādes dalību iekļaušanas veicināšanā.

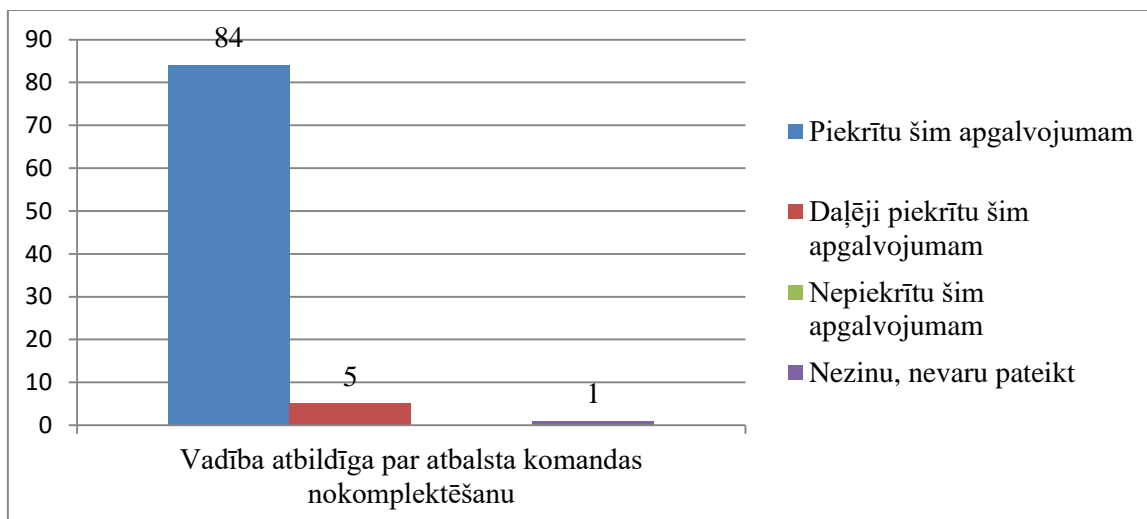
Apgalvojumā “Uzskatu, ka skolas administrācijai ir jāuzņemas atbildība par organizācijas un vadīšanas procesu nodrošināšanu izglītības iestādē, lai pedagogi varētu īstenot kvalitatīvu un prasībām atbilstošu mācību procesu visām skolēnu grupām, izmantojot atbilstošus materiālus, resursus, metodikas” tika saņemtas 90 respondentu atbildes. (skat. 6.7.att.)



6.7.att. **Mācību materiālu nodrošinājums darbā ar skolēniem**

Iegūtie dati liecina par to, ka lielākā daļa pedagogu jeb 49 respondentu piekrīt apgalvojumam, savukārt 37 respondenti atzīst, ka tikai daļēji piekrīt šim apgalvojumam. Autore uzskata, ka tas varētu būt saistāms ar to, ka ne tikai izglītības iestādes vadībai ir jāuzņemas zināma atbildība. 4 respondentiem nav konkrēta viedokļa šajā jautājumā, savukārt 1 respondents nepiekrīt šim apgalvojumam.

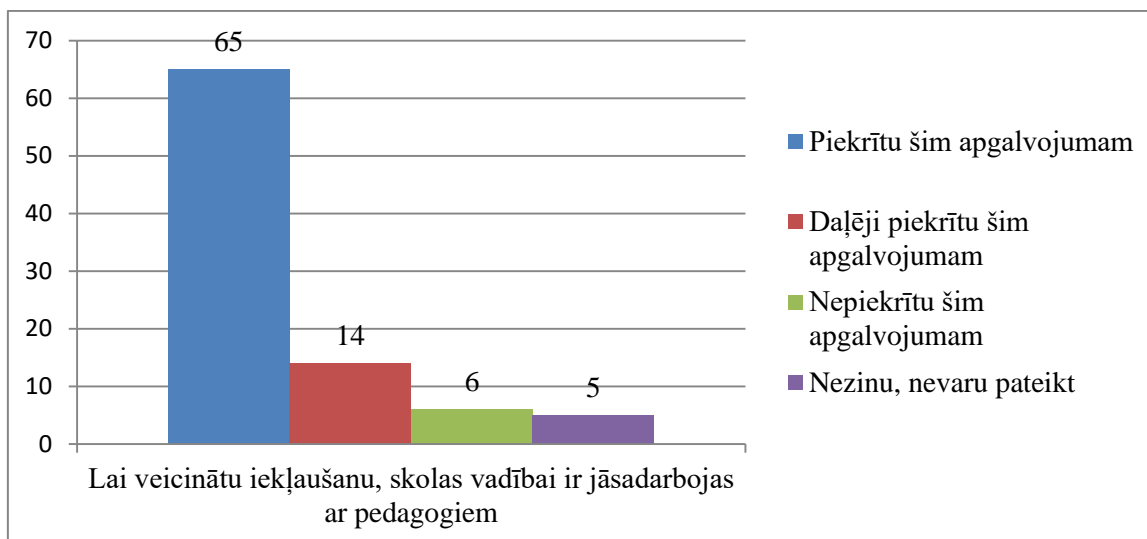
Apgalvojumā ‘‘Uzskatu, ka izglītības iestādes vadība ir atbildīga par atbalsta komandas nokomplektēšanu skolā’’ tika saņemtas 90 respondentu atbildes. (skat. 6.8.att.)



6.8.att. **Atbalsta komanda skolā**

Redzamās respondentu atbildes liecina par to, ka gandrīz visi pedagogi jeb 84 personas uzskata, ka tieši izglītības iestādes vadība ir tā, kas komplektē atbalsta komandu, 5 respondenti atzīmējuši, ka daļēji piekrīt šim apgalvojumam, taču 1 respondents atzīmējis atbilžu variantu ‘‘Nezinu, nevaru pateikt’’. Jāatzīmē, ka tieši skolas direktors ir tā persona, kas apstiprina pedagogus atbalsta komisijas sastāvam.

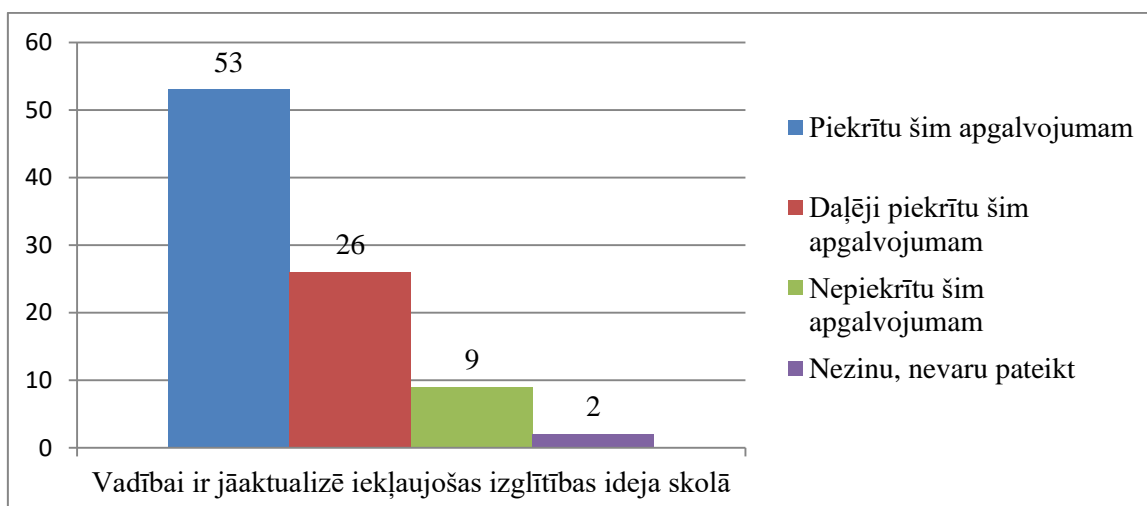
Apgalvojumā “Uzskatu, ka vadība savstarpēji sadarbojas ar pedagogiem, lai pieņemtu kopīgus lēmumus, kas saistīti ar iekļaušanas procesu veicināšanu skolā” saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat. 6.9.att.*)



6.9.att. Sadarbības loma iekļaušanas veicināšanā

Iegūtie rezultāti liecina, ka pēc 65 respondentu domām, vadības sadarbību ar iestādes pedagogiem ir nepieciešams nodrošināt, jo tieši tas palīdz īstenot iekļaujošas izglītības pamatprincipus, 14 respondenti piekrīt šim apgalvojumam daļēji, 6 respondenti nepiekrīt šim apgalvojumam, savukārt, 5 respondenti nevarēja sniegt precīzu atbildi uz šo jautājumu.

Apgalvojumā “Uzskatu, ka vadībai ir jāaktualizē iekļaujošas izglītības ieviešanas nepieciešamību, par to informējot pedagogus, skolēnus, viņu vecākus, kā arī, izvirzot to kā vienu no izglītības iestādes darba prioritātēm” tika saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.10.att.*)



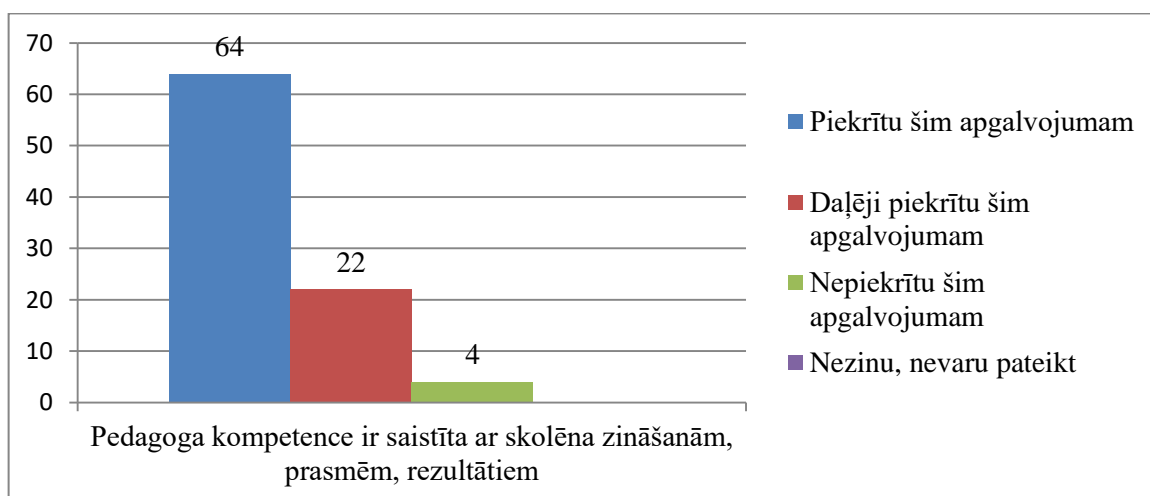
6.10.att. Iekļaušanas politikas aktualizēšana

Iegūtie dati liecina par to, ka 53 respondenti uzskata, ka izglītības iestādes vadība ir tā, kurai ir jāīsteno iekļaujošas prakses veicināšana un tās organizācija skolas vidē, taču ir liela daļa

respondentu – 31, kuri atzīmē, ka tikai daļēji piekrīt šim apgalvojumam, iespējams tādēļ, ka arī pedagogi un skolēni var būt tie, kas popularizē šīs politikas galveno pamatideju – par pieejamu izglītību. 9 respondenti nepiekrīt šim apgalvojumam, savukārt 2 respondenti ir izvēlējušies atbilžu variantu “Nezinu, nevaru pateikt”.

Trešais segments ar nosaukumu ‘*Pedagoga profesionālā kompetence*’ tiek runāts par to, kādu lomu iekļaušanas procesu veicināšanā ieņem pats pedagogs un kas ietekmē šo procesu skolas vidē.

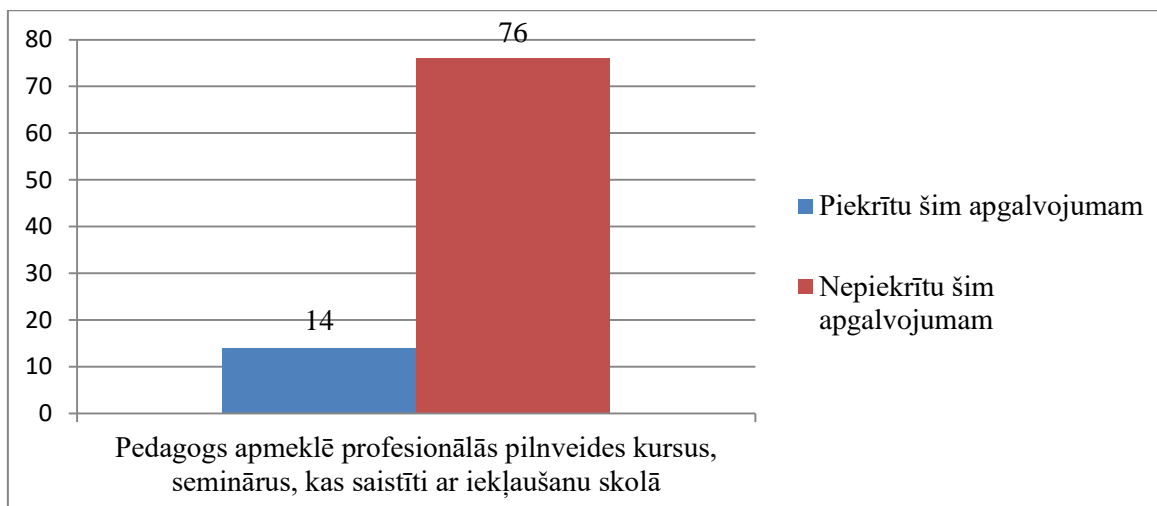
Apgalvojumā ‘‘Uzskatu, ka izglītības iestādē strādājošo pedagogu profesionālā kompetence ir cieši saistāma ar skolēnu zināšanu, prasmju, rezultātu un sasniegumu līmeni’’ tika saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.11.att.*)



6.11.att. Pedagoģa kompetenču saikne ar mācību procesu

Iegūtie rezultāti liecina, ka vairāk nekā puse respondentu jeb 64 personas atzīmējušas, ka pedagoga profesionālās kompetences līmenis ir cieši saistāms ar to, kādas zināšanas saņem skolēns. Tas aktualizē jautājumu par to, ka pedagogam ir svarīgi būt ziņošam par dažādām darba metodikām, jāprot orientēties mācību materiālos, piemeklējot nepieciešamo metožu kopumu, darbā ar skolēniem.

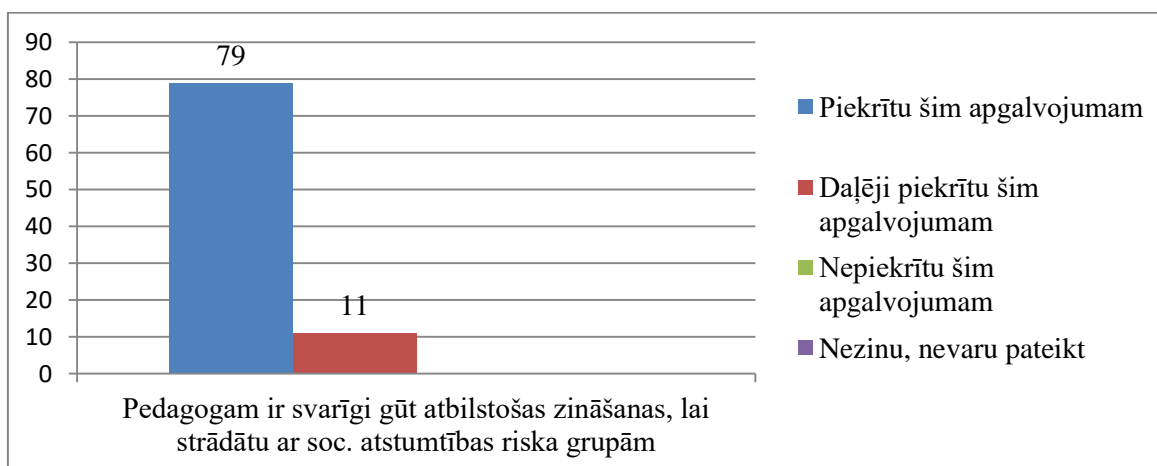
Apgalvojumā ‘‘Es kā pedagogs, regulāri apmeklēju dažādus profesionālās pilnveides kursus, apmācības, kas saistītas ar iekļaujošās politikas veicināšanu skolā’’ tika saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.12.att.*)



6.12.att.Kursu apmeklēšana

Iegūtie dati liecina par to, ka diemžēl lielākā daļa pedagogu jeb 76 pedagogi nav apmeklējuši profesionālās pilnveides kursus, apmācības vai seminārus, kas saistāmi ar iekļaujošās idejas īstenošanu skolas vidē. Iemesli tam varētu būt dažādi - lielā pedagogu darba slodze, informācijas vai kursu nepieejamība, nepieciešamība finansēt kursu apmeklēšanu, u.c. faktori, kas apgrūtina pedagogu iespējas gūt padziļinātas zināšanas par iekļaujošo izglītību. Taču tai pat laikā jāatzīmē, ka 14 respondenti ir apmeklējuši šāda veida kursus, tāpēc tieši viņu zināšanas varētu kalpot par pamatu, lai aktualizētu šo jautājumu.

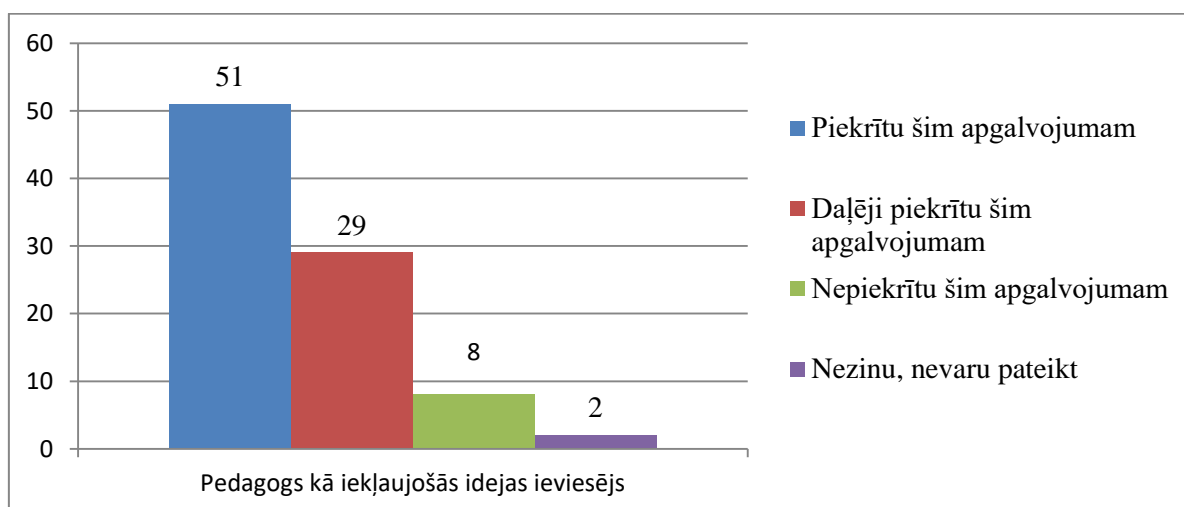
Apgalvojumā "Man kā pedagogam ir svarīgi gūt atbilstošas zināšanas par iekļaušanas nozīmīgumu, lai zinātu, kā palīdzēt un kāda veida atbalstu sniegt tām skolēnu grupām, kuras nepieciešams iekļaut izglītības procesā" tika saņemtas 90 respondentu atbildes.(skat.6.13.att.)



6.13.att.Pedagoga darbs ar riska grupām

Iegūtie dati liecina, ka lielākā daļa respondentu jeb 79 cilvēki atzīmē, ka piekrīt apgalvojumam par to, ka pedagogam, viņa profesionālajā darbībā ir svarīgi un nepieciešami gūt zināšanas par iekļaušanai pakļautajām skolēnu grupām un kā to organizēt tā, lai tiktu veicināta katra indivīda izaugsme, savukārt 11 respondenti atbild, ka tikai daļēji piekrīt šāda veida apgalvojumam.

Apgalvojumā “Es kā pedagogs esmu tā persona, kas ir tieši saistīta ar iekļaušanas vērtību iedzīvināšanu mācību procesā” saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.14.att.*)

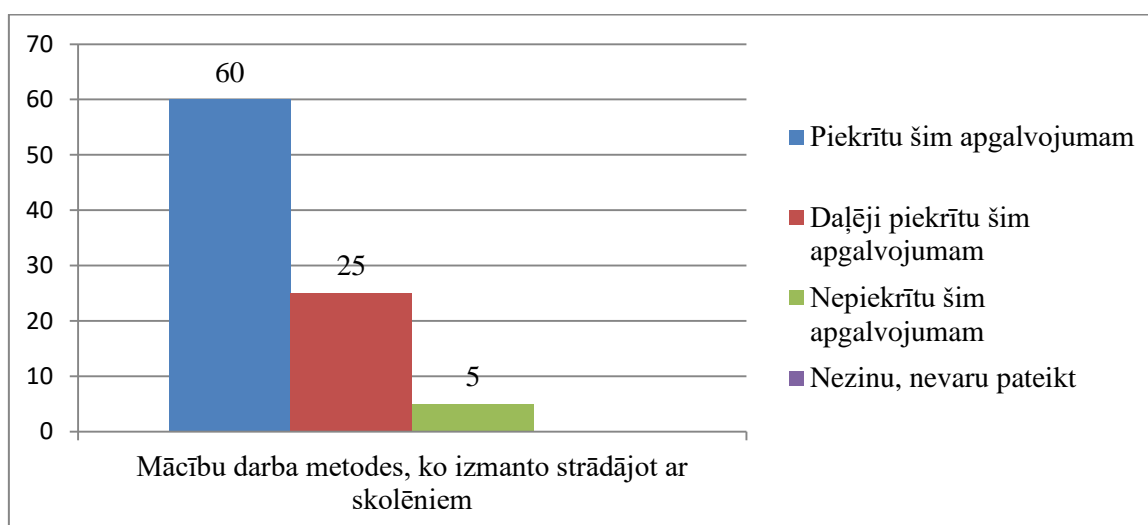


6.14.att. Pedagoģa loma iekļaušanā

Iegūtie dati liecina par to, ka pedagoģu domas dalās – 51 respondents atzīst, ka tieši viņi ir tie, kas šī principa būtību padara izprotamu un pieejamu skolēniem, veicinot viņos saskarsmes un empātijas spēju attīstību, 29 respondenti uzskata, ka pedagoģis tajā piedalās tikai daļēji, iespējams ņemot vērā to faktoru, ka izglītības iestādē ne tikai pedagoģis ir atbildīgs par mācību procesa īstenošanu, 8 respondenti neuzskata, ka tas būtu pedagoģa pienākums, savukārt 2 respondenti nevar precīzi atbildēt uz šo jautājumu.

Ceturtais segments ar nosaukumu “Mācību saturs” attiecināts uz pedagoģu izvēli darba plānu, informācijas un zināšanu atspoguļošanas formām, kas tiek nodrošinātas skolotājiem un kā tas ietekmē to skolēnu darbu, kurus nepieciešams integrēt izglītības vidē.

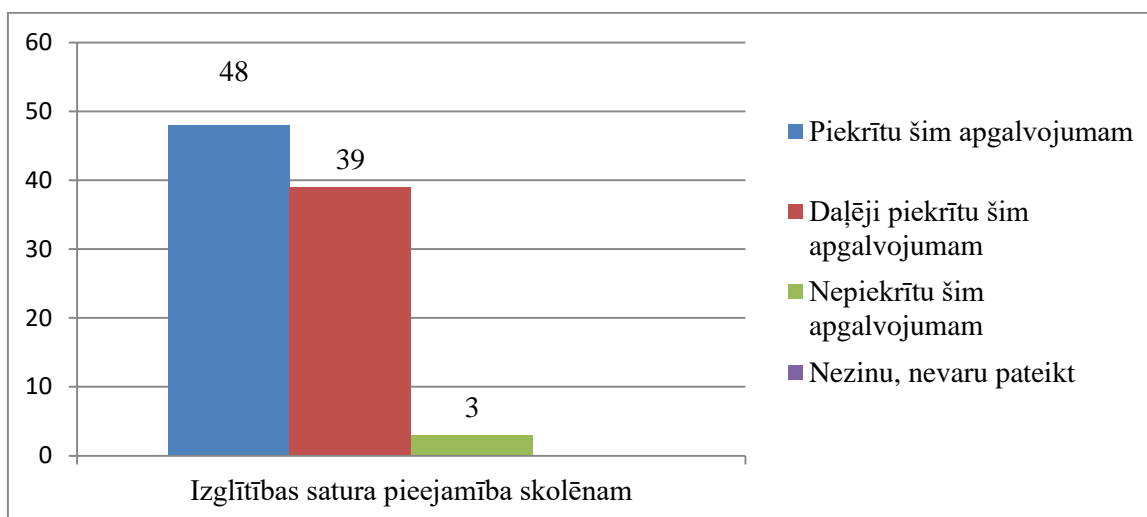
Apgalvojumā “Es kā pedagoģis, darbā ar skolēniem izmantoju dažādas formas – individuālā, grupu, pāru darbs, kas veicina saskarsmes attīstību, pilnveidojot katra skolēna pieredzi un zināšanas” saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.15.att.*)



6.15.att. Darba metodes skolā

Iegūtie dati liecina par pozitīvi vērstu tendenci, jo lielākā daļa jeb 60 pedagogi pievērš pastiprinātu uzmanību tam, lai darbā ar skolēniem netiktu izveidots vienveidīgs modelis, 25 respondenti izvēlas noteiktas metodes, neizvēloties dažādot mācību procesu, savukārt, 5 respondenti atzīmējuši, ka nepiekrīt apgalvojumam, ka nepieciešams izmantot dažāda veida metodes darbā ar skolēniem.

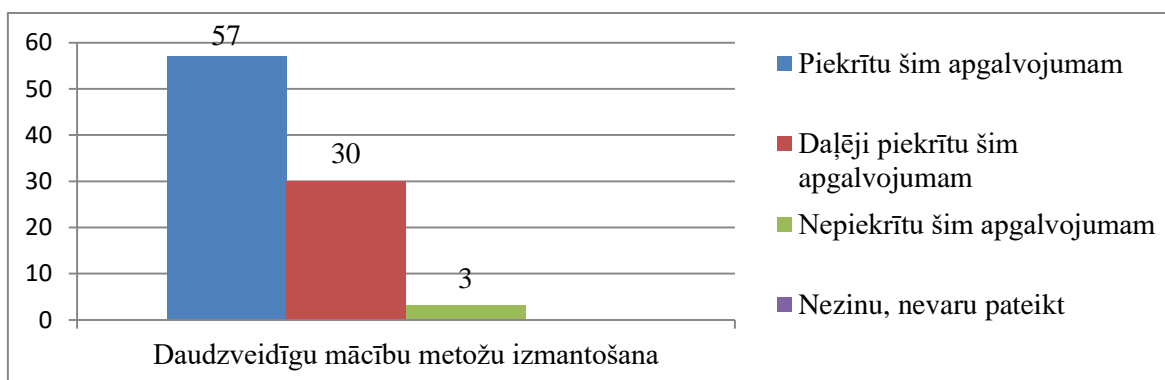
Apgalvojumā ‘‘Es kā pedagogs mācību metodes izvēlos tā, lai iespēja izglītoties būtu ikvienam skolēnam’’ saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.16.att.*)



6.16.att. Mācību satura piemērotība skolēna vajadzībām

Iegūtie dati liecina, ka respondentu domas šajā jautājumā ievērojami atšķiras – skaitliski, lielākā daļa pedagogu (48 respondenti no 90) domā par to, lai mācību saturs tiktu parādīts tā, lai ikvienam skolēnam būtu izprotams saturs, savukārt 39 respondentiem tas izdodas tikai daļēji, kam noteikti ir arī savi iemesli, piemēram, laika trūkums, pārāk liela slodze, nav iepriekšēju zināšanu, kā to atbilstoši organizēt, u.c. ietekmējošie faktori, savukārt 3 respondenti nepiekrīt šim apgalvojumam.

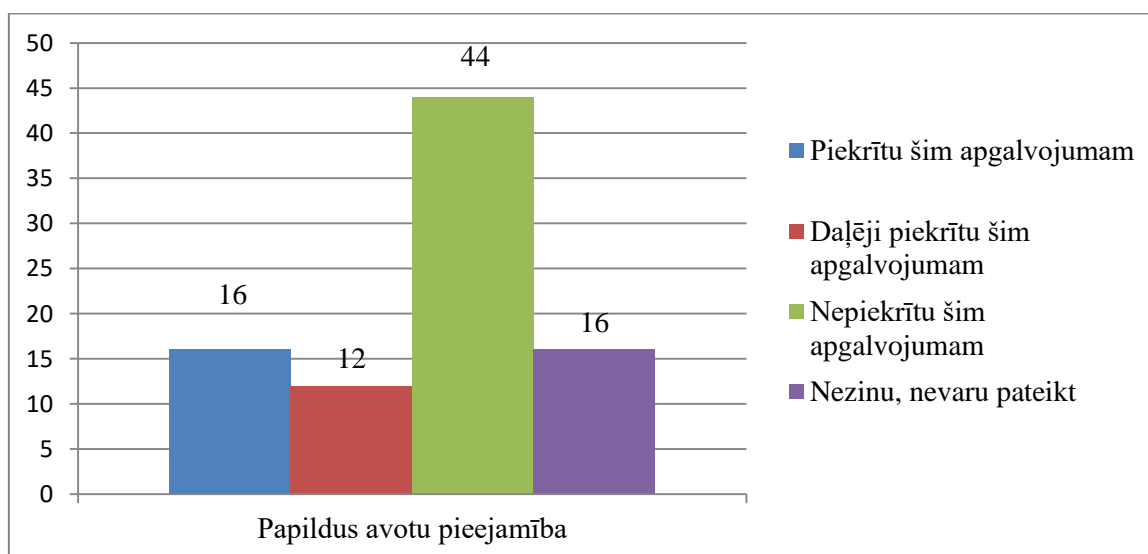
Apgalvojumā ‘‘Es kā pedagogs mācību saturu atspoguļoju, izmantojot dažādus formātus un metodes – video, audio, attēlus, aprakstus, simbolus, prezentācijas, u.c., lai skolēns varētu uztvert mācību vielu un tās saturu’’ saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.17.att.*)



6.17.att. Dažādas mācību metodes darbam ar bērniem

Iegūtie rezultāti zināmā mērā ir līdzīgi tam, kādi tie bija analizējot iepriekšējā apgalvojumā iegūtos datus – 57 respondenti cenšas izmantot dažādas darba metodes, lai pievērstu skolēnu uzmanību, palīdzētu veiksmīgāk apgūt vielu, praktiski līdzdarboties, taču trešā daļa respondentu šim variantam piekrīt tikai daļēji. Par iemesliem varētu minēt nepietiekamu tehnisko nodrošinājumu, laika trūkumu nodarbību plānošanai, taču pozitīvi jāvērtē fakts, ka lielākā daļa pedagogu pievērš tam pastiprinātu uzmanību. 3 respondenti no kopējā skaita atzīmējuši, ka nepiekrīt dotajam apgalvojumam.

Apgalvojumā ‘‘Man kā pedagogam ir viegli pieejama informācija par dažādām darba metodēm, izmantojot elektroniskos resursus, metodiskos ieteikumus, citu skolu pieredžu aprakstus, u.c. avotus’’ saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.18.att.*)

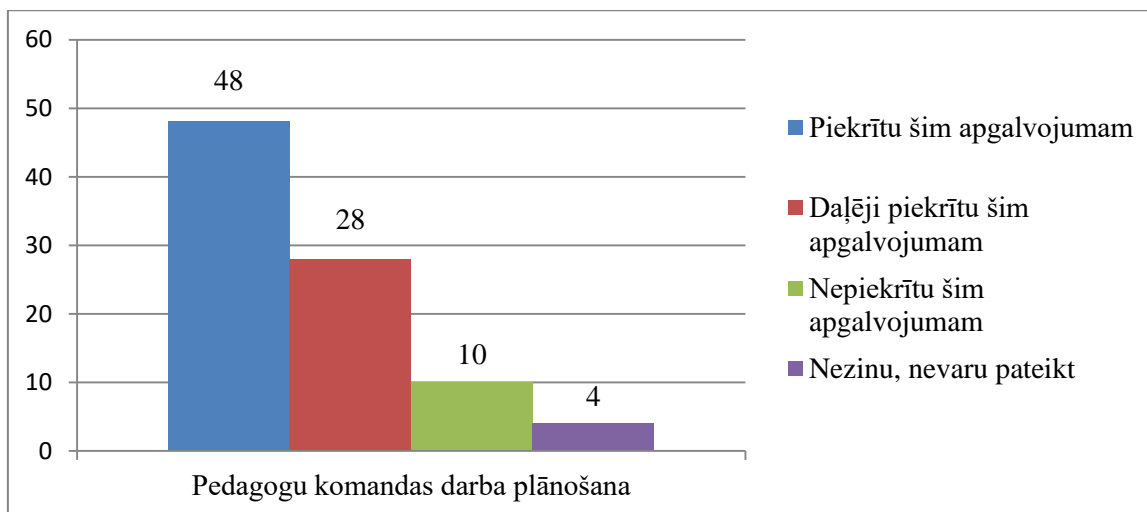


6.18.att. Informatīvā bāze par iekļaujošo izglītību

Iegūtie dati liecina, ka lielākā daļa jeb gandrīz puse respondentu (44 no 90) atzīmējuši, ka viņiem kā pedagogiem nav brīva pieeja dažādiem dokumentiem par iekļaujošo izglītību, iespējams tādēļ, ka nav izveidoti vides vērtēšanas kritēriji, nav vienotas dokumentācijas un darba plānu skolās tieši šajā jomā, tomēr 16 respondenti atzīmē, ka šāda veida informācija ir pieejama, iespējams, ka tieši šie respondenti ir tā grupa, kas apmeklējuši profesionālās pilnveides kursus vai apmācības. 12 respondenti šim apgalvojumam piekrīt daļēji, savukārt 18 respondenti nevar sniegt precīzu vērtējumu par šo apgalvojumu.

Sestais segments ar nosaukumu ‘‘Pedagogu komandas darbs’’ ir saistāms ar pedagogu domām par to, kā un vai savstarpējais komandas darbs var apmierināt skolēnu izglītošanās vajadzības un tai pat laikā, veicināt iekļaujošas vides veidošanu.

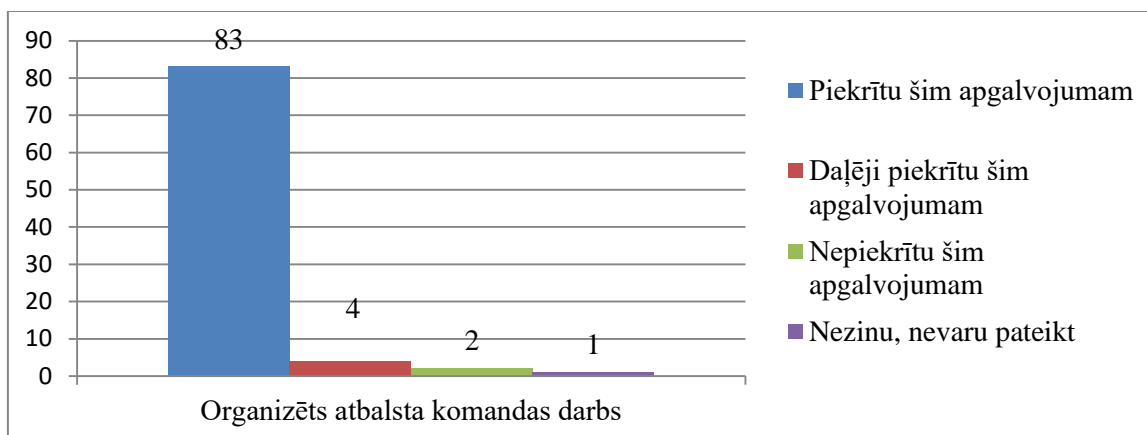
Apgalvojumā ‘‘Uzskatu, ka regulāri tiek organizētas sanāksmes, pedagogiskās sēdes, pārrunas, ar mērķi analizēt problēmu cēloņus, pieņemt atbilstošākos risinājumus’’ tika saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.19.att.*)



6.19.att. Pedagogu savstarpējā sadarbība

Iegūtie dati liecina, ka vairāk nekā puse respondentu (48 no 90) uzskata, ka tikšanās ar mērķi, lai risinātu dažādas problēmas skolēnu vidū tiek organizētas pietiekoši regulāri, 28 respondenti uzskata, ka situāciju vēl varētu uzlabot, organizējot vairāk sanāksmju un sēžu, savukārt devītā daļa jeb 10 respondenti uzskata, ka tikšanos ir par maz un tās noteikti vajadzētu organizēt biežāk, 4 respondenti izvēlējās atbildžu variantu ‘‘Nezinu, nevaru pateikt’’.

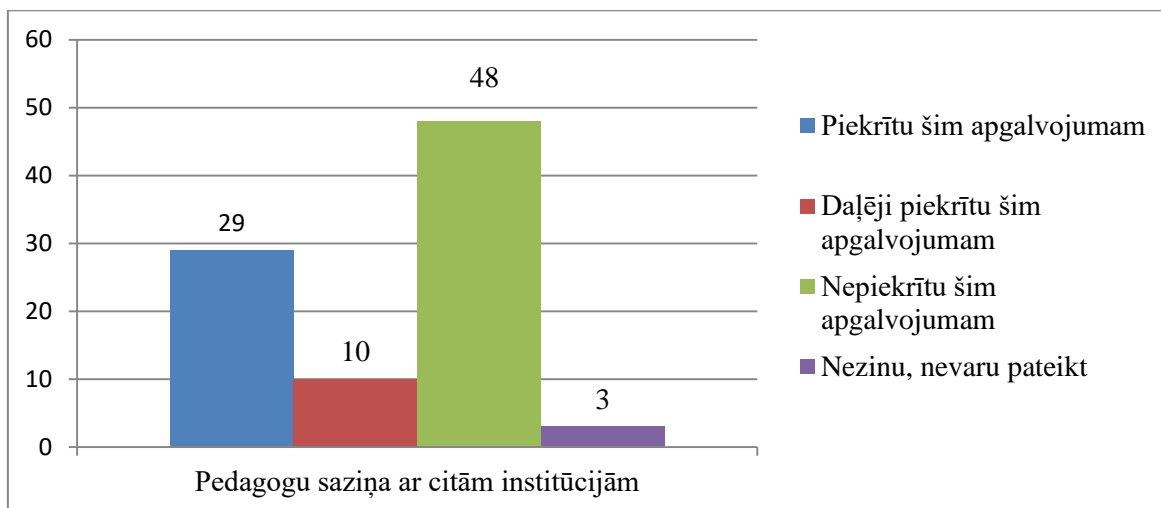
Apgalvojumā ‘‘Uzskatu, ka atbalsta komandas darbs skolā plānveidīgs un regulārs’’ tika saņemtas 90 respondentu atbildes. (skat.6.20.att.)



6.20.att. Atbalsta komanda skolā

Iegūtie rezultāti liecina, ka skolā strādājošie pedagogi ļoti pozitīvi novērtē atbalsta komisijas darbu skolā, kas liecina par to, ka atbalsta komanda strādā ļoti aktīvi un iesaistās izglītības procesos, jo 83 respondenti no 90 atzīmējuši, ka piekrīt šim apgalvojumam, 4 respondenti piekrīt tam daļēji, 2 respondenti nepiekrīt šim apgalvojumam, 1 respondentam nav precīza vērtējuma par atbalsta komandas darbu.

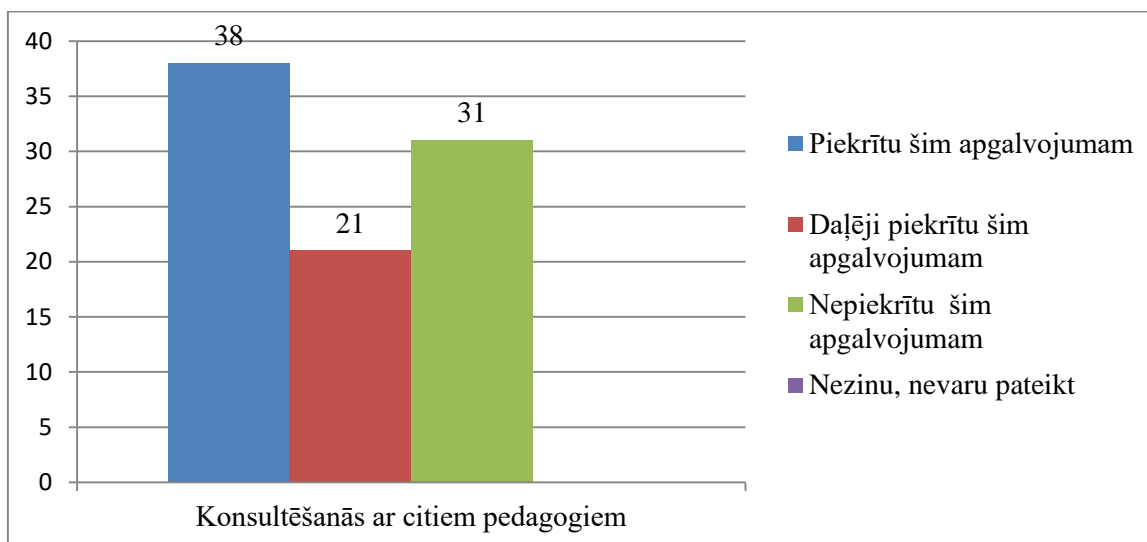
Apgalvojumā ‘‘Es kā pedagogs, nepieciešamības gadījumā sazinos ar citu institūciju pārstāvjiem, lai kopīgi risinātu problēmas situācijā, kad tas ir nepieciešams’’ saņemtas 90 respondentu atbildes. (skat.6.21.att.)



6.21.att. Pedagogu komunikācija ar citiem speciālistiem

Iegūtie dati liecina, ka lielākā daļa pedagogu neizmanto šādu iespēju ar citu institūciju speciālistiem, kas sastāda 48 respondentu atbildes, taču autore to skaidro ar faktu, ka liela daļa pedagogu ir mācību priekšmeta skolotāji un nepieciešamības gadījumā viņi izvēlētos vērsties pēc palīdzības pie konkrētās skolas pedagogiem, piemēram, speciālā vai skolas sociālā pedagoga. 29 respondenti izmanto šādu iespēju, 10 respondenti daļēji piekrīt šim apgalvojumam, 3 respondenti atzīmējuši atbilžu variantu ‘‘Nezinu, nevaru pateikt’’.

Apgalvojumā ‘‘Es kā pedagogs savu kompetenču robežās kopīgi izvērtēju un pārrunāju sava darba rezultātus ar citiem pedagogiem’’ saņemtas 90 respondentu atbildes. (skat. 6.22.att.)

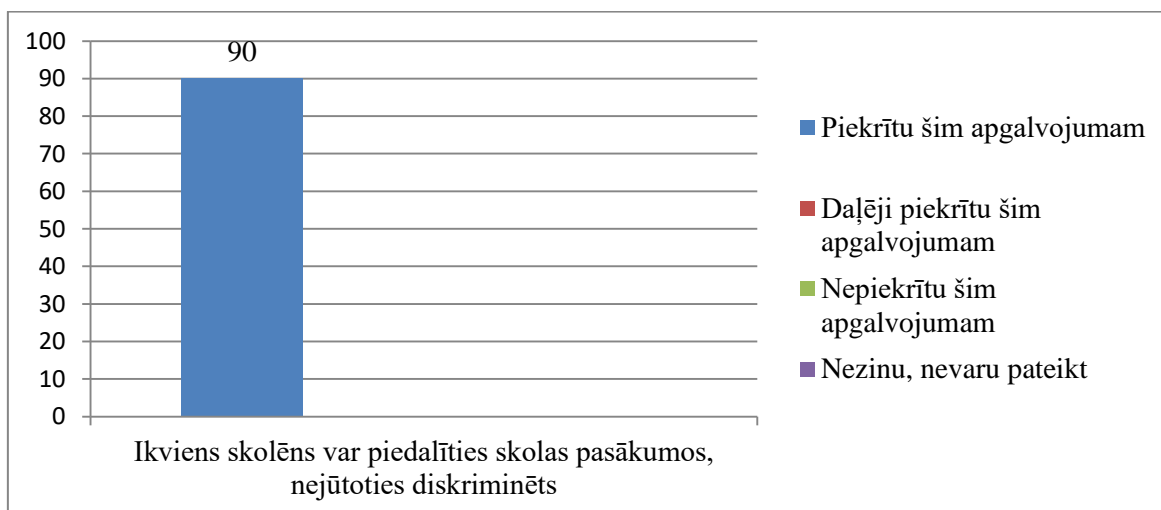


6.22.att. Pedagogu darba savstarpējā izvērtēšana

Iegūtie dati liecina, ka viedokļi pedagogu vidū ir dažādi – 38 no 90 respondentiem savu kompetenču robežās izvēlas pārrunāt darba rezultātus ar citiem, 21 respondents šo iespēju izmanto reizēm, savukārt 31 respondents ir atzīmējis, ka izvēlas nepārrunāt grūtības vai sasniegumus, kas attiecas uz darbu ar skolēniem.

Septītais segments ar nosaukumu ‘‘Skolēnu attieksme un līdzdalība’’ sevī iekļauj apgalvojumus, kas saistīti ar to, kā skolēni var sniegt savstarpēju atbalstu un palīdzību, arī tām skolēnu grupām, kurām nepieciešama iekļaušana.

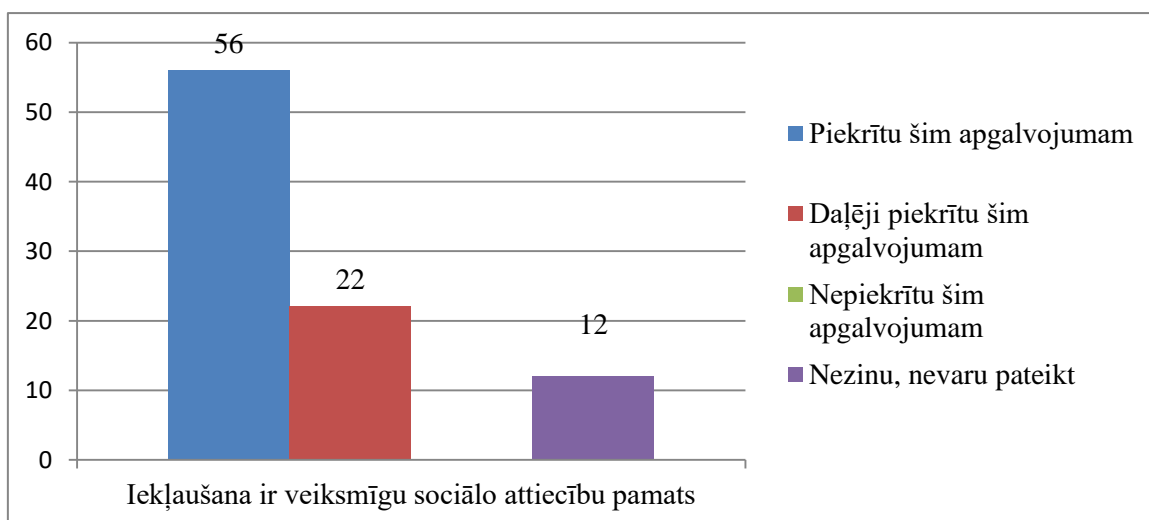
Apgalvojumā ‘‘Uzskatu, ka ikviens skolēns var piedalīties skolā notiekošajos pasākumos, ārpusstundu aktivitātēs, tai pat laikā, nejutoties diskriminēts no vienaudžu puses’’ tika saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.23.att.*)



6.23.att.Skolēnu attieksmes vērtējums

Iegūtie rezultāti liecina, ka pēc pedagogu domām, ikvienam skolēnam ir tiesības apmeklēt dažādus pasākumus, kuri tiek organizēti konkrētajā izglītības iestādē, tai pat laikā nejutot negatīvu attieksmi no citiem vienaudžiem un skolasbiedriem.

Apgalvojumā ‘‘Uzskatu, ka lai izdotos izveidot sociāli veiksmīgas savstarpējās attiecības, ir nepieciešams nodrošināt pilnīgu iekļaušanu’’ tika saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.24.att.*)

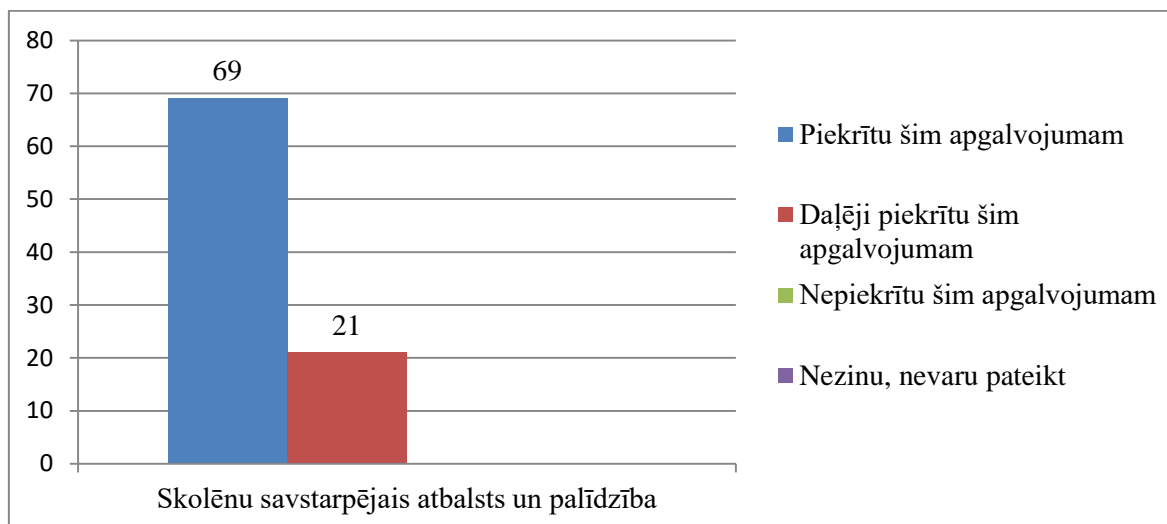


6.24.att.Sociālo attiecību veidošana

Pēc iegūtajiem rezultātiem var secināt, ka lielākā daļa pedagogu uzskata, ka iekļaušana ir resurss, kas var ievērojami palīdzēt un uzlabot sociālo attiecību veidošanās procesus skolā,

kas sastāda 56 respondentu atbildes, savukārt, 22 respondenti šim apgalvojumam piekrīt daļēji un 12 respondenti atzīmējuši atbilžu variantu “Nezinu, nevaru pateikt”. Jāizceļ tas, ka neviens no aptaujātajiem neatzīmēja atbilžu variantu “Nepiekrītu šim apgalvojumam”, kas nozīmē, ka neviens no pedagogiem nav kategoriski noraidošs pret iekļaujošās politikas veidošanu skolā.

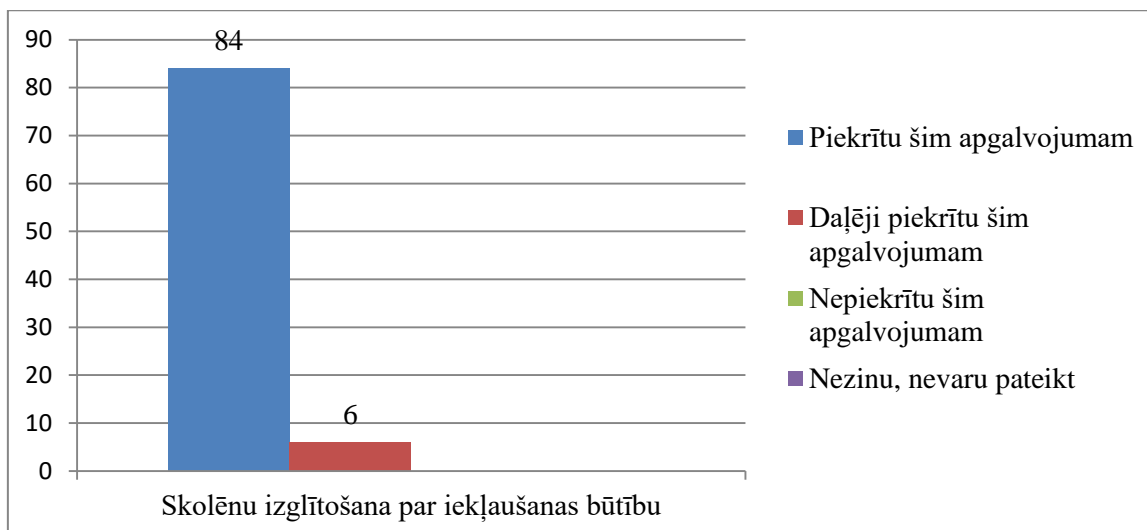
Apgalvojumā “Uzskatu, ka skolēni ir tie, kuri var viens otram sniegt atbalstu un palīdzību, kā arī, sniegt to citiem” tika saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.25.att.*)



6.25.att.Skolēnu emocionālā mijiedarbība skolā

Iegūtie dati liecina, ka 69 no 90 pedagogiem uzskata, ka skolēni ir tie, kas var viens otram sniegt palīdzību un atbalstu, jo tas savukārt var ļoti pozitīvi ietekmēt psiholoģisko klimatu un vidi skolā, kur ikviens jūtas pieņemts, savukārt 21 respondents ir atzīmējis atbilžu variantu “Daļēji piekrītu šim apgalvojumam”. Darba autore uzskata, ka tas saistīts ar to, ka daļa pedagogu uzskata, ka atbilstošāko atbalstu un palīdzību var sniegt tieši pedagogiskais personāls.

Apgalvojumā “Uzskatu, ka ir svarīgi sniegt atbalstu un izglītēt ne tikai tos skolēnus, kuriem nepieciešama iekļaušana, bet ir jāstrādā arī ar citiem skolēniem, lai veicinātu viņos izpratnes veidošanos par iekļaušanas nepieciešamību” tika saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.26.att.*)

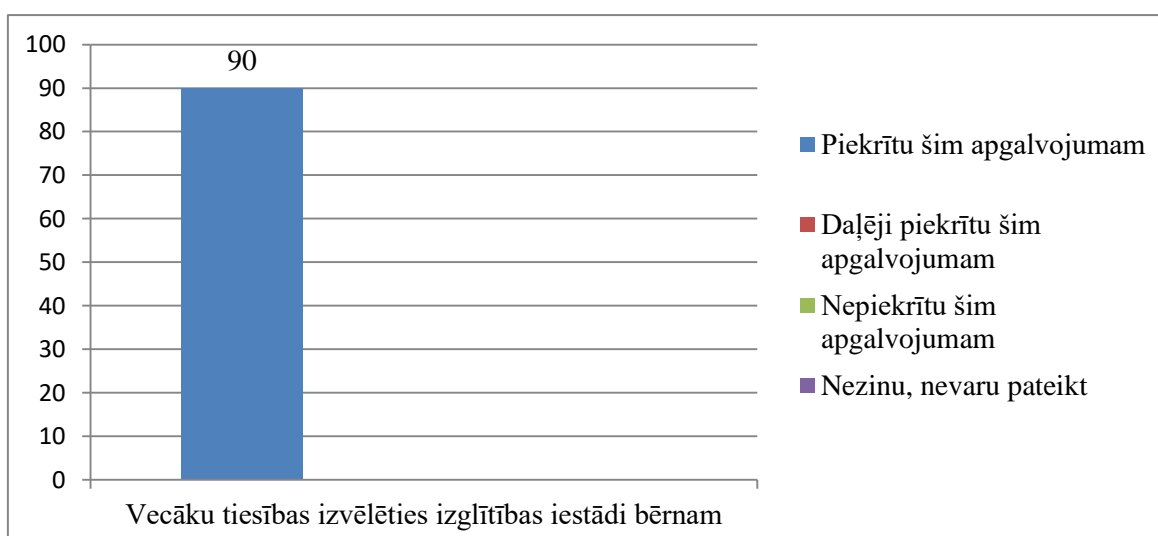


6.26. att. Skolēnu priekšstats par iekļaušanu

Iegūtie rezultāti liecina, ka lielākā daļa respondentu (84 no 90) uzskata, ka ir nepieciešams izglītēt visus skolēnus, jautājumos, kas saistīti ar iekļaušanu, taču ir pedagogi (6 no 90), kuri uzskata, ka šim apgalvojumam var piekrist tikai daļēji. Darba autore to skaidro ar to, ka ir nepieciešams rūpīgi izvērtēt, kādā formā skolēniem šāda veida zināšanas tiek sniegtas un iespējams, to var stāstīt viņiem izmantojot vecumam un attīstības pakāpei piemērotas darba metodes.

Astotais segments ar nosaukumu *“Vecāku attieksme un līdzdalība”* sevī ietver apgalvojumu kopumu, kas saistīti ar pedagogu prioritāšu izvirzīšanu, strādājot ar skolēnu, kuriem nepieciešama iekļaušana, vecākiem.

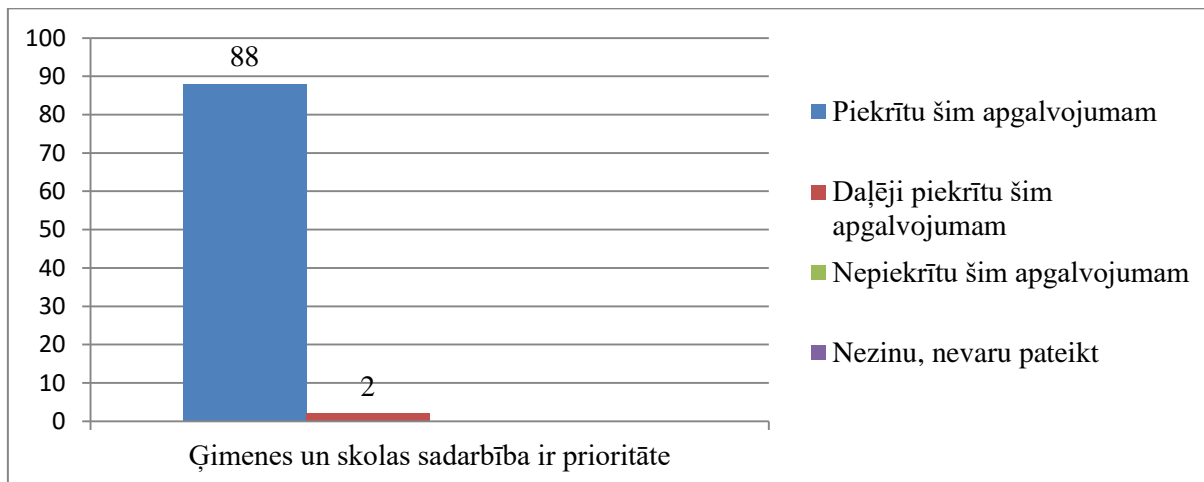
Apgalvojumā ‘Es piekrītu uzskatam, ka vecāki ir tiesīgi izvēlēties izglītības iestādi, kurā bērns iegūs izglītību, ņemot vērā viņa vajadzības’ tika saņemtas 90 respondentu atbildes. (skat. 6.27. att.)



6.27. att. Izglītības iestādes izvēle

Iegūtie dati liecina, ka šajā apgalvojumā, visu pedagogu viedoklis ir vienprātīgs – ikviens vecāks ir tiesīgs pats pieņemt lēmumu par to, kurā izglītības iestādē viņa bērns iegūs izglītību, taču jāatzīmē, ka vecākam ir kārtīgi jāizvērtē, kāda izglītības iestāde būtu vispiemērotākā.

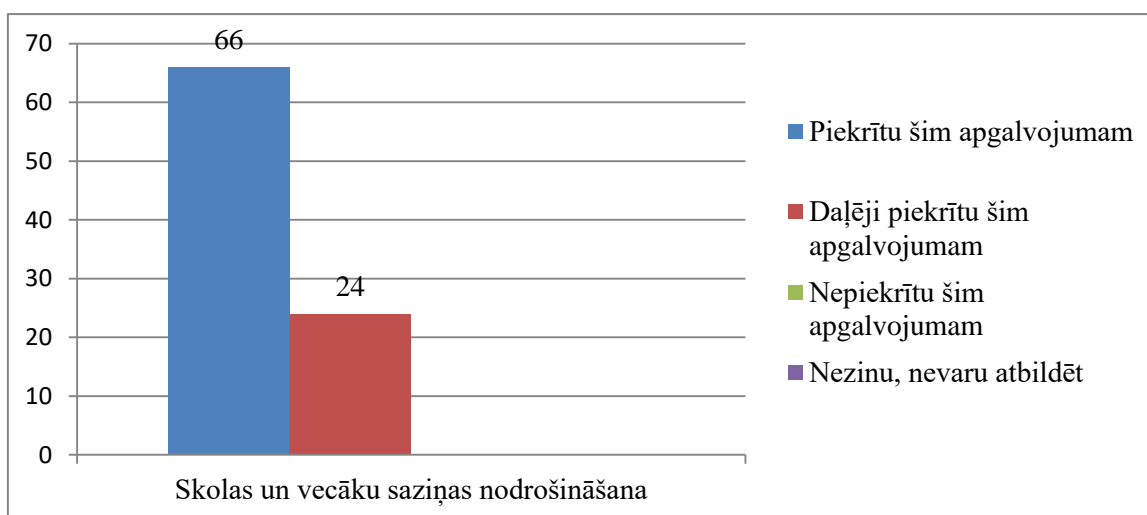
Apgalvojumā “Uzskatu, ka ģimenes un skolas sadarbība ir viena no galvenajām prioritātēm” tika saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.28.att.*)



6.28.att.Sadarbības nodrošināšana

Iegūtie dati liecina, ka gandrīz visi pedagogi atzīst, ka savstarpējās sadarbības nodrošināšana ir viena no galvenajām prioritātēm, lai piemēram, izdotos izvairīties no dažāda veida sociālās uzvedības problēmām, būtu iespēja konsultēties, sazināties un nodot aktuālo informāciju. 2 no 90 respondentiem šim apgalvojumam piekrīt daļēji.

Apgalvojumā “Uzskatu, ka nepieciešams nodrošināt regulāru komunikāciju un saziņu ar skolēnu vecākiem, lai visas izglītības procesā iesaistītās puses tiktu informētas” tika saņemtas 90 respondentu atbildes.(*skat.6.29.att.*)

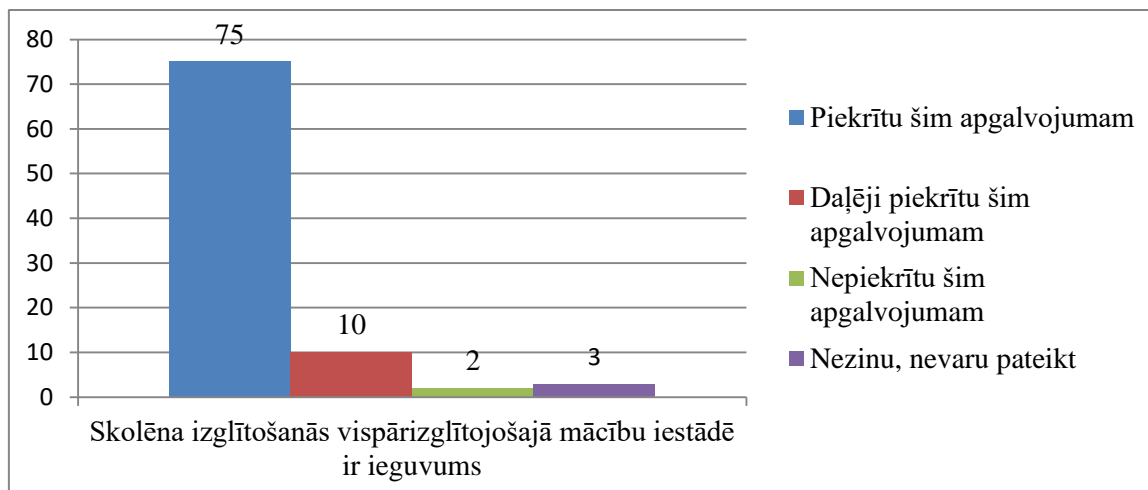


6.29.att.Vecāku un skolas komunikācija

Iegūtie dati liecina, ka lielākā daļa pedagogu (66 no 90) uzskata, ka regulāras komunikācijas nodrošināšana, izmantojot atbilstošas metodes, piemēram, telefoniskā, elektroniskā, klātienē

un rakstiskā formāta sazināšanās ir nepieciešama un ir jānodrošina, savukārt 24 respondenti uzskata, ka šim apgalvojumam var piekrist tikai daļēji. Autore uzskata, ka tas saistīts ar iespējami zemo vecāku aktivitātes līmeni, kas savukārt var novest pie tā, ka pedagogi kļūst mazāk ieinteresēti tajā, lai komunicētu ar skolēna vecākiem.

Apgalvojumā ‘‘Uzskatu, ka ir nepieciešams informēt vecākus, ka skolēna mācīšanās vispārīzglītojošajā izglītības iestādē, neatkarīgi no viņa veselības stāvokļa, valodas grūtību, etniskās piederības, u.c., faktoru dēļ, ir uzskatāma par ieguvumu bērna pilnvērtīgai attīstībai’’ tika saņemtas 90 respondentu atbildes.(sk.6.30.att.)



6.30.att. Mācīšanās vispārīzglītojošajā mācību iestādē

Iegūtie dati liecina, ka lielākā daļa pedagogu (75 no 90) uzskata, ka vecāki ir jāinformē par iespējām un ieguvumiem tajā, ka viņu bērns var iegūt izglītību vispārīzglītojošajā mācību iestādē, kas ir pozitīvi vērtējama tendence, savukārt, 10 respondenti atzīmējuši, ka šim apgalvojumam piekrīt daļēji. Autore to saista ar faktu, ka ir nepieciešams rūpīgi izvērtēt, vai skolēnam ir iespējas mācīties pēc standarta programmām, kopā ar saviem vienaudžiem, vai arī ir nepieciešama izglītība pēc speciālās programmas, tai pat laikā, nodrošinot iespēju atrasties vienā izglītības iestādē. 2 respondenti nepiekrīt šim apgalvojumam, savukārt 3 respondenti izvēlējušies atbilžu variantu ‘‘Nezinu, nevaru pateikt.’’

Pēc anketēšanā iegūtajiem un fiksētajiem datiem, darba autore nonākusi pie šādiem secinājumiem:

1. Kopumā var secināt, ka pedagogi ir atvērti un pozitīvi vērsti darbam ar dažādām skolēnu grupām, kurām nepieciešama iekļaušana,
2. Lielākā daļa pedagogu atzīmējuši, ka visi skolēni var izglītoties kopā, netiekot izolēti. Protams, ir nepieciešams izvērtēt, vai skolēns, kuram piemēram ir salīdzinoši smagas pakāpes attīstības traucējumi, mācoties kopā ar saviem vienaudžiem neapdraud savu un citu personu drošību. Darba autore uzskata, ka tādā gadījumā skolēnam būtu jāizglītojas pēc speciālās

izglītības programmām, taču ar iespēju komunicēt un sadarboties ar saviem vienaudžiem, atrodoties vienā izglītības iestādē, taču asistenta vai skolotāja palīga uzraudzībā,

3. Pedagogi atzīst, ka darbā ar skolēniem pievērš pastiprinātu uzmanību tam, kādas ir izglītojamā vajadzības un spējas, lai izglītības ieguves process būtu pēc iespējas kvalitatīvāks,

4. Lielākā daļa skolas pedagoģiskā kolektīva uzskata, ka konkrētās izglītības iestādes fiziskā vide ir pieejama skolēniem, taču darba autore atzīmē, ka vides uzlabošanas procesi vēl turpinās, ņemot vērā faktu, ka skolas prioritāte ir izglītojamo ar kustību traucējumiem iekļaušanu izglītības vidē,

5. Pēc pedagogu domām, izglītības iestādes vadībai ir pastāvīgi jāsadarbojas ar kolēģiem, lai veicinātu iekļaušanu, ņemot vērā to, ka tai jābūt kā prioritātei visā izglītības iestādē kopumā, ne tikai noteiktās klašu grupās,

6. Jautājumā par papildus kursu apmeklēšanu, lielākā daļa pedagogu atzīst, ka tos neapmeklē. Darba autore uzskata, ka tas ir saistāms ar faktu, ka pedagogu darba slodze ir augsta, nav iespējas finansēt kursu apmeklēšanu, nav intereses par šo jomu, kā arī, iespējams, ka kursi nav pieejami pietiekoši lielā apmērā;

7. 51 respondents no 90 atzīmējis, ka tieši pedagogs ir tas, kurš galvenokārt ir iekļaujošās izglītības idejas ieviesējs praksē, organizējot iekļaujošas aktivitātes sadarbības prasmju attīstīšanā, izglītojot skolēnus par iekļaušanas pamatprincipiem un ieguvumiem,

8. Pozitīva tendence atspoguļojās pedagogu atbildēs par to, ka atbalsta komandas darbs izglītības iestādē ir regulārs un organizēts,

9. Lielākā daļa pedagogu jeb 56 pedagogi no 90, atzīmē, ka lai skolas vidē īstenotu sociāli veiksmīgas attiecības, ir nepieciešams nodrošināt pilnīgu iekļaušanu,

10. Lielākā daļa jeb 75 no 90 pedagogiem uzskata, ka ir nepieciešams informēt to skolēnu, kurus nepieciešams iekļaut skolā, vecākus par to, ka mācīšanās kopā ar vienaudžiem ir uzskatāma par ieguvumu bērna attīstībai, kas norāda uz to, ka pedagogi kopumā ir gatavi strādāt ar sociālajai atstumtībai pakļautajām riska grupām.

Intervijas metode tika izmantota maģistra darba izstrādē, lai noskaidrotu Rīgas X vidusskolas sociālā pedagoga, speciālā pedagoga un psihologa viedokli par iekļaujošas vides veidošanas procesu veicināšanu. (*skat.3.pielikumu*)

Kā uzskata skolas speciālā pedagoģe, skolēnu iekļaušana vispārīglītojošajā mācību iestādē ir uzskatāma par obligātu priekšnosacījumu, lai sociālās atstumtības risks skolēnu vidū nekļūtu vēl augstāks, savukārt sociālā pedagoģe atzīst, ka iekļaujošās politikas ieviešana skolās ir salīdzinoši jauna prakse, ņemot vērā citu valstu progresu šajā jomā, taču tas nenozīmē, ka iekļaušana skolās nav nepieciešama, tieši pretēji, tas var parādīt jaunas iespējas izaugsmei, gan priekš skolēniem, gan pašiem pedagogiem. Izglītības iestādes psiholoģe min,

ka iekļaujošās vides veidošanas process galvenokārt ir nepieciešams skolēnam – tas palīdz viņam justies pieņemtam, atbalstītam, saprastam, kas savukārt palīdz nenoslēgties sevī un censties būt pēc iespējas aktīvākam skolā un sabiedrībā.

Jautājumā par to, vai pedagoģes ir piedalījušās skolēnu iekļaušanas procesos min, ka katrai ir bijusi sava veida profesionālā pieredze. Piemēram, sociālā pedagoģe, sadarbojoties ar skolas atbalsta komandu, ir nodrošinājusi iekļaušanas iespēju skolēniem ar fiziskās funkcionalitātes traucējumiem un invaliditāti, savukārt, psiholoģe min, ka tiešā veidā nav saskārusies ar iekļaušanas iespējas nodrošināšanu kādam konkrētam skolēnam. Skolas speciālā pedagoģe atzīmē, ka izglītības vides pieejamības nodrošināšana ir viens no viņas galvenajiem darba pienākumiem.

Kā galvenos ieguvumus, īstenojot iekļaujošo praksi skolā, pedagoģes vienoti min skolēnu iespēju mācīties kopā, kas uzlabo viņu psihoemocionālo stāvokli, veicina draudzības prasmju attīstību, sociālo attiecību veidošanos, gan ar pedagogiem, gan vecākiem un skolēniem. Apziņa, ka skolēns jūtas pieņemts, rada viņā drošības sajūtu, kas savukārt, mazina nevajadzīgu spriedzi un uztraukumu. Par iespējamiem sarežģījumiem pedagoģes min to, ka viens no faktoriem varētu būt apkārtējo skolēnu neziņa un varbūt pat viņu negatīvā attieksme, jo zināšanu un pieredzes trūkums lielā mērā ietekmē viņu uzskatus. Sociālā pedagoģe un psiholoģe min, ka iekļaušanas procesa īstenošanu lielā mērā apgrūtina atbilstošo un kompetento pedagogu trūkums, jo ir liela daļa pedagogu, kuri nezina, kā uzsākt iekļaujošas prakses īstenošanu skolā.

Pedagoģes uzskata, ka par svarīgāko, kam nepieciešams pievērst uzmanību, ieviešot iekļaujošo izglītību var uzskatīt skolēnu, pedagogu un vecāku komandas darba un sadarbības nodrošināšana, kā arī, atbilstošu pedagogu pieejamība skolā, lai vecākiem nebūtu jāuztraucas par to, kā viņu bērns jūtas skolā, savukārt sociālā pedagoģe uzskata, ka svarīgi ir rūpēties arī par emocionālās drošības un stabilitātes izjūtas veidošanu tiem skolēniem, kurus nepieciešams iekļaut skolas vidē un izglītības procesos.

Jautājumā par katras pedagoģes aktīvu līdzdalību iekļaušanas procesu veicināšanā saņēmu dažādas atbildes – skolas speciālā pedagoģe min, ka individuālo plānu sastādīšana katram skolēnam, iespēju robežās individuālas pieejas nodrošināšana, saziņa ar vecākiem, mācību grūtību problemātikas risināšana ir galvenais viņas ieguldījums iekļaujošās vides veidošanā. Savukārt, psiholoģe atzīst, ka liela loma ir viņas iesaistei atbalsta komandas sastāvā, jo komandas locekļi aktīvi piedalās tajā, lai mācīšanās kvalitāte, pieejamība un vides apstākļi būtu tādi, lai skolēnu uzmanība galvenokārt tiktu koncentrēta uz zināšanu, prasmju un pieredzes apguvi. Skolas sociālā pedagoģe atzīmē, ka ņemot vērā to, ka iekļaušanas nepieciešamība var rasties ikvienam skolēnam, tieši viņas kompetencē ir sniegt palīdzību gan

individuāli, gan grupās, jo pedagogi bieži vien vēršas pēc palīdzības tieši pie sociālā pedagoga, lai kopīgi meklētu cēloņus un risinātu dažādus ar uzvedību un mācību grūtībām saistītās problēmas.

Pēc intervēšanā iegūtajiem un fiksētajiem datiem, darba autore nonākusi pie šādiem secinājumiem:

1. Pedagoģes, kuras intervēja darba autore, uzskata, ka iekļaujošas izglītības īstenošana skolā ir uzskatāma par vērtīgu resursu un ieguldījumu vispārējā skolēnu attīstībā,
2. Analizējot pedagoģu sniegtās atbildes, ir skaidri redzams, ka pastāv zināmas grūtības iekļaušanas procesu realizācijā, taču kopumā jāatzīst, ka ieguvumu ir vairāk un ieguvumi var pozitīvi ietekmēt lielāku personu loku,
3. Pēc intervijās iegūtajiem rezultātiem, darba autore izvirza ideju par to, ka būtu nepieciešams organizēt iekļaujošās izglītības veicināšanas apmācības pedagogiem dažādās Latvijas pilsētās, kas varētu kalpot kā labs ieguldījums tajā, lai iekļaujošās prakses ieviešana tiktu popularizēta ne tikai dažās skolās, bet kļūtu par vispārpieņemtu praksi valstiskā mērogā.

Dokumentu izpēte. Lai noskaidrotu, kādas ir izglītības iestādes darba galvenās prioritātes un vai iekļaujošas vides veidošana ir viena no prioritātēm darbā ar skolēniem, darba autore analizēja vienu no skolā pieejamajiem dokumentiem – Rīgas X vidusskolas pašvērtējuma ziņojumu, kur tabulas veidā tiek detalizēti aprakstīts, kādas ir galvenās darbības jomas skolas vidē. (*skat. 4.pielikumu*)

Kā liecina tabulā redzamā informācija, Rīgas X vidusskolas sagatavotajā dokumentā par izglītības iestādes prioritāšu izvērtējumu, skolā tiek pievērsta pastiprināta uzmanība tam, lai fiziskā vide būtu pieejama skolēniem, ņemot vērā faktu, ka skolā tiek īstenota izglītības programma skolēniem ar kustību traucējumiem. Izglītības iestādē strādā atbalsta komanda, kas nepieciešamības gadījumā var sniegt atbalstu un palīdzību skolēniem, izvērtējot katra skolēna vajadzības.

Lai noskaidrotu, kāda ir izglītības iestādes sociālā vide pēc skolēnu ģimenes statusa, ir sagatavota pārskatāma tabula, kurā norādīts, kā gadu laikā mainījušies šie rādītāji. (*skat.6.3.2.tabulu*)

6.3.2.tabula. Skolēnu sociālā izpēte

Sociālās izpētes jautājumi	Izglītojamo skaits (%) 2013./2014.	Izglītojamo skaits (%) 2014./2015.	Izglītojamo skaits (%) 2015./2016.
<i>Skolēni no daudz bērnu ģimenēm</i>	7%	7%	6.3%
<i>Skolēni no nepilnām ģimenēm</i>	42%	34%	33.8%
<i>Skolēni, kuri atrodas aizbildniecībā</i>	0,3%	1,5%	1,35%
<i>Skolēni, kuri atrodas ārpusģimenes aprūpes iestādē</i>	0,5%	0,1%	0,7%
<i>Skolēni, kuru vecāki strādā ārpus Latvijas</i>	0,5%	2%	1,6%
<i>Skolēnu skaits no pilnajām ģimenēm</i>	57%	64%	64%

Skolēniem, kuriem konstatētas speciālas vajadzības, vai kāda veida mācību grūtības ir iespēja vērsties pēc palīdzības pie izglītības iestādē strādājošā speciālā pedagoga. Speciālais pedagogs sniedz palīdzību skolēniem, sniedz konsultācijas skolēnu vecākiem, sagatavo individuālos darba plānus, kur tiek izvirzīti galvenie mērķi, darba metodes, plānotais rezultāts, kā arī, tiek detalizēti aprakstīts, kādas metodes tiks izmantotas darbā ar konkrēto skolēnu. Svarīgi atzīmēt, ka plāna saturā tiek aprakstīts, kādas ir izglītojamā stiprās spēju puses un kuras ir tās, kas skolēnam sagādā zināmas grūtības, lai zinātu, uz ko nepieciešams koncentrēt uzmanību, lai izdotos sasniegt galveno rezultātu – veiksmīgas un attīstītas personības veidošanu izglītības procesa ietvaros. (*skat.5.pielikumu*)

Pēc dokumentu izpētē iegūtajiem datiem, darba autore nonākusi pie šādiem secinājumiem:

1. Fiziskās vides labiekārtošana, regulāra materiālo resursu klāsta papildināšana, lai darbā ar skolēniem izmantotu dažādas metodes un paņēmienus ir viena no Rīgas X vidusskolas darba prioritātēm, kas nozīmē to, ka arī iekļaujošas vides veidošanas iespējas ir realizējamas,
2. Tiek domāts par to, lai tiktu nodrošināta labvēlīga skolas vide ikvienam skolēnam, tiek piedāvātas ārpusstundu nodarbības, tiek organizēti dažādi ārpusstundu pasākumi ar mērķi izglītēt skolēnus, kā arī, veicināt viņu savstarpējo saskarsmi un sadarbības prasmju attīstīšanu,
3. Analizējot datus, kas saistīti ar sociālās izpētes procesiem, iespējams secināt, ka ir palielinājies to izglītojamo skaits, kuri dzīvo nepilnās ģimenēs, kas savukārt aktualizē iekļaušanas nepieciešamību jeb atbilstošas individuālas palīdzības un atbalsta sniegšanu

skolēnam, ja viņam tas ir nepieciešams, lai sniegtu iespēju justies vienlīdzīgi ar citiem, neatkarīgi no tā, kāds ir viņa ģimenes statuss vai apstākļi,

4. Speciālais pedagogs, strādājot skolā, sagatavo individuālos darba plānus, kuros tiek sīki un detalizēti aprakstīts, kāda veida palīdzība un atbalsts nepieciešams konkrētajam skolēnam, kā arī, kāda veida sociālās aktivitātes var palīdzēt šī mērķa sasniegšanā, kas nozīmē, ka izglītības iestādē tiek domāts par skolēnu spēju līmeni un vajadzībām, kas pēc autores domām, ir viens no galvenajiem uzdevumiem, lai iekļaujošas vides veidošana kļūtu par skolas prioritāti dažādās ar skolas vidi saistītās jomās.

DISKUSIJA

Darba autore, izvērtējot maģistra darba izstrādē iegūtos rezultātus, var secināt, ka konkrētajā izglītības iestādē tiek domāts par to, kā veicināt iekļaujošās vides veidošanu un izglītību kopumā, ņemot vērā to, ka skolas fiziskā vide tiek nemitīgi pilnveidota, lai tā būtu pieejama ikvienam skolēnam, skolā ir pieejamas dažādas informācijas tehnoloģijas u.c. Iekļaujošā izglītība Latvijā ir salīdzinoši jauna prakse, tāpēc ir jāapzinās, ka pārmaiņām ir nepieciešams laiks, pārmaiņas izglītības programmās, saturā un pedagogu iespējās līdzdarboties iekļaušanas veicināšanas procesos.

Iekļaujošās izglītības misija ir nodrošināt pieejamu izglītību ikvienam skolēnam, ņemot vērā viņa vajadzības, tai pat laikā, sniedzot viņam iespēju būt vienlīdzīgam ar citiem, jo tas ir nenovērtējams ieguldījums personības attīstības procesā.

Iekļaujošās izglītības nodrošināšana ir izvirzīta par vienu no galvenajām prioritātēm valstī, kā minēts Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2014. – 2020. gadam [29], kas nozīmē, ka šis temats sabiedrībā kļūst arvien aktuālāks, kas ir pozitīvi vērtējama tendence, jo tas var palīdzēt sabiedrības attieksmes maiņā un empātijas spēju attīstīšanā.

Kā tiek minēts Valsts izglītības satura centra projekta “Kompetenču pieeja mācību saturā” ar tā nosaukumu “Skola 2030”, par vienu no svarīgākajiem izglītības principiem tiek uzskatīta tieši iekļaujošā izglītība. Mācību satura un pieejas aprakstā “Izglītība mūsdienīgai lietpratībai” tiek definēts, ka “Skolēnu daudzveidība – etniskā, valodu, spēju, talantu u.tml. – tiek atzīta un augstu novērtēta, viņu dažādās mācīšanās vajadzības tiek apmierinātas ar atvērta dialoga un daudzveidīgu metožu un pieeju palīdzību, skolā ir droša, atbalstoša vide, netiek pieļauta nekāda veida diskriminācija.”[42] Tas norāda uz izglītības sistēmas prioritāšu maiņu, kur iekļaušana tiek uzskatīta par vērtību un vērtīgu praksi skolas ikdienas dzīvē.

Anketēšanā iegūtie rezultāti liecina, ka lielākajai daļai pedagogu ir pozitīva attieksme pret iekļaujošās vides ieviešanu skolā un pēc viņu domām, tieši pedagogs ir iekļaujošās idejas īstenotājs skolas vidē. Protams, respondentu atbildes liecina par to, ka ir vairākas jomas, kurām nepieciešams pievērst uzmanību, lai iekļaušanas process noritētu veiksmīgi.

Intervijās iegūtie rezultāti liecina, ka arī atbalsta komandā strādājošie pedagogi uzskata, ka iekļaujošā izglītība skolā ir vērtīgs ieguldījums un resurss skolēna personības attīstības procesos, kā arī, rezultāti aktualizē citu nepieciešamību – dažādu iekļaujošās izglītības kursus un apmācības, ar mērķi, lai paaugstinātu pedagogu profesionālās kompetences līmeni.

Dokumentu izpētē iegūtie rezultāti liecina, ka konkrētā izglītības iestādē iekļaujošās vides veidošana ir izvirzīta par vienu no mācību darba prioritātēm, jo tiek domāts par

priekšnoteikumu izpildi, piemēram, dažādu iekļaujošu aktivitāšu organizēšanu, skolas pasākumus un programmas, kurā var piedalīties ikviens skolēns.

Atbildot uz pētījuma jautājumu, kādi ir būtiskākie priekšnoteikumi iekļaujošas vides veidošanā, pirmkārt, jāuzsver, ka pirmais priekšnoteikums ir kopīgas uzskatu sistēmas izveide, kur iekļaušana tiek izvirzīta par misiju, lai nodrošinātu izglītošanās iespēju ikvienam skolēnam, kā arī, vides apstākļu piemērošana tam, lai tā būtu pieejama, pedagogu profesionālā sagatavotība un iesaistīto pušu sadarbības nodrošināšana dažādās formās, gan skolēnu starpā, gan komunicējot ar vecākiem, kā arī veicinot pedagogu savstarpējo sadarbību, kā arī, atbalsta komandas iesaistīšanos galvenā mērķa sasniegšanā – skolēnu izglītošanā.

Runājot par pedagoga lomu iekļaujošas vides veidošanā tieši skolotājs ir tas, kurš ikdienā strādājot un sadarbojoties ar skolēniem var veicināt viņu vērtību sistēmas un uzskatu pilnveidošanos, piemēram, iepazīstinot viņus ar iekļaujošās izglītības galveno ideju, ka neatkarīgi no tā, ka katram skolēnam var būt savas vajadzības, iespējas un prasmes, tas netraucē viņiem mācīties kopā, sadarboties un justies vienlīdzīgiem ne tikai mācību procesa laikā, bet arī ārpus tā.

NOBEIGUMS

Izstrādājot maģistra darbu par tēmu “Pedagoga iespējas iekļaujošas vides veidošanā Rīgas X vidusskolā” autore nonākusi pie šādiem secinājumiem:

1. Iekļaujošās izglītības ieviešana skolā ir veids, kā nodrošināt izglītošanās iespēju ikvienam skolēnam, neatkarīgi no viņa veselības stāvokļa, etniskās piederības, sociālā stāvokļa, protams, ņemot vērā viņa iespējas, vajadzības un spēju līmeni;
2. Agrīna diagnostika var palīdzēt izvairīties no dažādām problēmu izpausmēm, kuras varētu būt grūti novērst vēlākā laika periodā un būtu svarīgi to īstenot agrā vecumā, nodrošinot attiecīgu speciālistu un mediķu pieejamību,
3. Lai mācību process noritētu pēc iespējas veiksmīgāk, būtu ieteicams nodrošināt skolotāja palīga un asistenta pieejamību skolas vidē;
4. Iekļaujošo izglītību nevar saistīt tikai ar skolēnu ar speciālajām vajadzībām integrāciju, bet arī ar sociālajam atstumtības riskam pakļautajām skolēnu grupām, jo arī viņiem ir nepieciešams atbalsts, palīdzība vai otrā iespēja, lai atgrieztos sabiedrībā un kļūtu par veiksmīgu sabiedrības locekli;
5. Atbalsta komanda un skolēnu vecāki ir ļoti svarīgi sadarbības partneri skolas vidē, lai iekļaušanas procesi noritētu kvalitatīvi, tai pat laikā, palīdzot vecākiem un informējot viņus par to, ka integrācija ir uzskatāma par iespēju,
6. Pētījuma rezultāti un skolā pieejamās dokumentācijas analīze norāda uz to, ka kopumā izglības iestādē strādājošie pedagogi ir gatavi īstenot iekļaujošas izglītības elementus, darbā ar dažādām skolēnu grupām, taču atzīst, ka ir nepieciešams laiks un resursi, lai to ieviestu skolas vidē ikdienā, taču iekļaujoša vide ir vērtīgs ieguvums ikvienam,
7. Atbildot uz ievadā izvirzītajiem pētījuma jautājumiem, par būtiskākajiem priekšnoteikumiem, lai ieviestu iekļaujošas izglītības pamatprincipus skolā, par svarīgākajiem var uzskatīt – fiziskās vides pieejamību, telpu pielāgotību, mācību materiālu pieejamību, pedagogu psiholoģisko un profesionālo kompetenci, psiholoģisko vidi un sociālo attiecību veidošanu gan ar skolēniem, gan skolēnu vecākiem,
8. Pedagogam, strādājot izglītības iestādē, ir vairākas iespējas iekļaujošas prakses principu veicināšanai skolā – mācību stundu laikā organizējot dažādas kopīgas nodarbības, piemēram, spēles, diskusijas, izmantojot dažādas mācību darba metodes, dažādojot mācību satura pieejas, kā arī, pastiprināti pievēršoties emocionālajam klimatam klasē, veicinot skolēnu saskarsmes un sadarbības prasmju attīstību, kas palīdzētu visiem justies līdzvērtīgiem,

9. Darba autore atzīmē, ka lai izvērtētu, vai izglītības iestādē iekļaujošā izglītība tiek realizēta kvalitatīvi, atbilstošu institūciju pārstāvjiem būtu nepieciešams sagatavot skolas iekļaujošās vides vērtēšanas kritērijus, jo šobrīd Latvijā nav šāda veida dokumenta, kas būtiski atvieglotu iekļaujošas politikas ieviešanu skolās.

Maģistra darba mērķis tika sasniegts, pētījuma uzdevumi izpildīti, kā arī uz pētījuma jautājumu tika atbildēts.

Darba autoras ieteikumi turpmākajiem pētījumiem šajā nozarē:

- Kā iekļaujošās izglītības veicināšana tiek īstenota cita līmeņa izglītības pakāpēs, piemēram, augstskolās, profesionālajās izglītības iestādēs;
- Kā iekļaujošās izglītības prakses veicināšana tiek īstenota lauku reģionu skolās;
- Pedagogu profesionālās kompetences un praktisko sagatavotību iekļaušanas jomā vispārizglītojošajās mācību iestādēs valstī.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. **Ainscow M., Dyson A., Booth T.** *Improving schools, developing inclusion.* Routledge, 2006. 218 lpp.
2. **Apeirons.** ‘‘Atbalstošas vides izveide jauniešu ar speciālām vajadzībām integrācijai izglītības sistēmā’’ rokasgrāmata. 5 burtnīcas – ‘‘Droša un atbalstoša skolas vide’’, ‘‘Bērni ar invaliditāti un skola’’, ‘‘Iekļaujošā izglītība’’, ‘‘Sociālā infrastruktūra – atbalsts iekļaujošās izglītības nodrošināšanai’’, ‘‘Droša un atbalstoša skolas vide bērniem un jauniešiem ar invaliditāti vieglā valodā.’’ Rīga, 2007.
3. **Australian Research Alliance for Children & Youth ‘‘Aracy.’’** ‘‘*Inclusive Education for Students with Disability.*’’ A review of the best evidence in relation to theory and practice. Publicēts: 15.07.2015. Pieejams: https://www.aracy.org.au/publicationsresources/command/download_file/id/246/filename/Inclusive_education_for_students_with_disability_A*_review_of_the_best_evidence_in_relation_to_theory_and_practice.pdf [Skatīts:2017.g.13.aug]
4. **Baldiņš A., Raževa A.** *Klases audzinātāja darbs skolēna personības izpētē.* Izdevniecība ‘‘Pētergailis’’, 2001. 74 lpp.
5. **Baldiņš A., Raževa A.** *Skolas un ģimenes sadarbība.* Izdevniecība ‘‘Pētergailis’’, 2001. 81 lpp.
6. **Baltic Institute of Social Sciences.** *Pētījums par priekšlaicīgas mācību pamešanas iemesliem un riskiem jauniešiem vecuma grupā no 13 – 18 gadiem.* Publicēts: 2014. gads. Rīga. Pieejams: <http://www.izm.gov.lv/images/statistika/petijumi/41.pdf> [Skatīts:2017.g.17.sept.]
7. **Berķe A.** *Studiju kursa ‘‘Socializācijas vide’’ lekciju materiāli.* 2013. Gada 4. novembris.
8. **Boulbjijs D.** *Drošais pamats.* 1998. 198 lpp.
9. **Centrālās statistikas pārvaldes datubāzes.** *Otrgadnieku un trešgadnieku skaits vispārīzglītojošajās skolās (mācību gada sākumā).* http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_izgl/IZ0160.px/table/tableViewLayout2/?rxid= [Skatīts 2017.g.3.okt.]
10. **Danielsa E.R., Steforda K.** *Iekļaujošas klases radīšana ‘‘Sorosa fonds’’,* Latvija, 1999. 275 lpp.
11. **Edeirs D.** *Līderība un motivācija:50:50 likums un astoņi galvenie principi, kā motivēt citus.* Lietišķās informācijas dienests. Rīga, 2007. 18 lpp. Pieejams: <https://www.lid.lv/images/PDF/lideribaunmotivacija.pdf> [Skatīts 2017.g.7.sept.]
12. **Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra.** *Agrīnā iejaukšanās. Situācijas analīze Eiropā. Galvenie aspekti un rekomendācijas. Projekta noslēguma ziņojums.* 2005. Pieejams: https://www.european-agency.org/sites/default/files/early-childhood-intervention-analysis-of-situations-in-europe-key-aspects-and-recommendations_eci_lv.pdf [Skatīts 2017.g.14.okt.]
13. **Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra.** *Indikatoru izstrādāšana – iekļaujošai izglītībai Eiropā.* 2009 gads. https://www.european-agency.org/sites/default/files/development-of-a-set-of-indicators-for-inclusive-education-in-europe_indicators-LV.pdf [Skatīts 2017.g.10.aug.]

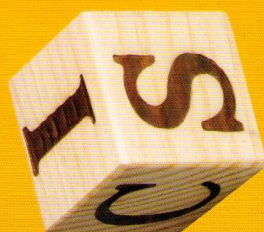
14. **Ezera – Lūsēna I.** *Komandas darba principi Latvijas vispārīzglītojošo iestāžu vadīšanā.* Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte. Rīga, 2010. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5077/17929-Inese_Lusena_Ezera_2011.pdf?sequence=1 [Skatīts 2017.g.17.aug.]
15. **Florian L.** *Inclusive pedagogy in Scotland: from theory to practice.* University of Edinburg. 28 – 29.01.2016. http://www.cnesco.fr/wp-content/uploads/2015/12/10_Florian.pdf [Skatīts 2017.g.8.sept]
16. *Galvenie principi kvalitātes veicināšanai iekļaujošā izglītībā. Rekomendācijas politikas veidotājiem.* Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra. 2009. https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education_key-principles-LV.pdf [Skatīts 2017.g.4.aug.]
17. **Gudjons H.** *Pedagoģijas pamatziņas, "Zvaigzne ABC"*, 2007. 394 lpp.
18. **Izglītības attīstības centrs., Latvijas kopienu iniciatīvu fonds., Norvēģijas Valsts daudz kultūru izglītības centrs.** *Dažādība kā resurss.* Rīga, 2016. 124 lpp.
19. *Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014 – 2020 gadam.* Izglītības un zinātnes ministrija. Rīga, 2013. <http://www.lsa.lv/wp-content/uploads/2013/03/Izglitibasattistibaspamatnostadnes.pdf> [Skatīts 2017.g.4.aug.]
20. **Izglītības un zinātnes ministrija.** *"Esošie un plānotie pasākumi kvalitatīvas izglītības nodrošināšanai personām ar invaliditāti"* Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/invaliditate/invaliditates/iekl%CC%A7aujosa_izglitiba_301116.pdf [Skatīts 2017.g.22.maijs]
21. **Jānis Pāvulēns.** *Bērnu un jauniešu uzvedības traucējumi,* 2016. http://www.rpsac.lv/specialie_pedagogi/pdf_doc/Berni%20ar%20UT%202016.pdf [Skatīts 2017.g.13.sept.]
22. **Jurgena I.** *Vispārīgā pedagoģija.* SIA "Izglītības soļi", 2002. 144 lpp.
23. **Latvijas Pilsoniskās sabiedrības atbalsta centrs.** *Salutoģenģze: ceļazīmes bērnu un jauniešu ar invaliditāti labbūtībai Latvijā,* 2015. 143 lpp.
24. **Latvijas Universitāte.** *Projekts „Profesionālajā izglītībā iesaistģto vispārģzglģtoģģo mģcģbu priekšmetu pedagoģu kompetences paaugstinģšana”. 4 modulis – organizģcijas kultģra. Izglģtģbas iestģdes darba un mģcģbu vides riska faktori.* Pieejams: <http://profizgl.lu.lv/mod/book/tool/print/index.php?id=23289#ch7098> [Skatģts 2017.g.9.sept.]
25. **Liepiņa S.** *Speciģlģ psiholoģģja,* Izdevniecģba "RaKa", 2008. 397 lpp.
26. **Likumi.lv** *Bģrnu tiesģbu aizsardģzģbas likums.* Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=49096> [Skatģts 2017.g.24.apr.]
27. **Likumi.lv** *Kģrtģba, kģdģ izglģtoģjamģ tiek uzģemģti vispārģģģģ izglģtģbas iestģdģs un speciģlģģģs pirmsskolas izglģtģbas grupģs un atskaitģti no tģm, kģ arģ pģrceltģ uz nģkamo klasģ.* Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=277597> [Skatģts 2017.g.23.aug.]
28. **Likumi.lv** *Izglģtģbas likums.* Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=50759> [Skatģts 2017.g.5.jģn.]
29. **Likumi.lv** *Par Latvģjas Nacionģlo attģstģbas plģnu 2014.-2020.gadam.* Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=253919> [Skatģts 2017.g.27.aug.]
30. **Likumi.lv** *Vispārģģģ konvencģja par nacionģlo minoritģģu aizsardģģbu.* <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1282> [Skatģts 2017.g.7.okt.]

31. **Likumi.lv** *Vispārējās izglītības likums*. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=20243>
[Skatīts 2017.g.11.jūn.]
32. **Marino. Institute of Education**. *Empowering Inclusive Teachers for Today and Tomorrow* (EiTTT). 2015. Pieejams: [https://www.mie.ie/en/Research/Empowering Inclusive Teachers for Today and Tomorrow EITTT /](https://www.mie.ie/en/Research/Empowering_Inclusive_Teachers_for_Today_and_Tomorrow_EITTT/) [Skatīts 2017.g.14.sept.]
33. **Milts A.** *Ētika. Saskaņotā ētika*. Apgāds "Zvaigzne ABC", 2004. 155 lpp.
34. *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.-2018. gadam*. Rīga, 2011. [https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedrības integrācija/KM 130515 Prec Nac ident pilson sab un itegr polit pamatnost 2012-2018.pdf](https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedrības_integrācija/KM_130515_Prec_Nac_ident_pilson_sab_un_itegr_polit_pamatnost_2012-2018.pdf) [Skatīts 2017.g.11.jūl.]
35. **Nīmante D.** *Bērnu ar speciālām un īpašām vajadzībām iekļaujošā izglītība Latvijā: vēsturiskais un mūsdienu konteksts*. Promocijas darba kopsavilkums: Latvijas Universitāte, Rīga, 2008. 85 lpp.
36. **Nīmante D.** *Klasvadība*. Apgāds "Zvaigzne ABC", 2007. 144 lpp.
37. **Pijl J.S., Meier W. J., Hegarty S.** *Inclusive education. A global agenda*, 1997. 182 lpp.
38. **Raževa A., Baldiņš A.** *Sociālpedagoģiskās inovācijas: teorija un prakse. 1. Rakstu krājums*, 1999. 232 lpp.
39. **Research Gate**. *Inclusion seen by student teachers in special education: Differences among Finnish, Norwegian and Swedish students*. 2012. [https://www.researchgate.net/publication/254254557 Inclusion seen by student teachers in special education Differences among Finnish Norwegian and Swedish students](https://www.researchgate.net/publication/254254557_Inclusion_seen_by_student_teachers_in_special_education_Differences_among_Finnish_Norwegian_and_Swedish_students) [Skatīts 2017.g.10.aug.]
40. **Rubene Z.** *Pedagogu darba vide kā izglītības kvalitātes veicinātāja*. http://www.lizda.lv/content/files/Zanda_Rubene.pdf
41. **Rozenfelde M.** *Bērns ar attīstības problēmām vispārējās izglītības iestādē*. Rēzekne, 2008. 90 lpp.
42. **Rēzeknes augstskola.**, "Izglītības iestāžu mācību vide: Problēmas un risinājumi", konferences materiāli Pieejams: <http://www.lvgl.lv/upload/Konference/materiali/2006.pdf> [Skatīts 2017.g.12.jūn.]
43. **Skola 2030** *Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas apraksts*. 2017. gads. Pieejams: https://docs.wixstatic.com/ugd/3e1e8c_0b2ac53576544b70a2b689edcfbef010.pdf
[Skatīts 2017.g.3.okt.]
44. **Autoru kolektīvs**. *Skola visiem: Palīgs pedagogiem, psihologiem un vecākiem*. 2002, 391 lpp.
45. **Šūmane I.** *Pusaudžu mācību sasniegumus veicinoša mācību vide*. Promocijas darbs pedagoģijas zinātņu doktora grāda iegūšanai, skolas pedagoģijas apakšnozarē. Latvijas Universitāte. Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte. Rīga, 2012. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4671/20543Ilze_Sumane_2012.pdf?sequence=1 [Skatīts 2017.g.5.sept.]
46. **Špona A.** *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Apgāds "RaKa", 2006. 211 lpp.

47. **Tūbele S., Šteinberga A.** *Ievads speciālajā pedagogijā*. Apgāds ‘RaKa’, 2004. 112 lpp.
48. **Vanderbilt Peabody College., Claremont Graduate University.** ‘**The Iris Center.**’ *Inclusive School Characteristics*. Pieejams:
https://iris.peabody.vanderbilt.edu/module/inc/cresource/q3/p07/inc_07_link_inclusive_traits/ [Skatīts 2017.g.19.sept.]

PIELIKUMI

Sociālās prasmes



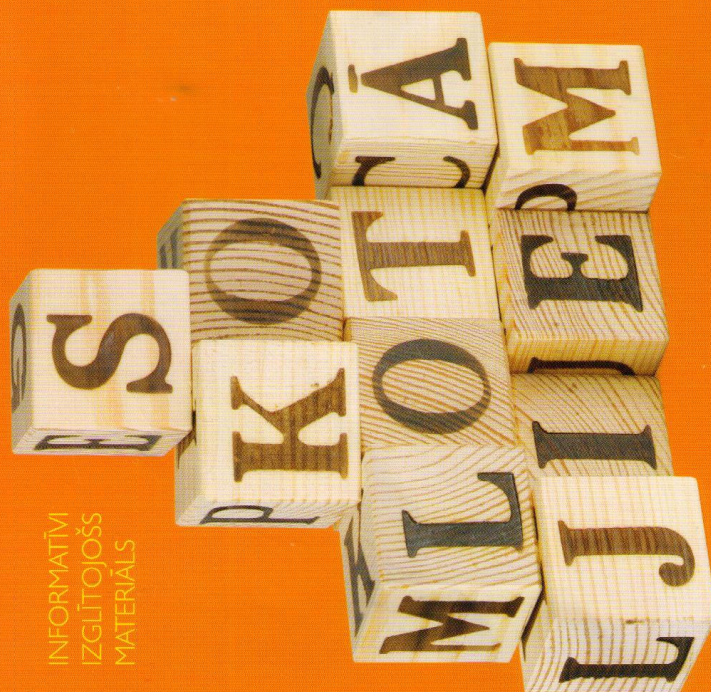
Skolotāj!

Katrs skolotājs grib būt saviem bērniem labāks, gudrāks, skaidrāks un saprotāks. Jūs vēlaties redzēt savas klases skolēnus priecīgus, apmierinātus un lepnus par sasniegumiem mājās un skolā. Bet vai ikdienas rūpēs un steigā mēs darām visu iespējamo un nepieciešamo, lai tas tā arī būtu? Tas ir jautājums, uz kuru nemaz tik viegli nevar atbildēt. Ikdienas pedagoģiskā prakse noāda uz to, ka bērni ļoti bieži sastopas ar situācijām, kuras viņiem ir neizprotamas, sarežģītas, varbūt pat nomācošas un nav viņu spēkos tās risināt. Kāpēc? Cēloņi var būt dažādi, jo arī katra situācija ir atšķirīga. Taču kopējs ir viens – bērniem trūkst dažādu sociālo prasmju, kas palīdzētu orientēties apkārtnējos notikumos skolā, uz ielas, vienaudžu grupā, arī mājās.

Tieši šī iemesla dēļ, tika veikts pētījums „Sākumskolas skolēnu socializācijas prasmju trūkuma cēloņu sakarību izpēte”.

Šajā bukletā centīsimies atbildēt uz dažiem svarīgākajiem jautājumiem, lai jums, skolotāj, palīdzētu izprast dažādu sociālo prasmju nozīmi un nepieciešamību bērna ikdienas dzīvē. Sociālo problēmu palielināšanās bērnu vidū palielina vajadzību pēc sociālo prasmju apguves, jo apgūstot šīs prasmes ir iespējams izvairīties no dažādām problēmām. Protams, tas viss ir apgūts augstskolu programmās, bet varbūt zināšanas ir tā vērtība, ko nepieciešams akārtot aizvien no jauna.

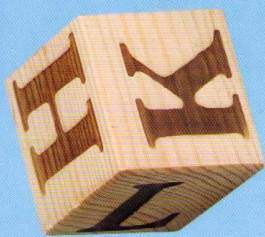
Ieskatīeties, un varbūt atradīsiet kaut ko sev noderīgu, izlasīsit kaut ko jaunu vai uzzināsiet kaut ko interesantu. Atcerieties, tieši Jūs esiet paraugs un iedvesmotājs savai klasei kopumā un katram bērnam individuāli. Kādi būsiet Jūs, tādi būs Jūsu klases bērni!



INFORMATĪV
IZGLĪTOJOŠS
MATERĪALS

**SOCIĀLO PRASMJU
NOZĪME
SĀKUMSKOLAS
VECUMA BĒRNIEM**

RĪGA • 2008



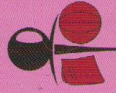
Kas ir sociālās prasmes?

Vārds „sociāls” attiecas uz cilvēku savstarpējo mijiedarbību, bet „prasmes” – uz noteiktas darbības un uzvedības modeļa izvēli konkrētā situācijā. Jebkuram bērnam, lai iekļautos sabiedrībā ir nepieciešamas sociālās prasmes, jo ikdienas dzīvē – skolā, mājās, grupās, ir nepieciešama kontaktēties ar citiem cilvēkiem. Jo labāka būs prasme veidot attiecības, jo veiksmīgāk bērns spēs sevi atvērt mācību darbam skolā.

Ir vairāki skaidrojumi par to, kas tad īsti ir sociālās prasmes. Daži no tiem ir ļoti zinātniski un sarežģīti, citi vienkāršāki, bet nepilnīgi. Vairums skaidrojumu ir radušies psiholoģisko un pedagoģisko pētījumu rezultātā. Lūk, dažādi no tiem.

- Sociālās prasmes ir prasmju grupa, kas nodrošina cilvēku savstarpējo mijiedarbību un komunikāciju. Sociālās prasmes var ietekmēt cilvēka sociālo statusu un arī motivāciju.
- Sociālās prasmes ir svarīgs apkārtējās pasaules izpētes veids. Ar sociālo prasmju palīdzību cilvēks veido attiecības ar citiem cilvēkiem un apkārtnējo pasauli.
- Sociālās prasmes apgūst visu dzīves laiku. Procesu, kurā cilvēks apgūst sociālās prasmes tiek saukts par socializāciju.
- Sociālās prasmes ir spēja izmantot savu pieredzi un zināšanas praktiskā darbībā, lai sasniegtu noteiktu rezultātu.
- Sociālās prasmes ir spēja vai pat talants pēc iespējas labāk izpildīt konkrētus uzdevumus.
- Sociālās prasmes ir cilvēku komunikācija, kas sevī ietver ziņu nodošanu, saņemšanu un interpretāciju.
- Sociālās prasmes raksturo cilvēka pieredzi noteiktai sociālai grupai.
- Sociālās prasmes ir sarežģīts prasmju kopums, kas veicina veiksmīgu mijiedarbību ar vienaudžiem, vecākiem, skolotājiem un citiem pieaugušajiem.*

*Engere, I. Lomu spēles sociālā pedagoga darbībā. - R.: SDSFA Autistība, 2003. - 83. lpp.



RĪGAS DOMES
IZGLĪTĪBAS, JAUNATNES
UN SPORTA DEPARTAMENTS
IZGLĪTĪBAS PARVALDE
IZGLĪTĪBAS ATBALSTA NODAĻA

Kantera ielā 15, Rīga, LV-1063

Tālrunis: 67105976

Fakss: 67037322

E-pasts: ljisd@risc.lv

www.e-skola.lv

Izdevumu sagatavoja: V. Roga un I. Štekele
Dizains: Katrīna Vasiļevska
Iespiests: SIA "Gandis"
Rīga, 2008

Kādas ir nozīmīgākās sociālās prasmes sākumskolas vecuma bērniem?

Nozīmīgākās sākumskolas vecuma bērnu sociālās prasmes ir tādas, kas saistītas ar skolas gaitu uzskāšanu, ar mācību darbu klasē un jaunu savstarpējo attiecību veidošanu. Lai arī bērni ir ļoti dažādi šajā vecumā, atšķirīga ir viņu sociālā attīstība un gūta pieredze, tomēr tie ātri pierod pie jaunajām prasībām, kā arī pie klases audzinātāja un skolotāja. Galvenais, lai bērns būtu drošs un pārliecināts par sevi un to, ka ir gatavs un vajadzīgs jaunajā vidē – savā klasē. Šajā periodā bērniem veidojas mācību motivācija un vajadzība pēc mācībām, kā arī prasme mācīties. Vēlreiz atgādināsim, kādas galvenās sociālās prasmes jāpilnveido sākumskolā:

- prasme lūgt palīdzību un palīdzību – nebaudīties to darīt arī stundu laikā;
- prasme mācīties patstāvīgi – būt atbildīgam;
- prasme plānot – saistīta ar lēmumu pieņemšanu noteiktās situācijās;
- prasme būt pieklājīgam un to attiecīgi izrādīt – pamats prasmei sevi prezentēt;
- prasme ievērot pieaugušo norādījumus – tā ir daļa no prasmes uz klausīt un izprast;
- prasme prezentēt sevi un savu viedokli – būt pārliecinātam;
- prasme klausīties – attīstās uztverošā klausīšanās;
- prasme iesaistīties kopējā darbībā – veidojas prasmes sadarboties ar citiem;
- prasme dalīties ar citiem kopīgās lietās – spēja būt tejuģīgam, saprotošam un novērtēt citus.

Sociālās prasmes ir cieši saistītas ar bērna pašvērtējuma un pašcieņas līmeni. Bērna pašvērtējumu nosaka viņa tieksme gūt pozitīvu pieredzi savā klasē. Tās ir īpaši svarīgi, lai bērns nejustos atstumts vai iekas un viņa neveidotos negatīva atziņa. „Es šeit nevienam neesmu vajadzīgs.”

Ar kādām problēmām bērns var saskarties, ja ir nepietiekamas sociālās prasmes?

Sociālo prasmiņu trūkums var ietekmēt bērna emocionālo, intelektuālo un sociālo attīstību. Sociālo prasmiņu trūkuma rezultātā bērna sociālais statuss klasē var mainīties un saskarsme ar venaudžiem kļūt problemātiska. Nepietiekamas sociālās prasmes pazemina ne tikai bērna spējas iekļauties kopējā darbībā klasē un grupā, bet arī vairo bērna nedrošību un nepārliecinātību par sevi, kas var pazemināt sekmes kopumā. Bērns var izvēlēties kļūt noslēgts, nedraudzīgs, varbūt pat agresīvs. Skolotājiem ir jāsaprot, ka šāda situācija bērnam nav dabiska un ir nepieciešama pieaugušo palīdzība un atbalsts (skolotāju, vecāku, varbūt pat agresīvu). Bērna vēlme nerunāt par savām grūtībām audzinātājiem, Bērna vēlme nerunāt par savām grūtībām nebūt nenorāda, ka bērnam nav ko teikt. Tās tikai ir saistīts ar nedrošību un neiecību saviem spēkiem un radušos maldīgo pārliecību, ka viņš pats kaut ko dara nepareizi. Šādas situācijas bērns ir jādrošina, jārosina uzticēties un klasē jāradā situācijas, kurās viņš pats var rast atbildes uz sev svarīgiem jautājumiem.

Kāda ir skolotāju loma sociālo prasmiņu veidošanā?

Skolas un ģimenes sadarbības mērķis ir sadarbības rezultātā nodrošināt bērna optimālus socializācijas apstākļus reālajā sociālajā vidē. Bērna sociālā pieredze ir noteicošā viņa attīstībā un šo pieredzi viņš gūst ar vecāku starpniecību. Bērns iepazīst pasauli, atdarinot vecāku uzvedību. Ir tieciens: „Bērns ir vecāku spoguļis.” Tā ir patiesība, jo vecāki bērnu māca ar savu piemēru. Tieši ģimenē bērns gūst pirmo pieredzi, iespaidus, pārdomājumus un zināšanas par sevi, citiem un to, kā cilvēki veido savstarpējās attiecības. Turpmākā dzīves laikā tam ir izšķiroša nozīme, jo tā tiek pielietota, lai veidotu attiecības ar citiem cilvēkiem.

Kas jāņem vērā skolotājiem, lai veidotu visiem pieņemamu un efektīvu mācību procesu, kurā tiktu sekmēta ikvienu bērna sociālo prasmiņu veidošanās:

- izturieties pret bērnu ar izpratni, dodiet pietiekami daudz laika uzdevumu veikšanai, nestrīdieties un nesalīdziniet savstarpēji;
- dodiet iespēju būt neatkarīgam, patstāvīgam un cieniet to, līdzējādi iegūstiet pozitīvu autonomi bērna acīs;
- ļaujiet bērnam pieņemt lēmumu svarīgos jautājumos, atrodiet veidu, kā ļaut izteikties katram;
- saskaroties savas prasības ar citiem skolotājiem, lai nerastos pretunus skolas iekļaušanas dzīvē;
- uzskatiet bērnu kā līdzvērtīgu sadarbības partneri, līdzējādi paaugstinot viņa pašvērtējumu, uzticēt savas šaubas vai pārdomas konkrētu jautājumu risināšanā, kas saistīti ar mācību darbu;
- izsakiet tikai pozitīvas uzskatas un nopelnumus.

Sadarbībā ar ģimeni, skolotājiem vajadzētu:

- rosināt ģimeni izteikties par savām idejām, mērķiem un problēmām bērna audzināšanā;
- sarunāt ar vecākiem labāk risināt individuāli;
- noteikta prasība ir konfidencialitātes princips ievērošana.

Būtiskākās problēmas, kas rodas nepietiekamu sociālo prasmiņu rezultātā ir šādas:

- grūtības pieņemt jaunas situācijas, kas saistītas ar nepietiekamām adaptācijas prasmiēm, saistītas ar pazeminātu spēju līdzdarboties klasē;
- ir grūtības un veidojas neprasme apzināties savus mērķus un resursus tā sasniegšanai;
- grūtības uzvert un saprast teikto, kā rezultātā pazeminās spēja veikt mācību uzdevumus, ko bieži saļauc ar nevēlēšanos pildīt uzdoto vai pat slinkumu;
- pazeminās izziņas intereses par apkārtnēji viegli notiekošo, dominē vēlme norobežoties, rodas noturīga vēlme atdalīt sevi no pārējiem – „es” un „viņi”;
- bērns jūtas nesapraisīts un atstumts, var veidoties arī kaut kāda vainas apziņa;
- uzvedības tikumisko motīvu veidošanās norisinās lēnāk, jo kopdarbības pieredze tiek uzverta kā apgrūtinājums;
- ir apgrūtināta spēja reāli novērtēt savas uzvedības sekas un paredzēt savas uzvedības kļūdas, tās nenoliegt, bet mācīties no tām;
- tiek traucēta prasme pārvarēt radušās grūtības, nav vēlmes to darīt, jo veidojas „nevelksmnieka” tēls;
- neveidojas motivācija sadarboties;
- pazeminās interese par mācību darbu, jo sociālo prasmiņu trūkuma rezultātā bērns nevar pietiekami pašrealizēt un gūt atzinību no pieaugušo puses;
- var veidoties pārlielu liela kaurība, kas traucē radoši un kvalitatīvi iesaistīties mācību procesā.

Kā sociālās prasmes iedalās?

Lai iekļautos sabiedrībā, ikvienam ir nepieciešamas sociālās prasmes. Jo tās ir labāk attīstītas un apgūtas, jo veiksmīgāka ir kontakšanās ar citiem cilvēkiem.

Galvenais atzīmums – sociālās prasmes nepastāv atrauti viena no otras – tās ir savstarpēji saistītas un papildina viena otru. Konceptuāli prasmes tiek iedalītas:

1. Akadēmiskās prasmes:
 - Lasīšana.
 - Loģika.
 - Kritiskais saprāts.
2. Starppersonu komunikācijas prasmes:
 - Runas prasmes.
 - Neverbālās komunikācijas prasmes.
 - Lasīšanas un rakstīšanas prasmes.
3. Motorās prasmes:
 - Iešanas prasmes.
 - Mākslās un amata prasmes.
 - Sporta prasmes.
4. Darba prasmes.
5. Inovācijas prasmes – prasmes radīt kaut ko jaunu.

Sociālo prasņu iedalījums var būt dažāds. Tās ir atkarīgas no zinātniekiem, kas prasmes definējuši, un viņu pētījumiem. Kā arī no tā, kāda zinātne tiek pārstāvēta. Bukletā vēlamies sniegt dažus prasņu iedalījuma veidus, kas sākm skolās vecumā ir vieni no svarīgākajiem. Atcerieties, ka prasmes ir svarīgi pilnveidot bērnu audzināšanas un izglītības procesā.

Prasmes var tikt iedalītas pēc saskarsmes veida – verbālās un neverbālās. Tās nozīmē, ka viena daļa prasņu ir saistītas ar bērna valodu, prasmi runāt, izteikties, uzdot jautājumus, kā arī atbildēt. Otra prasņu daļa ir saistīta ar ķermeņa valodu – mimiku, žestiem. Tās ir ļoti nozīmīgas prasmes, kaut gan ikdienā mēs tām bieži vien nepievēršam vajadzīgo uzmanību. Piemēram, uzstāties klasē priekšā nav nemaz tik viegli, kā bērns nonāk situācijā, kad nezin, kā isti stāvēt, kur skatīties, kā turēt rokas utt. Tā ir ļoti svarīga prasme, kas vēlāk pāraug prasmē prezentēt sevi un savu darbu!

Vēl ir **mācību prasmes**, kas saistītas ar mācību darbu klasē – prasme plānot savu laiku, organizēt savu darbu, prasme sadarboties, prasme būt atbildīgam par paveikto uzdevumu vai savu rīcību, prasme klausīties.

Ļoti svarīgas ir **sadzīves prasmes** un tās pārsvarā ir apgūstamas ģimenē, vēlāk pirmsskolas iestādē un tad skolā. Pie šīs prasņu grupas pieder kultūras un higiēniskās prasmes, prasme adaptēties un orientēties izmaiņā situācijā, apkārtējā vidē, prasme organizēt savus ikdienas pienākumus. Tās ir arī ļoti praktiskas prasmes, kas saistītas ar konkrētu vajadzību apmierināšanu – ēšanu, ģēršanos, lietu kārtošanu, informācijas iegūšanu.

Savukārt **sadarbības prasmes** veicina bērnu iespēju darboties kopā, uzdot jautājumus, risināt noteiktus uzdevumus grupā. Sadarbības prasmes ir cieši saistītas ar **prasmēm risināt konfliktus**. Šīs ir vienas no sarežģītākajām prasmēm, jo ir saistītas ar spēju kontrolēt savu uzvedību, emocijas, spēju izrādīt cieņu vienam pret otru, uzklauti otru viedokli, prasīt izteikt kritiku un ievērot otra cilvēka vēlmēs. Sadarbības un konfliktu risināšanas prasmes ir savstarpēji cieši saistītas.

Kāpēc nepieciešamas sociālās prasmes?

Sociālās prasmes nepieciešamas bērnam veiksmīgai sociālai, psiholoģiskai, intelektuālai, fiziskai un garīgai attīstībai. Sociālās prasmes nodrošina veiksmīgu sociālās pieredzes apguvi ģimenē, vīnaudžu vidū, skolā, kā arī saskarsmē ar pieaugušajiem. Sociālās prasmes nodrošina bērna patstāvību un spēju pieņemt lēmumus, atbildēt par savu rīcību, risināt neikdienišķas situācijas un konfliktus, kā arī sniegt palīdzību un atbalstīt citus cilvēkus, jebkura mācību darbība ir saistīta ar noteiktiem prasmēm un ļāu uzdevumiem ir tās pilnveidot un attīstīt. Sociālo prasņu veidošana ir atkarīga no bērnu savstarpējām attiecībām, pieaugušo parauga un vecāku attiecībām ģimenē, skolotāju un bērnu savstarpējām attiecībām, kā arī no apkārtējās sociālās vides.

Sociālās prasmes palīdz veiksmīgi darboties grupā vai komandā, ļauj veiksmīgi apgūt mācību vielu un līdzdarboties stundu laikā. Pedagoģiskā procesā aktīva, līdzietīga sadarbības pozīcija starp skolotāju un bērnu atklājas tas, ja ir vēlme sadarboties un izmantot attiecīgās prasmes. Šajā gadījumā skolotājam jābūt ļoti kompetentam, jāzprot bērns, sadarbības būtība, kritēriji un pedagoģiske nosacījumi. Vai esiet pārdomājuši, kā savās stundās apvienojiet mācību vielas apguvi ar bērnu sociālo prasņu attīstību? Svarīgi zināt, ka sociālās prasmes iespējams saistīt ar šādām socializācijas jomām:

1. attiecībām skolēns-skolēns: prasmes iekļauties skolas kolektīva normās,
2. attiecībām skolēns-skolotājs: demokrātijas un partnerības principi ļauj veiksmīgāk izmantot pozitīvo pieredzi prasņu pilnveidē,
3. skolas atmosfēru – kopsakarība starp atmosfēru un kognitīvo, afektīvo un sociālo mērķu sasniegšanu, ko nodrošina dažādas sociālās prasmes,
4. komunikācijas procesu – saskarsmes prasmes stundu laikā.

Sociālās prasmes ir svarīgs priekšnoteikums bērna pašvērtības un pašapziņas veidošanā. Tās palīdz attīstīt tādas personības īpašības kā, atbildību, empātiju, toleranci, pozitīvu attieksmi pret sevi un citiem un daudzās citas. Sociālās prasmes var uzskatīt kā „instrumentu”, ar kuru cilvēks darbojas, lai sasniegtu noteiktu mērķi, lai varētu mācīties viens no otra, veidot labvēlīgas un emocionālas attiecības ar citiem. Sociālās prasmes veidojas arī bērna pieredzes rezultātā. Šī pieredze var būt gan pozitīva, gan negatīva un tā ir katra cilvēka dzīves pamats. Daudzi filozofi uzskata, ka pieredzi nevar aizstāt ar zināšanām, jo tā ir saistīta ar pārziņošanu un izteikta valodā. Esiet gatavi uzklauti savu bērnu!

Sociālās prasmes pilnveidojas visas dzīves laikā un nav iespējams noteikt to brīdi, kad tās ir visiabakās. Galvenais, atcerieties, ka sociālās prasmes katram bērnam ir atšķirīgas, un tāpēc, ko var izdarīt viens, otrs varbūt vēl nevar un tas ir tikai normāli. Cieniet šīs atšķirības!

Anketa pedagogiem

Labdien!

Esmu Latvijas Universitātes Izglītības zinātņu maģistra 2. kursa studente. Maģistra darba "Pedagoga iespējas iekļaujošas vides veidošanā Rīgas X vidusskolā" izstrādes ietvaros veicu pētījumu un būtu ļoti pateicīga, ja Jūs sniegtu savas atbildes uz anketā norādītajiem apgalvojumiem. Anketā ietvertie apgalvojumi ir iedalīti 8 dažādās jomās, kas saistītas ar iekļaušanas veicināšanu izglītības iestādē. Lūdzu izlasiet katru no apgalvojumiem un atzīmējiet, Jūsaprāt, atbilstošāko atbildi datu aizpildes lapā. Jūsu sniegtās atbildes ir anonīmas un tiks izmantotas tikai apkopotā veidā.

Lūdzu norādiet savu dzimumu:

- Sieviete
- Vīrietis

Lūdzu norādiet Jūsu izglītības līmeni:

- Augstākā pedagoģiskā izglītība
- Vidējā pedagoģiskā izglītība
- Iegūstu augstāko pedagoģisko izglītību
- Maģistra līmeņa izglītība
- Ar zinātnisko grādu
- Cits variants _____

1. Iekļaušanas process skolā:

- 1.1. Uzskatu, ka ikviens skolēns, neatkarīgi no sava veselības stāvokļa, rases, valodas barjeras, iepriekš iegūtās izglītības, u.c. iezīmēm ir tiesīgs iegūt izglītību;
- 1.2. Es piekrītu uzskatam, ka skolēni, kuri pakļauti sociālās atstumtības riskam, netiek izolēti, visi mācās kopā;
- 1.3. Es kā pedagogs, darbā ar skolēniem, uzmanība vēršu uz skolēna spējām un vajadzībām;
- 1.4. Es piekrītu uzskatam, ka skolas fiziskā vide ir pieejama ikvienam skolēnam.

2. Izglītības iestādes vadība:

- 2.1. Uzskatu, ka skolas administrācijai ir jāuzņemas atbildība par organizācijas un vadīšanas procesu nodrošināšanu izglītības iestādē, lai pedagogi varētu īstenot

- kvalitatīvu un prasībām atbilstošu mācību procesu visām skolēnu grupām, izmantojot atbilstošus materiālus, resursus, metodikas;
- 2.2. Uzskatu, ka izglītības iestādes vadība ir atbildīga par atbalsta komandas nokomplektēšanu skolā;
 - 2.3. Uzskatu, ka vadība savstarpēji sadarbojas ar pedagogiem, lai pieņemtu kopīgus lēmumus, kas saistīti ar iekļaušanas procesu veicināšanu skolā;
 - 2.4. Uzskatu, ka vadība aktualizē iekļaujošās izglītības ieviešanas nepieciešamību, par to informējot pedagogus, skolēnus, viņu vecākus, kā arī, izvirzot to kā vienu no izglītības iestādes darba prioritātēm.
3. *Pedagoga profesionālā kompetence:*
- 3.1. Uzskatu, ka izglītības iestādē strādājošo pedagogu profesionālā kompetence ir cieši saistāma ar skolēnu zināšanu, prasmju, rezultātu un sasniegumu līmeni;
 - 3.2. Es kā pedagogs, regulāri apmeklēju dažādus profesionālās pilnveides kursus, apmācības, kas saistītas ar iekļaujošās politikas veicināšanu skolā;
 - 3.3. Man kā pedagogam ir svarīgi gūt atbilstošas zināšanas par iekļaušanas nozīmīgumu, lai zinātu, kā palīdzēt un kāda veida atbalstu sniegt tām skolēnu grupām, kuras nepieciešams iekļaut izglītības procesā;
 - 3.4. Es kā pedagogs esmu tā persona, kas ir tieši saistīta ar iekļaušanas vērtību iedzīvināšanu mācību procesā.
4. *Mācību saturs:*
- 4.1. Uzskatu, ka izglītības programmu saturs ir sagatavots tā, lai izglītošanās iespēja būtu pieejama ikvienam skolēnam;
 - 4.2. Es kā pedagogs, darbā ar bērniem, kurus nepieciešams iekļaut, tiek nodrošināts atbilstošs tehniskais nodrošinājums (darba lapas, mācību grāmatas, atgādnes, u.c.);
 - 4.3. Es piekrītu uzskatam, ka skolā ir iespēja nodrošināt asistenta pieejamību tiem skolēniem, kuriem tas ir nepieciešams;
 - 4.4. Es kā pedagogs, vērtējot skolēnu darbus izmantoju arī aprakstošo/vārdisko metodi, lai skolēnam būtu iespēja izprast savu sasniegumu līmeni.
5. *Mācību metodes:*
- 5.1. Es kā pedagogs, darbā ar skolēniem izmantoju dažādas formas – individuālā, grupu, pāru darbs, kas veicina saskarsmes attīstību, pilnveidojot katra skolēna pieredzi un zināšanas;
 - 5.2. Es kā pedagogs mācību metodes izvēlos tā, lai iespēja izglītoties būtu ikvienam skolēnam;
 - 5.3. Es kā pedagogs mācību saturu atspoguļoju, izmantojot dažādus formātus un metodes – video, audio, attēlus, aprakstus, simbolus, prezentācijas, u.c., lai skolēns varētu uztvert mācību vielu un tās saturu;
 - 5.4. Man kā pedagogam ir viegli pieejama informācija par dažādām darba metodēm, izmantojot elektroniskos resursus, metodiskos ieteikumus, citu skolu pieredzi aprakstus, u.c. avotus.
6. *Pedagogu komandas darbs:*
- 6.1. Uzskatu, ka regulāri tiek organizētas sanāksmes, pedagoģiskās sēdes, pārrunas, ar mērķi analizēt problēmu cēloņus, pieņemt atbilstošākos risinājumus;
 - 6.2. Uzskatu, ka atbalsta komisijas darbs skolā ir plānveidīgs un regulārs;

- 6.3. Es kā pedagogs, nepieciešamības gadījumā sazinos ar citu institūciju pārstāvjiem, lai kopīgi risinātu problēmas situācijā, kad tas ir nepieciešams;
- 6.4. Es kā pedagogs savu kompetenču robežās kopīgi izvērtēju un pārrunāju sava darba rezultātus ar citiem pedagogiem.

7. Skolēnu attieksme un līdzdalība:

- 7.1. Uzskatu, ka ikviens skolēns var piedalīties skolā notiekošajos pasākumos, ārpusstundu aktivitātēs, tai pat laikā, nejūtoties diskriminēts no vienaudžu puses;
- 7.2. Uzskatu, ka lai izdotos izveidot sociāli veiksmīgas savstarpējās attiecības, ir nepieciešams nodrošināt pilnīgu iekļaušanu;
- 7.3. Uzskatu, ka skolēni ir tie, kuri var viens otram sniegt atbalstu un palīdzību, kā arī, sniegt to citiem;
- 7.4. Uzskatu, ka ir svarīgi sniegt atbalstu un izglītēt ne tikai tos skolēnus, kuriem nepieciešama iekļaušana, bet ir jāstrādā arī ar citiem skolēniem, lai veicinātu viņos izpratnes veidošanos par iekļaušanas nepieciešamību.

8. Vecāku attieksme un līdzdalība:

- 8.1. Uzskatu, ka vecāki ir tiesīgi izvēlēties izglītības iestādi, kurā bērns iegūs izglītību, ņemot vērā viņa vajadzības;
- 8.2. Es piekrītu uzskatam, ka ģimenes un skolas sadarbība ir viena no galvenajām prioritātēm;
- 8.3. Uzskatu, ka nepieciešams nodrošināt regulāru komunikāciju un saziņu ar skolēnu vecākiem, lai visas izglītības procesā iesaistītās puses tiktu informētas;
- 8.4. Uzskatu, ka ir nepieciešams informēt vecākus, ka skolēna mācīšanās vispārīzglītojošajā izglītības iestādē, neatkarīgi no viņa veselības stāvokļa, valodas grūtību, etniskās piederības, u.c., faktoru dēļ, ir uzskatāma par ieguvumu bērna pilnvērtīgai attīstībai.

LIELS PALDIES PAR JŪSU ATSAUCĪBU!

Anketas datu aizpildes lapa

	Nepiekrītu šim apgalvojumam	Daļēji piekrītu šim apgalvojumam	Piekrītu šim apgalvojumam	Nezinu, nevaru pateikt
1.1.				
1.2.				
1.3.				
1.4.				
2.1.				
2.2.				
2.3.				
2.4.				
3.1.				
3.2.				
3.3.				
3.4.				
4.1.				
4.2.				
4.3.				
4.4.				
5.1.				
5.2.				
5.3.				
5.4.				
6.1.				
6.2.				
6.3.				
6.4.				
7.1.				
7.2.				
7.3.				
7.4.				
8.1.				
8.2.				
8.3.				
8.4.				

Intervijas jautājumi

1. Jūsaprāt, vai iekļaujošas prakses veidošana skolā ir uzskatāma par nepieciešamību?

2. Vai Jums, strādājot skolā ir nācies iekļaut vai līdzdarboties skolēnu iekļaušanas procesā?

3. Pēc Jūsu domām, kādi varētu būt iekļaujošās vides nodrošināšanas galvenie ieguvumi un sarežģījumi, ar kuriem var nākties saskarties?

4. Jūsaprāt, kas ir svarīgākais, kam nepieciešams pievērst uzmanību iekļaujošās vides veidošanā?

5. Kā Jūs, strādājot skolā, varat iesaistīties iekļaujošās vides nodrošināšanas procesos?

Skolas prioritātes

Pamatjoma	Skolas darba prioritāte	Sasniegtais rezultāts
Mācību saturs	1. Skolas īstenoto izglītības programmu izvērtēšana	Izglītojamiem tiek piedāvātās 6 izglītības programmas. MK kvalitatīvi strādā izglītības programmu īstenošanā un pilnveidē. Jauno pamatizglītības mācību priekšmetu standartu sekmīga ieviešana
	2. Vispārējās vidējās izglītības profesionāli orientētā virziena programmas un standartu ieviešana	Ir licencēta Vispārējās vidējās izglītības profesionāli orientētā virziena programma. Apstiprinātie standarts ir ieviests un tiek īstenoti mācību procesā
Mācīšana un mācīšanās	1. E –klases apgūšana un ieviešana	Radīti apstākļi e-žurnāla un e-dienasgrāmatas lietošanai Vecākiem dota iespēja regulāri sekot līdzi skolēnu sekmēm, izmantojot e - klases pakalpojumus;
	2. Vērtējumu uzskaitē un vērtēšanas procesā iegūtās informācijas izmantošana	Mācību sasniegumu uzskaitē un analizēšana notiek, izmantojot e-žurnāla iespējas.
	3. Mācīšanas procesa saikne ar reālo dzīvi.	Skolā tiek organizēti dažādi pasākumi, kuri ir tieši saistīti ar mācību procesu –konkursi, viktorīnas, mācību priekšmetu olimpiādes, sacensības. Pedagogi mācīšanas procesā paredz saikni ar reālo dzīvi, plāno un realizē izglītojamo praktisko darbību, organizē mācību ekskursijas
Skolēnu sasniegumi	1. Skolēnu sasniegumi skolas un valsts pārbaudes darbos	Skolēnu mācību sasniegumi tiek analizēti pa mācību priekšmetiem un pa gadiem. Skolēnu vidējie mācību sasniegumi ikdienas darbā ir stabili. Skolas administrācija un atbalsta personāls administrācijas apspriedēs izskata mācību sasniegumu rezultātus skolā un veic individuālas pārrunas ar izglītojamajiem un viņu vecākiem. Izglītojamajiem, kuriem ir

		<p>nepieciešama palīdzība mācībās, ir iespēja apmeklēt mācību priekšmetu konsultācijas.</p> <p>Izglītojamajiem ir tiesības, saskaņojot ar mācību priekšmeta pedagogu, uzlabot ieskaites un pārbaudes darba vērtējumu.</p> <p>Skolēni piedalās olimpiādēs, konkursos.</p> <p>Skolēniem ar nepietiekamiem mācību sasniegumiem tiek organizētas konsultācijas.</p> <p>Mācību darba rezultātus analizē metodiskajās komisijās, skolas administrācijas un pedagogiskās padomes sēdēs.</p>
Atbalsts skolēniem	1. Atbalsts izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām	<p>Skola ir aprīkota atbilstoši izglītojamajiem ar speciālajām vajadzībām, ir izbūvēts lifts ,izbūvētas uzbrauktuves, lai skolu varētu ērti apmeklēt un brīvi pārvietoties bērni ar kustību traucējumiem.</p> <p>Paplašinātas durvju ailes, ierīkoti sanitārie mezgļi un dušas telpas piemērotas bērnu vajadzībām.</p> <p>Skolā pastāvīgi strādā atbalsta personāls: psihologs, sociālais pedagogs, logopēds, speciālais pedagogs, skolotāja palīgs, medicīnas māsa.</p> <p>Skolā ir izveidota kārtība darbam ar skolēniem, kuriem ir grūtības mācībās.</p> <p>Ir izstrādāta klases audzinātāju, mācību priekšmetu skolotāju, atbalsta personāla un vecāku darbību secība par atbalsta sniegšanu skolēniem, kuriem ir grūtības mācībās.</p>
	2. Interesešu izglītības programmu ieguldījums	<p>Izstrādātas interesešu izglītības programmas ar 52 apakšprogrammām skolēnu vispusīgas personības veidošanai</p> <p>Augsti sasniegumi rajona, pilsētas un valsts līmeņa skatēs, konkursos, festivālos.</p>

Skolas vide	1. Labvēlīgas mācību un fiziskās darba vides pilnveidošana.	Skolā ir izstrādātas un noteiktā kārtībā apstiprinātas darba drošības noteikumu instrukcijas. Skola ir nodrošināta ar nepieciešamo tehnisko personālu. Skolas telpu un ārējās vides apzaļumošana. Pedagogiem ir pozitīva attieksme un teicama sadarbība ar izglītojamiem ar speciālām vajadzībām un viņu vecākiem. Izglītojamie ir iecietīgi un toleranti pret izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām
	2. Piederības apziņa un lepnums par skolu	Skolai ir daudzveidīgas tradīcijas, kuras tiek pilnveidotas. Skolēnu un skolotāju savstarpējās saskarsmes kultūra un rūpes par skolas telpu tīrību un sakārtotību liecina par pozitīvu attieksmi pret skolu.
Resursi	1. Materiālie resursi, telpu kvalitatīvs aprīkojums – skolas attīstības nodrošināšanai.	Skola ir nodrošināta ar atbilstošas kvalifikācijas pedagoģiskajiem kadriem. Pilnveidots materiāli tehniskais aprīkojums
Skolas darba organizācija, vadība un kvalitātes nodrošināšana	2. Skolas mājas lapas aktualizēšana	Ir izveidota skolas mājas lapa.
	3. Skolas normatīvo dokumentu pilnveidošana	Pilnveidots skolas nolikums atbilstoši likumu un normatīvo aktu prasībām. Apspriesti un apstiprināti skolas iekšējās kārtības noteikumi.

Atbalsta plāns

Apstiprinu _____

201__ gada _____

T. Veismanis

Rīgas 45. vidusskola

INDIVIDUĀLAIS IZGLĪTĪBAS ATBALSTA PLĀNS

_____ (izglītojamā vārds, uzvārds, klase)

Sākuma datums _____

Pārskatīšana _____

izglītojamā stiprās puses, uz kurām balstīties mācību procesā:	izglītojamā vājās puses, kuras jāpilnveido:
--	---

Mācību priekšmets	Mācību metodes, darba formas:	Plānotie uzdevumi:	Vecāki:	Rezultāti:
Datums:	Pedagogs:			

Maģistra darbs „Pedagoga iespējas iekļaujošas vides veidošanā Rīgas X vidusskolā” izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Annija Puķīte

Rekomendēju/nerekomendēju maģistra darbu aizstāvēšanai.

Vadītājs/-a _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē

_____ Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Jevgēnija Ivanova _____

Maģistra darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____, vērtējums _____ balles.

Komisijas sekretāre: docente Antra Ozola _____